

סדרת ניירות עבודה WORKING PAPER SERIES

No.70 מס'

ילדים נפגעי התעללות והזנחה ובמצבי סיכון ומצוקה

המטופלים במסגרות חוץ ביתיות

ובקהילה: רקע, מצב ותוצאות חינוכיות

A follow up on a cohort of maltreated and 'at-risk' children
treated in the community and in out of home placements:

Background, status, and educational outcomes

עדנה שמעוני* רמי בנבנישתי**

Edna Shimoni* Rami Benbenishty**

אב תשע"ב, אוגוסט 2012 August

* הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – אגף א חינוך, השכלה כוחות הוראה
** אוניברסיטת בר אילן ומכון חרוב (בעת עריכת המחקר)

* Central Bureau of Statistics, Department of Education and Teaching Forces

** Bar Ilan University and Haruv Institute

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
Central Bureau of Statistics
دائرة الإحصاء المركزية

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) מעודדת מחקר המבוסס על נתוני הלמ"ס, כדוגמת
עבודה זו. עבודות מחקר אלו אינן פרסומים רשמיים של הלמ"ס, ומכאן שהדעות והמסקנות
הבאות בהן לידי ביטוי, הן של המחברים עצמם ואינן משקפות בהכרח את הדעות והמסקנות של
הלמ"ס.

הוצאת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רח' כנפי נשרים 66, פינת רח' בקי,

ת"ד 34525, ירושלים 91342

טל': 02-6592666; פקס: 02-6521340

אתר הלמ"ס באינטרנט: www.cbs.gov.il

דואר אלקטרוני: info@cbs.gov.il

תקציר

מטרות המחקר

- א. לאמוד את ההסתברות של ילדים בישראל להיות במסגרות ההשמה החוץ ביתיות השונות במהלך הילדות.
- ב. לתאר ולהשוות את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בדרכים שונות בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות החוץ הביתיות השונות.
- ג. לתאר ולהשוות את המצב של ילדים ובני נוער שטופלו במסגרות השונות והתוצאות החינוכיות שאליהם הגיעו במהלך השהות.

שיטה

המדגם במחקר הנוכחי כולל את כל ילידי 1989 (כל מי שהם בני 19 בשנת 2008) ועוקב אחריהם מלידה ועד לגיל 18-19. המחקר מבוסס על עיבוד משני של בסיסי מידע מינהליים הנמצאים בלמ"ס: קובצי מרשם האוכלוסין; קובצי תלמידים בחינוך היסודי והעל יסודי (בפיקוח משרד החינוך, משרד התמ"ת ותלמידי ישיבות), כולל פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי בפיקוח משרד החינוך ופנימיות בפיקוח משרד הרווחה; וכן קובצי משרד החינוך וקובצי משרד התמ"ת בתחומים הישגים לימודיים, נשירה, מיצ"ב, חינוך מיוחד, קב"סים וקידום נוער; קובץ מס"ר של משרד הרווחה; קבצים של תיקים פליליים ומורשעים בדיון של משטרת ישראל; קובץ שירות המבחן לנוער; קובצי לידות והפלות; קובץ הכנסות; וקובץ רמה חברתית כלכלית של יישובים. הקבצים קושרו באמצעות מספרי הזיהוי של הילדים. נעשה שימוש ברגרסיה לוגיסטית ובטכניקת Propensity Score Matching (PMS) אשר יצרו פרופיל דומה בין הילדים המטופלים ברווחה לבין הילדים שאינם מטופלים ברווחה.

ממצאים

הסיכוי לשהות בפנימייה של המינהל לחינוך התיישבותי במהלך ילדותם הוא 3.9%, להיות בישיבה (מוסדות ציבור) 3.8%, לשהות בפנימיית רווחה 1.3%, במוסדות חסות הנוער 0.4%, במשפחות אומנה 0.2%, ולקבל שירותים בקהילה מבלי להיות מושם בהשמה חוץ ביתית אי פעם הוא 1.4%. רמות השכלת ההורים וההכנסה משפחתית הן נמוכות יותר בקרב הילדים השוהים במסגרות חוץ ביתיות, ושיעורי עבריינות ההורים גבוהים יותר. הישגי הילדים המושגים במסגרות חוץ ביתיות, במיוחד בקרב ילדי חסות הנוער, הם נמוכים מאד בהשוואה לייתר ילידי השנתון (לדוגמא, 46.4% מהאוכלוסייה עברו את בחינות הבגרות בהצלחה לעומת 11.9% מתלמידי פנימיות הרווחה ו- 4.3% מילדי חסות הנוער). נמצא כי גם לאחר ניטרול מאפייני הרקע השונים, הילדים במסגרות החוץ ביתיות של הרווחה הגיעו להישגים חינוכיים נמוכים יותר מאשר קבוצת ההשוואה. הפערים הגדולים ביותר נמצאו בין הצעירים שהיו בחסות הנוער לבין הצעירים בקבוצת ההשוואה.

מסקנות

בחינת התוצאות בתחום החינוך מגלה כי גם לאחר ניטרול ההבדלים במאפייני הרקע עדיין קיימים פערים מובהקים בין הילדים המטופלים במסגרות החוץ ביתיות לבין ילדי קבוצת ההשוואה. בדיון מוצגות המלצות הנוגעות לקידום מצבם של הילדים בעת שהותם במסגרות השונות, וכן לפיתוח מדיניות ושירותים שנועדו לסייע להם במעבר לחיים בוגרים נורמטיביים.

מילות מפתח: השכלה, עבריינות, הפלה, בחינות בגרות, ארץ לידה, Propensity Score Matching (PSM).

דוח זה מבוסס על שיתוף פעולה בין הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומכון חרוב שמימן את המחקר. תודתנו לעמיתינו במשרד הרווחה והשירותים החברתיים על הסיוע ושיתוף הפעולה בכל חלקי המחקר. תודות ליוסי גידניאן, יפה שיף ולדנו בן חור מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על עזרתם הרבה. תודה מיוחדת לפרופ' שמעון שפירו על הערותיו המחכימות.

תוכן העניינים

7-14.....	1. מבוא
7.....	1.1. ילדים נפגעי התעללות והזנחה
8.....	1.2. ילדים במצבי סיכון ומצוקה
8-9.....	1.3. מענים בקהילה ובמסגרות חוץ ביתיות
10-11.....	1.3.1. סוגי המסגרות החוץ ביתיות העיקריות
11-14.....	1.4. סוגיות מתודולוגיות במחקר על מענים בקהילה מול השמה חוץ ביתית
14.....	1.5. מטרות המחקר
14-18.....	2. שיטה
14.....	2.1. אוכלוסיית היעד
14-15.....	2.2. משתני המחקר
15.....	2.3. שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים
16.....	2.4. הגדרת קבוצות באוכלוסייה הנחקרת
16-17.....	2.5. קריטריונים לחלוקה לקבוצות חקירה
17.....	2.6. תכנית אנליטית
17-18.....	2.7. יתרונות, מגבלות ותרומה אפשרית
19-55.....	3. ממצאים
19-28.....	3.1. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הילדים והוריהם
28-55.....	3.2. מצבם של ילדי השנתון
28-31.....	3.2.1. מעורבות בפעילות עבריינית
32-33.....	3.2.2. בריאות – לידות בגיל העשרה והפלות
33-42.....	3.2.3. חינוך
42-55.....	3.2.4. ניתוח רב משתני
	3.2.4.1. השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין ילדים שטופלו על-ידי הרווחה בקהילה
43-44.....	3.2.4.2. השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות ובטיפול הרווחה בקהילה)
45-46.....	3.2.4.3. השוואה בין מאפייני הרקע של ילדים בטיפול הרווחה לבין המאפיינים של שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות)
47.....	3.2.4.4. השוואה בין ילדים בפנימיות חינוכיות לבין שאר הילדים בשנתון (שאינם בטיפול הרווחה)
48-49.....	3.2.4.5. השוואה בין ילדים במסגרות חוץ ביתיות (רווחה ופנימיות חינוכיות) לבין שאר הילדים בשנתון
49-55.....	3.2.4.5.1. רגרסיה רב משתנית להשוואה בין משתני הרקע
50-51.....	3.2.4.5.1. ניבוי משתני מצב ותוצאה לאחר שליטה סטטיסטית על מאפייני הרקע באמצעות שיטת ה- Propensity Score
51-55.....	מאפייני הרקע באמצעות שיטת ה- Propensity Score

55-67.....	4. דיון
55-56.....	4.1. שיעורי השמה חוץ ביתית במהלך הילדות
56-60.....	4.2. מאפייני רקע המבחינים בין הקבוצות
60-64.....	4.3. מצב ותוצאות שאליהם הגיעו הילדים
64-66.....	4.4. שונות בין הקבוצות של ילדים בטיפול הרווחה ובהשמה חוץ ביתית
66-67.....	4.5. מגבלות המחקר הנוכחי והמלצות להמשך המחקר
68-71.....	5. מקורות

1. מבוא

על פי דין וחשבון הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה בראשות פרופ' הלל שמיד, מוגדרים ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה כחיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם, וכתוצאה ממצבים אלה נפגעה יכולתם לממש את זכויותיהם (שמיד, 2006). אחת הקבוצות המרכזיות של ילדים בסיכון הם ילדים שנחשפו להזנחה ולהתעללות (פיזית, מינית ורגשית) במסגרת משפחתם. קבוצה זו היא הטרוגנית במאפיינים וברקע של הילדים הנכללים בה ובאופי מצבי הפגיעה והסיכון להם הם נחשפים. משום כך, המענים הניתנים לילדים ובני נוער אלו הם מגוונים מאוד, וניתנים על ידי גורמים שונים במערכת, ובעיקר שירותי החינוך והרווחה. מענים אלו נחלקים באופן כללי לטיפול במסגרת הקהילה וטיפול במסגרות חוץ ביתיות.

מטרת המחקר היא לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. המחקר מתבצע בשיתוף פעולה בין מכון חרוב מיסודה של לין שוסטרמן ותחום חינוך והשכלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומתבסס על שילוב של מאגרי מידע קיימים וניתוחם הסטטיסטי. דו"ח מחקר זה מתאר את הממצאים שאליהם הגענו בשלב זה של העבודה. מטרתו להביא לידיעת הגורמים המקצועיים את הממצאים במטרה לעודד דיון ביקורתי בממצאים ובמשמעותם. דיון זה יתרום גם לקידום החלקים הבאים של המחקר, ואם וכאשר ייצאו אל הפועל בעתיד.

1.1 ילדים נפגעי הזנחה והתעללות

בעשורים האחרונים יש עליה רבה במודעות לקיומה של הבעיה החברתית של ילדים הנפגעים מהזנחה והתעללות של הוריהם (child abuse & neglect). ילדים אלו נפגעים משורה ארוכה של מעשים ומחדלים של הוריהם. בין היתר סובלים ילדים מהזנחה פיזית, רפואית, תזונתית, וחוסר השגחה והגנה נאותה של הוריהם מפגיעות הסביבה (ראו הורוביץ, בן יהודה וחובב, 2007, Dubowitz, 2009). ילדים הם לעתים הקורבנות להתעללות ולפגיעות פיזיות ושונות, כגון מכות, טלטולים וכוויות. ילדים לא מעטים הם קורבנות לפגיעה מינית מצד הוריהם או בני משפחה אחרים. בשנים האחרונות עולה גם המודעות להתנהגות בוטה של התעללות רגשית בילדים מצד הוריהם (ראו למשל, Downs, Moore, & McFadden, 2009). יש הערכות שונות לגבי שכיחות תופעות אלו. בבדיקה שנערכה בשיתוף פעולה בין העובדים הסוציאליים לחוק הנוער (טיפול והשגחה) ומכון חרוב נמצא שסך כל הפניות לעובדים הסוציאליים לחוק הנוער בשנת 2009 היה 33,751. העובדים התבקשו לסווג אותם לסיבה עיקרית לפנייה, ומתוך הפניות שסווגו, 41.7% הוגדרו כהזנחה, 40.8% פגיעה פיזית ו-17.5% פגיעה מינית.

1.2 ילדים במצבי סיכון ומצוקה

קבוצה גדולה של ילדים נמצאת בסיכון וזקוקה לשירותים חברתיים וביניהם השמה חוץ ביתית, גם כשהם אינם נפגעים מהזנחה ומהתעללות מצד משפחתם הקרובה. יש אמנם הגדרות רבות לילדים בסיכון ובמצוקה, אך נראה שההגדרה שגובשה על ידי הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה ('ועדת שמיד') היא המעודכנת והמתאימה ביותר: "ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה חיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם וכתוצאה ממצבים אלו נפגעת יכולתם לממש את זכויותיהם על פי האמנה לזכויות הילד" (שמיד, 2006, עמ' 67). בין הזכויות המוזכרות בהגדרה זו- קיום פיזי, בריאות והתפתחות, שייכות למשפחה, רווחה ובריאות נפשית והגנה מפני אחרים ומפני התנהגויות מסכנות שלהם עצמם. לפי הדוח של הוועדה הציבורית יש קושי ניכר להעריך את היקף אוכלוסיית הילדים הנמצאת במצבי סיכון ומצוקה. על סמך אומדנים שנעשו על ידי מרכז אנגלברג בסוף שנות התשעים, מקובל להעריך שכ- 15% מכלל אוכלוסיית הילדים (כ- 330,000), הם ילדים במצבי סיכון ומצוקה.

יש שונות רבה בין הילדים ובני הנוער הנכללים בקבוצה זו. שונות זו היא גם באשר למקורות לסיכון ולמצוקה (למשל פגיעה מצד המשפחה לעומת סיכון לפגיעה עצמית), וגם באשר לעוצמת הסיכון או הפגיעה. מול רצף הסיכון מעמידה המדינה והארגונים השונים רצף של שירותים שמטרתם למנוע סיכון ומצוקה, להפחית את עוצמתם, ואף לטפל בפגיעות שנגרמו בעטייהם. שירותים אלו ניתנים הן במסגרת הקהילה, כאשר הילדים חיים בחיק משפחתם, והן במסגרות חוץ ביתיות שונות.

1.3 מענים בקהילה ובמסגרות חוץ ביתיות

הטיפול לילדים הנפגעים ניתן הן באמצעות פתרונות בקהילה והן בדרך של השמה חוץ ביתית. שירותים חוץ ביתיים נועדו לילדים אשר זקוקים להוצאה מהבית לפרק זמן קצר או ממושך, מסיבות הקשורות בילד עצמו או במשפחתו ומערכת יחסיו עמה, אשר מסכנות אותו, או שאינן מאפשרות את התפתחותו התקינה. ההחלטה על השמת ילד במסגרת חוץ ביתית נעשית כחלק מתהליך, שמטרתו להעניק לילד מסגרת חינוכית-טיפולית מסודרת ובטוחה שתענה על צרכיו. ההחלטה מתקבלת ע"י צוות רב-מקצועי בועדת תכנון-טיפול בלשכה לשירותים חברתיים, הכוללת בין היתר נציגים משירותי הרווחה, החינוך ובריאות הנפש בקהילה. נעשה מאמץ לקבל את ההחלטה על תוכנית הטיפול בילד בשיתוף עמו ועם הוריו. תוכנית הטיפול עשויה להתמקד בהתערבויות בקהילה שמטרתן לשמר את המשפחה ולמנוע השמה חוץ ביתית, או הפנייה למסגרת חוץ ביתית, כגון מעונות פנימייתיים, מעונות משפחתיים, משפחות אומנה ומרכזי חירום (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

במצבים שבהם השתכנעה הוועדה לתכנון-טיפול שהילד נזקק למסגרת חוץ ביתית והמשפחה אינה מסכימה, יש פנייה לבית המשפט לנוער להורות על הוצאתו של ילד לסידור חוץ ביתי. במסגרת זו מוכרז הקטין כנזקק והשמתו מחוץ לבית נעשית גם ללא הסכמת הוריו, אם כי נעשים מאמצים להמשך שיתוף פעולה עמו. ככלל, התפיסה הטיפולית המקובלת כיום היא להימנע מהוצאת ילדים מחיק משפחתם, אלא במקרים שהוצאה זו היא חיונית כדי לשמור על טובת הילד ושלומו. גם במקרים שבהם הוחלט על הוצאה מהבית, המדיניות היא להגביל את הסידור החוץ ביתי לתקופה של עד ארבע שנים, כאשר במקביל נמשכים המאמצים לשיקום המשפחה ולהחזרת הילד לביתו.

בשנים האחרונות מושם דגש מיוחד על הרחבת ההיצע של התוכניות הקהילתיות לילדים בסיכון ועל חיזוקן, כחלופה לסידורים החוץ ביתיים ברוח האמנה הבינלאומית לזכויות הילד. בשנת 2004 החלה לפעול תוכנית "עם הפנים לקהילה", במסגרתה נעשה מאמץ להעמיק את הטיפול בקהילה ולהקטין את מספר המטופלים במסגרות חוץ ביתיות. במסגרת תוכנית זו הועברו הביתה ונמנעה יציאה לפנימיות של כ- 850 ילדים ובני נוער בשנת 2006 (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

מסגרות בקהילה שהן אלטרנטיביות לסידור החוץ ביתי הן טיפול במשפחתונים, במעונות יום, באומנה יומית, במעונות רב-תכליתיים, מועדוניות ומרכזי הורים-ילדים. יתרונות טיפול זה מתבטאים בין השאר, בהשארת הילד בסביבתו הטבעית, מניעת סטיגמה, ובמתן אפשרות לשמור על המסגרת המשפחתית שלמה לאורך זמן. ההערכה המנחה את הטיפול בקהילה היא שטיפול בקהילה יכול למנוע השמה חוץ ביתית ואף להוציא את הילד ממעגל הטיפול בטווח זמן קצר יותר, מאשר אילו הופנה למסגרת חוץ ביתית.

במסגרת המחקר הנוכחי אנו כוללים שני סוגי מסגרות חוץ ביתיות, שלעתים תכופות אינם נכללים במחקרים על השמות חוץ ביתיות. ראשית, אנו מזהים ילדים ובני נוער ששהו במסגרות של חסות הנוער. אלו הם ילדים שלכאורה שייכים לקבוצת הפוגעים ולא לקבוצת הקורבנות לפגיעה. אולם, חלק נכבד מילדים אלו הם נפגעי התעללות והזנחה והם עצמם שרויים במצוקה קשה. משום כך מצאנו שיש לבחון גם אותם במסגרת המחקר הנוכחי.

בנוסף, אנו כוללים התייחסות לילדים ובני נוער הנמצאים במסגרות של פנימיות חינוכיות שבפיקוח המינהל לחינוך התיישבותי. לצד הטיפול בילדים ובני נוער במצבי סיכון במסגרות של משרד הרווחה, מתקיים טיפול במוסדות המינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער בפיקוח משרד החינוך. אוכלוסיית התלמידים בפנימיות אלה היא הטרוגנית, כאשר בני נוער מרבדים חברתיים שונים (מעמד בינוני ושכבות מצוקה) משולבים בהן, מתרבויות מוצא שונות (ילידי הארץ ועולים; יוצאי עדות שונות), ומרמות הישג שונות (החל בבני נוער המבקשים ללמוד במגמות ייחודיות ויוקרתיות וכלה בבני נוער שנכשלו בלימודיהם המקבלים במסגרות אלו הזדמנות למצוא סיכויי לימוד חדשים). לפי הערכות שונות, בשנים האחרונות מאפייניהם של אוכלוסיית הנערים במסגרות של משרד החינוך נעשים דומים לאלו של ילדים בפנימיות הרווחה, ורבים מהם שייכים לקבוצת בני הנוער במצבי סיכון. המחקר יאפשר לבחון הערכות אלו, שטרם נבדקו בצורה שיטתית.

במחקר זה איננו כוללים את הילדים ובני הנוער בישיבות במסגרת קבוצות הילדים בהשמה חוץ-ביתית. זאת, למרות שהם מתחנכים מחוץ לבית. הבסיס להחלטה זו הם ההבדלים הרבים המייחדים את הישיבות לעומת מסגרות חוץ ביתיות אחרות. גם בדיקות ראשוניות שערכנו מצביעות על הייחודיות של מסגרות אלו, הראויות למחקר נפרד.

כיום, באמצעות קובץ נתונים אדמיניסטרטיבי (מס"ר) יש בידי הרשויות תמונת מצב באשר למספר הילדים השוהים במסגרות השונות בכל נקודת זמן נתונה. הנתונים באשר למספר הילדים השוהים במסגרות חוץ ביתיות בכל שנה מתפרסמים על ידי משרד הרווחה וגם על ידי המועצה לשלום הילד. נתונים אלו מאפשרים לזהות מהו שיעור הילדים הנמצאים בהשמה מתוך כלל הילדים במדינה, וכן לזהות שינויים לאורך זמן במספר זה. אולם, אין בארץ, וככל הידוע לנו גם בעולם, הערכה באשר להסתברות שיש לילד להיות מוצא במהלך ילדותו למסגרת חוץ ביתית. במחקר זה נאמוד את ההסתברות הזו לראשונה עבור שנתון שלם של ילדים. מחקרים בעתיד יוכלו לבחון האם לאור שינויים במדיניות ובחברה הסתברות זו יורדת, או אולי עולה. כמו כן, ניתן יהיה להשוות הסתברות זו מול ממצאים דומים בארצות אחרות, לכשיחושבו, במטרה לזהות האם בישראל הנטייה להעביר ילדים למסגרות חוץ ביתיות היא חלשה או חזקה יותר מבארצות אחרות. בכך אנו מקווים שתהייה תרומה להעמקת ההבנה של המדיניות בישראל, בתוך ההקשר הבינלאומי של מדיניות ברווחת הילד.

1.3.1 סוגי המסגרות החוץ-ביתיות העיקריות:

הפנימיות החינוכיות בישראל (פנימיות מינהל החינוך ההתיישבותי) – למינהל החינוך ההתיישבותי ועליית הנוער מסגרת חינוכית ארוכת שנים וייחודית של תפישה ודרך, שבמרכזם הדגשת המימד הערכי בחינוך והעדפתו על פני המימד ההישגי-תחרותי. הייחודיות מתבטאת גם בדרכי העבודה החינוכית, הבנויות על יחסים אישיים וקרובים ומעורבות עמוקה של כל דרגי המערכת החינוכית. התייחסות זו מתבקשת לאור שיעור הגבוה במיוחד של האוכלוסיות המיוחדות (נוער מצוקה ועולים)¹. למאפיינים החינוכיים-ערכיים שלהם יש שני מקורות: האחד הוא החינוך החקלאי שמהווה המשך ונותן ביטוי למסורת וערכים של תנועת ההתיישבות; השני הוא של עליית הנוער ומבטא את המחויבות של החברה הישראלית לקליטת עלייה בכלל, ובפרט של נוער יהודי מהתפוצות. במשך השנים, בעקבות שינויים דמוגרפיים ושינויים באופי העלייה לישראל, חלו שינויים בשיעור בני הנוער המתחנכים בפנימיות החינוכיות ועלה גם שיעור החניכים המגיעים מרקע של מצוקה על רקע של קשיי העולים, שחלקם הם עולים ותיקים וחלקם עולים חדשים, בעיקר יוצאי ברית המועצות ואתיופיה (זעירא ובנבישתי, 2008).

פנימיות רווחה - משרד הרווחה מפעיל קשת רחבה של פנימיות המותאמות למגוון צרכיהם של הילדים ובני הנוער; החל מפנימיות הנשענות על שרותי הקהילה בהן נמצאות ועד פנימיות המקיימות חלק ניכר מהמענים הנדרשים בתוך המתחם הפיזי של המסגרת (לדוגמה- לימודים). מספר המתחנכים בפנימייה נע בין 15-300 ילדים וכן מעונות משפחתיים המאכלסים בין 7-12 חניכים. מרביתן בבעלות ציבורית ופרטית והן נותנות שירות לכל המגזרים- ממלכתי-חילוני או דתי, חרדי, ערבי. בפנימיות מטופלים ילדים ובני נוער החל מהגיל הרך וכלה במתבגרים, הגדלים בקבוצות גיל שונות או רב גילאיות, בהתאם למודל הטיפול. הילדים מטופלים ע"י מדריכים חינוכיים ומטפלות או זוגות. בפנימיות מועסק צוות טיפולי רב מקצועי, הכולל פסיכיאטר, פסיכולוג, עובד סוציאלי ומטפלים בתחומים שונים (דוגמת אומנויות), בהתאם לסוג הפנימייה ולצרכי הילדים בה. כמו כן מתבצעת בפנימיות פעילות העשרה מגוונת. הפנימיות מסווגות למס' סוגים בהתאם לאוכלוסיות המטופלות בהן: פנימיות חינוכיות- לחניכים שאובחנו כבעלי תפקוד תקין או בעלי פגיעה מעטה בהתפתחות, ויש פוטנציאל גבוה לקדם את מצבם; פנימיות שיקומיות- לחניכים עם ליקויי למידה ו/או פער לימודי ניכר ו/או חסכים רגשיים, שאובחנו כבעלי פוטנציאל התפתחות תקין; פנימיות טיפוליות- לחניכים בעלי תפקוד לקוי בתחומים רבים עקב ליקוי אורגאני, התנהגותי, נפשי-רגשי או שילוב ביניהם וצורך במסגרות חינוך מיוחד; ופנימיות פוסט אישפוזיות- לחניכים לאחר אשפוז פסיכיאטרי או כחלופה לאשפוז ומניעתו. פנימיות אלו קולטות גם אוכלוסיות קצה, עם בעיות מורכבות והפרעות התנהגות קשות שאינן נקלטות בפנימיות הטיפוליות.

משפחות אומנה - סידור באומנה מוגדר כסידור זמני לילד שהוצא ממשמורת הוריו. בזמן שהילד מטופל באומנה, הוריו, בליווי הגורמים המטפלים בקהילה, מתפנים לטפל בבעיותיהם ולהשתקם ואז לקבל את ילדיהם חזרה כשהם מחוזקים ומסוגלים לדאוג לכל צרכיהם. לעיתים, יש ילדים הנשארים באומנה עד גיל 18, למרות זאת נעשה מאמץ לשמר את הקשר בין הילד להוריו הביולוגיים. תהליך כזה יכול להימשך חודשים ספורים ועד שנים. לאומנה מופנים ילדים בסיכון וכן ילדים בעלי נכות פיזית או פיגור מלידה ועד גיל 18. משפחה אומנת, בהיותה משפחה משלימה למשפחה הביולוגית של

¹ מתוך אתר לשכת מינהל החינוך ההתיישבותי.

הילד, היא מסגרת משפחתית זמנית המאפשרת לתינוק/ ילד/ נער לקבל את הדרוש להתפתחותו הנפשית, הרגשית, הגופנית, החינוכית והחברתית.²

חסות הנוער - רשות חסות הנוער הנה אחת מיחידות האגף לשירותי תקון במשרד הרווחה. הרשות אחראית על טיפול חוץ ביתי סמכותי-כופה במתבגרים המצויים במצבים של עבריינות וסטייה חברתית. היא מטפלת בבני נוער המצויים בקצה הרצף הטיפולי-חינוכי במדינת ישראל, לאחר שכל ניסיונות הטיפול הקודמים בהם לא נשאו פרי. מתבגרים אלו נמצאים במצבי סיכון וסכנה, ומופנים לטיפול במעונות רשות חסות הנוער.³

1.4 סוגיות מתודולוגיות במחקר על מענים בקהילה מול השמה חוץ ביתית

הספרות המקצועית דנה ביתרונות היחסיים של טיפול במסגרת הקהילה, ללא הוצאת הילד למסגרת חוץ ביתית, לעומת הפנייה לסוגים השונים של מסגרות חוץ ביתיות (ראו למשל Pecora, Whittaker, Maluccio, & Barth, 2000; Wulczyn, Barth, Yuan, Harden, & Landsverk, 2006). חלק ניכר מדיון זה מתבסס על תיאוריות פסיכולוגיות המצביעות על חשיבות ההתפתחות במסגרת משפחתית, על הצרכים של ילדים שיכולת ההתקשרות שלהם נפגעה באופן משמעותי, ועל היתרונות היחסיים של מסגרות חוץ ביתיות משפחתיות בהשוואה למסגרות פנימייתיות מוסדיות שונות (Courtney & Iwaniec, 2009). עם זאת, מסיבות פרקטיות, אתיות ומתודולוגיות, אין בידינו מחקרים היכולים לבסס באופן אמפירי וחד משמעי טענות על היתרונות היחסיים של התערבות בקהילה לעומת התערבות באמצעות השמה חוץ ביתית.

למחקר האמפירי הבוחן סוגיות אלו יש מספר מגבלות. דוידזון-ערד, שסקרה את הספרות המשווה בין התוצאות שאליהן הגיעו ילדים שהוצאו למסגרות חוץ ביתיות לבין אלו של ילדים שנשארו במסגרת משפחתית, מצביעה על מספר מגבלות מתודולוגיות רציניות (Davidson-Arad, 2005). בין היתר היא מדגישה את המדגמים הקטנים, המוטים והלא מייצגים, העדר קבוצות ביקורת, מדידה בטווח זמן קצר, וקושי לשלוט במשתנים העשויים להבחין בין מי שהוצא מחוץ לבית לבין אחרים הנמצאים במצב דומה, אך נשארו בחיק המשפחה. כמו כן, היא מצביעה על כך שרבים מהמחקרים מתמקדים בטווח צר של תוצאות, בעיקר אלו הקשורים להגנה על הילד (safety) וקביעות (permanence), ומתעלמים מהיבטים רבים אחרים של רווחת הילד בילדותו ובבגרותו.

בסדרת המחקרים שהיא ועמיתה ערכו בישראל על מדגם של 93 ילדים היא הצביעה על כך שילדים שהוצאו מחוץ לבית הראו שינויים חיוביים רבים יותר באיכות חייהם לאחר הוצאתם, בהשוואה לילדים שהוצאתם נשקלה אך הם נותרו בביתם. זאת, הן ששה חודשים לאחר ההוצאה והן כחמישה עשר חודשים מאוחר יותר (Davidson-Arad, Englechin-Segal, & Wozner, 2003; Davidson-Arad, 2005).

אחת הדרכים להתמודד עם הקשיים הנובעים ממחקרים על מדגמים קטנים ומוטים היא לעשות שימוש במאגרי מידע אדמיניסטרטיביים המכילים מידע על כל הילדים במערכת הרווחה באזור מסוים. מאגרים אלו מאפשרים לעתים קרובות להשוות בין תתי קבוצות במאגר, ובכך להגביר, לפחות במידה מסוימת, את היכולת להשוות בין קבוצות שונות המטופלות במערכת רווחת הילד. כך למשל, יצרו וולזין ועמיתיו (Wulczyn, Hilsop, & Goerge, 2000) מערכת המשלבת מאגרי נתונים ברווחת הילד מכ- 20 מדינות בארה"ב (Multistate Foster Care Data Archive (FCDA)). מערכת זו מתמקדת בעיקר בבחינת המידע המתקבל

² מתוך אתר משרד הרווחה.

³ מתוך אתר משרד הרווחה.

על הילדים בטיפול של מערכת ההשמה החוץ ביתית ועל הטיפול בעניינם (בעיקר כניסה ויציאה מהשמה). באמצעות מערכת זו ניתן לבחון היבטים שונים של ההתנסויות של ילדים במערכת הרווחה, כגון דפוסי יציאה וכניסה למסגרות שונות.

בנוסף, ניתן לקשור מערכות מידע אדמיניסטרטיביות אלו עם מערכות רלבנטיות אחרות. כך למשל, בחנה לרסון את מצבם החינוכי של ילדים במסגרות של אומנה טיפולית בהשוואה לילדים אחרים במערכת הרווחה (Larson, 2010). באמצעות הקישור למידע על הישגים חינוכיים היא מצאה שלכניסה לאומנה טיפולית היו השפעות חיוביות. עם זאת, החוקרת מצביעה על כך שהקישור בין מערכות המידע השונות באמצעות שם הילד ותאריך הלידה שלו (רק על מעט ילדים היה מידע על מספרי הביטוח הלאומי), היה לקוי מאוד. היא ממליצה לשפר את הקישורים באמצעות מספר זיהוי משותף.

במחקר רחב היקף בקליפורניה קישרו החוקרים בין מערכת המידע של השירותים לרווחת הילד עם סידרה של קבצים אדמיניסטרטיביים משירותים רבים ושונים וביניהם של מערכת הבריאות, הזכאות לטיפול רפואי, מערכת בריאות הנפש, מערכת התקון, וההשכלה הגבוהה (Needell, Cuccaro-Alamin, Brookhart, Jackman & Shlonsky, 2002). במסגרת זו נבחנו התיקים של כרבע מיליון ילדים, רובם (88%) במערכת רווחת הילד והשאר במערכת התקון. גם במחקר זה היה שיעור גבוה של מקרים שבהם לא ניתן היה ליצור את הקישור בין מאגרי המידע משום שלא היה מידע חד משמעי על זהותם של ילדים רבים. יש לציין שבמחקר זה לא נעשתה השוואה בין בוגרי מערכת האומנה לבין צעירים אחרים שלא היו באומנה, אלא נבחנו הקשרים בין משתני הרקע של הצעירים לבין התוצאות שלהם בתחומי החיים השונים.

בניגוד למצב בארה"ב, שבה אין מספר זיהוי אישי מחייב, בשבדיה נעשים הקישורים בין מאגרי מידע אדמיניסטרטיביים באמצעות מספר זיהוי אישי. חוקרים בחנו שורה של שאלות מחקר באמצעות מעקב אחר שנתון (cohort) של ילדים לאורך זמן וקישור של מאגרי מידע מסוגים שונים. כך למשל בחנו יבולנסקה ועמיתיה (Jablonska, Lindberg, Lindblad, Rasmussen, Ostberg & Hjern, 2009) כחצי מיליון ילדים שנולדו בשנה מסוימת ובדקו את הקשר בין ציוניהם בבית הספר לבין מידע על קבלתם לחדרי מיון עם פגיעות עצמיות.

במחקר אחר, עקבו החוקרים וינרלונג ועמיתיו (Vinnerljung, Öman, & Gunnarson, 2005) אחר כ-800,000 ילדים משמונה שנתונים כדי לבחון את התוצאות שלהם בהישגים חינוכיים בכלל ובמבחנים אקדמיים בפרט. במסגרת המחקר הם השוו בין ילדים שהיו בטיפול מערכת הרווחה לבין שאר האוכלוסייה. כמו כן, ערכו החוקרים השוואות בין מספר תת קבוצות של ילדים בטיפול מערכת הרווחה, כגון: ילדים שטופלו רק במסגרת משפחתם (לפני גיל ההתבגרות ובגיל ההתבגרות), טיפול קצר לפני גיל ההתבגרות וטיפול קצר בגיל ההתבגרות, וטיפול ארוך טווח (יציב ולא יציב). מהממצאים עולה שכקבוצה, הילדים שהיו בטיפול מערכת רווחת הילד הגיעו להישגים נמוכים בתחום החינוך בהשוואה למי שלא טופלו על ידי מערכת זו. בתוך קבוצה זו ניתן היה לזהות שמי שהיו בטיפול חוץ ביתי קצר לפני בגרותם וחזרו לחיק משפחתם היו במצב טוב יותר מכאלו שהצטרפו למערכת הרווחה כמתבגרים והטיפול בהם היה בהשמה חוץ ביתית קצרת מועד או במספר אירועים קצרים (intermediate).

במסגרת המחקרים המתוארים לעיל, רבים עושים שימוש במושג 'outcomes' (המתורגם לעברית כ'תוצאות') כדי לציין שמדובר בתוצאות עבור הילדים. אין הכוונה לטעון שמצבם של הילדים הוא תוצאה ישירה של הטיפול שהם קיבלו, אלא לציין שזו התוצאה שהילד חווה. כמובן שמחקרים, העושים שימוש במאגרי מידע קיימים כדי לאפיין הבדלים בין ילדים בטיפול מערכת הרווחה לבין אחרים, או בין ילדים בסוגים שונים של טיפול (בקהילה, בהשמה חוץ ביתית), חייבים להתמודד עם הטענה שהתוצאות שהם בוחנים מושפעות ממאפייני הרקע השונים

בין קבוצות אלו, ולא רק מהשהות בסוג הטיפול המסוים. בחלק מהמחקרים ההתמודדות עם סוגיה זו היא על ידי שליטה על משתנה בודד או מספר קטן של משתנים שידוע שיש להם השפעה על התוצאה. למשל, במחקר של וינרלונג ועמיתיו (Vinnerljung et al., 2005) ערכו החוקרים משוואות רגרסיה לוגיסטית שבהן השכלת אם הייתה משתנה שנשלט סטטיסטית. זאת, משום שידוע שהקבוצות שהשוו שונות במשתנה זה, שהינו בעל השפעה ידועה על המשתנה התלוי של השכלת הילד בבגרותו.

בשנים האחרונות מחקרים בתחום זה החלו לעשות שימוש ברעיון דומה, אך מורכב יותר, של 'התאמת-סיכון בהרכב המקרים' (risk adjustment in case mix). לפי גישה זו, כדי שיהיה אפשר להשוות באופן ישיר את הביצועים הטיפוליים של גופים שונים, מן הראוי לנטרל את ההשפעה של הבדלים ביניהם באופי המקרים שבהם הם מטפלים. בתחום הרפואה נעשה שימוש רב בפרוצדורות שונות כדי שניתן יהיה להעמיד את הביצועים של מרכזים רפואיים שונים לבחינה הוגנת, המביאה בחשבון את האופי השונה של מקרים שבהם הם מטפלים (Raghvan, 2010).

השימוש בפרוצדורות להתאמת סיכון בתחום המחקר על רווחת הילד הוא רק בתחילתו. בסקירה מעודכנת (Raghvan, 2010) זוהו רק שני מחקרים שערכו התאמת-סיכון בבחינה של תוצאות שהשיגו סוכנויות לטיפול בילדים. במחקר על תוצאות של טיפול מוסדי בילדים (McMillen, Lee, & Johnson-Reid, 2008), נעשה שימוש במספר משתני רקע כחלק מהתאמת הסיכון (מגדר, גזע), מאפייני השמות (גיל בעת ההשמה הראשונה, מספר ההשמות הקודמות, האם הייתה השמה במוסדות תקוון), היבטים המרמזים על קשיים ובעיות בתחום בריאות הנפש, וכן משתנים שונים הקשורים למיקום הגיאוגרפי והורי הילד. במחקר של וולצין ועמיתיו (Wulczyn, Chen, & Orlebeke, 2009) נבדקה האפשרות להיעזר במאגרי מידע אדמיניסטרטיביים כדי להתאים-סיכון בבחינה של רמת הביצוע של סוכנויות לרווחת הילד.

המחקר הנוכחי עושה שימוש בשיטות סטטיסטיות מתקדמות שפותחו בשנים האחרונות, שמטרתן לאפשר יצירת קבוצות השוואה הדומות ככל הניתן לקבוצה שבמוקד המחקר. שיטות אלו, המבוססות על Propensity Scores (Guo & Fraser, 2010), מאפיינות את הפרופיל של הנבדקים בקבוצת המחקר (במקרה זה ילדים בסוגים שונים של השמה חוץ ביתית) ומאזנות נבדקים שאינם נכללים בקבוצת המחקר ולהם פרופיל דומה ככל שניתן, והם מהווים את קבוצת ההשוואה. חשוב לציין, שגם אם חישובים אלו עולים יפה וניתן לאתר קבוצת השוואה, הרי כל התהליך מבוסס על השוואה של פרופילים של נתונים הקיימים בידי החוקר, ואינם מביאים בחשבון מרכיבים נוספים רלבנטיים שלחוקר אין מידע עליהם. בהקשר הנוכחי, שבו אנו מתבססים על נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אנו יכולים להביא בחשבון שורה ארוכה ועשירה של מאפייני רקע של הילדים ושל משפחותיהם, אך אין לנו גישה לנתונים 'רכים יותר' המבחינים בין ילדים, כמו קשייהם ההתנהגותיים והרגשיים ומאפייני יחסיהם עם הוריהם. **משום כך, יש לנהוג זהירות בפירוש הממצאים ולהימנע מפירושים סיבתיים באשר להשפעה היחסית של שירותי רווחה שונים.**

נדגיש משום כך, שאנו ערים לכך שבאמצעות המידע שעומד לרשות החוקרים לא ניתן לנטרל בצורה יעילה את ההבדלים במאפייני הרקע המבחינים בין ילדים במסגרות הטיפול השונות. המחקר עושה אמנם כבדת דרך מסוימת בשליטה סטטיסטית על חלק מהמאפיינים, אך אינו מנסה ואינו מתיימר לתת תשובה מלאה לשאלות באשר ליתרונות היחסיים של מסגרות הטיפול השונות עבור ילדים עם מאפיינים שונים. הדגש של המחקר הנוכחי הוא בעיקר על זיהוי המצב והתוצאות בתחומי חיים שונים של ילדים ששהו במסגרות שונות. המטרה היא תיאור של המצב במטרה ללמוד בקרב אילו קבוצות ילדים ובאילו תחומים יש פערים במצב של הקבוצות השונות של הילדים בהשמה חוץ ביתית, בטיפול בקהילה ושל ילדים שאינם מקבלים שירותים לרווחת הילד.

פערים אלו צפויים, שהרי הילדים המגיעים למסגרות אלו הם בדרך כלל הנזקקים והפגועים ביותר, ובהחלט ייתכן שללא הטיפול המסור שהם מקבלים הפערים בינם לאחרים היו אף גבוהים יותר. משום כך, הפעולה המחקרית לאיתור של הפערים ושל הקבוצות הפגיעות נועדה לסייע בתכנון סדרי עדיפויות במדיניות ובטיפול, ואינה מתכוונת להעריך את איכות השירות הניתן לילדים. לכך יש מקום במחקרים אחרים. מטרתנו היא שהמחקר יתרום את חלקו לתיעוד התצריף המורכב של התוצאות של המפגש בין משפחות וילדים, לבין מערך המענים הקהילתיים והחוץ-ביתיים בישראל.

1.5 מטרת המחקר

מטרת המחקר היא לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. מכיוון שאנו בוחנים את מצבם של הילדים עד גיל 19 בערך, תחום החיים שאפשר לראות אותו כתוצאה הוא ההישגים החינוכיים בסיום התיכון, אך גם כאן אין הכוונה לטעון שההישגים שלהם (או חוסר ההישגים) הוא תוצאה ישירה של השהות במסגרת. המחקר מתמודד עם המגבלות המרכזיות של המחקר בתחום זה באמצעות קישור בין מאגרי המידע הרבים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המקיפים היבטים רבים של חיי הילדים ושל מאפייני ההורים וחישוב של התאמות-סיכון שיאפשרו להשוות בדרך יעילה יותר בין מצבם של ילדים שההתערבויות נעשו עמם במסגרת הקהילה, לבין ילדים ששהו במסגרות חוץ ביתיות. לסיכום, מטרת המחקר הן:

- א. לאמוד את ההסתברות של ילדים בישראל להיות במסגרות ההשמה החוץ ביתיות השונות במהלך הילדות.
- ב. לתאר ולהשוות את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בדרכים שונות בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות החוץ הביתיות השונות.
- ג. לתאר ולהשוות את המצב של ילדים ובני נוער שטופלו במסגרות השונות ואת התוצאות שאליהן הגיעו במהלך השהות.

2. שיטה

2.1 אוכלוסיית היעד

כל ילידי 1989 (כל מי שהם בני 19 בשנת 2008). בתוך אוכלוסיה זו מזוהות מספר תת-קבוצות, כפי שמפורט בהמשך.

2.2 משתני המחקר

1. מאפייני רקע וגורמי סיכון

א. מאפייני הילדים:

א.1 מאפיינים דמוגרפיים: גיל, מין, דת, ארץ מוצא, הרכב משפחה (מלאה, חד הורית);

ב. מאפייני הורי הילדים:

- ב.1 מאפיינים דמוגרפיים: זיהוי היורדים והנפטרים, מצב משפחתי, ארץ מוצא;
ב.2 מאפיינים חברתיים-כלכליים: השכלה, הכנסה, עבר פלילי, מטופל על ידי משרד הרווחה;
ג. מאפייני סביבת הילד:
ג.1 ציון חברתי-כלכלי של יישוב מגוריו;

2. מאפייני טיפול

- א. סוג מסגרת:
א.1 בפקוח משרד הרווחה:
• טיפול בקהילה;
• השמה חוץ-ביתית – מפורטת לפי סוגיה (אומנה, פנימייה, חסות הנוער והשמות אחרות כגון מקלט, מרכז חרום וכו');
א.2 בפקוח משרד החינוך:
• פנימייה חינוכית;

3. מצב ותוצאות

- א. מעורבות בפעילות עבריינית:
• נפתח לו תיק פלילי בין השנים 2000 ועד 2008;
ב. בריאות:
• עברה הפלה;
• ילדה עד גיל 19;
ג. השכלה וחינוך:
• לומד בחינוך מיוחד;
• זכאות לבגרות;
• הישגים בבחינות מיצ"ב;
• נשר מבית הספר;
• טופל על ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס);
• טופל ביחידה לקידום נוער של משרד החינוך;
• העברה לבי"ס של משרד התמ"ת;

2.3 שיטת העבודה ותיאור בסיס הנתונים

העבודה התבצעה באמצעות קישור רשומות פרט לפי ת.ז, מתוך קבצים מנהליים המצויים בלמ"ס: קובצי מרשם האוכלוסין; קובצי תלמידים בחינוך היסודי והעל יסודי (בפקוח משרד החינוך, משרד התמ"ת ותלמידי ישיבות), כולל פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי בפקוח משרד החינוך ופנימיות בפקוח משרד הרווחה; וכן קובצי משרד החינוך וקובצי משרד התמ"ת בתחומים: הישגים לימודיים, נשירה, מיצ"ב, חינוך מיוחד, קב"סים וקידום נוער; קובץ מס"ר של משרד הרווחה; קבצים של תיקים פליליים ומורשעים בדין של משטרת ישראל; קובץ שירות המבחן לנוער; קובצי לידות והפלות; קובץ הכנסות; וקובץ רמה חברתית כלכלית של יישובים.

2.4 הגדרת קבוצות באוכלוסייה הנחקרת

סך בני ה-19 באוכלוסייה - מתוך מרשם האוכלוסין 2008 נגזרו כל בני ה-19 (ילידי 1989) – סה"כ 125,982 ילדים. 122,475 ילדים מתוכם "פעילים" ב-2008 (שאינם נפטרים או חדלו להיות תושבי הארץ). סך בני ה-19 קושרו לקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה, לשנים 2000 ועד ספטמבר 2009 ולקובץ פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי לשנים 1999 ועד 2010, במטרה למצוא את הילדים המטופלים במסגרות חוץ ביתיות ובקהילה. נציין שקובץ השמות המצטבר של משרד הרווחה מכיל אמנם השמות של ילדים מאז 1990, אך הכיסוי שלו, ככל הידוע לנו, הוא חלקי עד לשנת 1998, ומלא החל משנה זו. בני 19, שנמצאו בקובץ השמות, הוקבלו עם קובץ מסגרות והשמה למסגרות (מצטבר לאותן שנים) כדי לאפיין את סוג המסגרות בהן שהו.

על סמך הימצאות בקבצים אלה חולקו בני ה-19 לקבוצות ראשוניות באוכלוסייה הנחקרת:

1. **סידור ביתי (בקהילה):** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו במסגרות קהילתיות, כגון מעונות יום רגילים וטיפולים, מרכזי הורים-ילדים, אומנה יומית, משפחתונים, מועדונים טיפוליים ומועדוניות.

2. סידור חוץ ביתי:

א. **פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי:** בני 19 שנמצאו בקובץ פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי של משרד החינוך לפחות פעם אחת בין השנים 1999 ועד 2010.

ב. **אומנה:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו במשפחות אומנה.

ג. **חסות הנוער:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה תחת היחידה האחראית "חסות הנוער".

ד. **פנימיות רווחה:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו בפנימיות.

ה. **פנימיות מוסדות ציבור:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר של משרד הרווחה והושמו בפנימיות מוסדות ציבור, המשתייכות למגזר החרדי.

ו. **סידור חוץ ביתי אחר:** סידורים כגון מקלט/מחסה, דיור מוגן, הוסטל, דירת לווין, מרכז חרום, מעונית, דירת המשך וקהילה טיפולית.

3. **מוגבלים:** בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר בטיפול של היחידות האחראיות הבאות: אגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור ואטיסטיים.

4. **יתר בני ה-19 באוכלוסייה:** בני 19 שלא נמצאו בקובצי השמות ופנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי.

2.5 קריטריונים לחלוקה לקבוצות חקירה

1. מתוך קובץ השמות מצטבר לשנים 2000-2009 נגרעו השמות של בני 19, שמשך הזמן בהשמה עמד על 0 ימים. סך הכל נגרעו 484 השמות מתוך 18,152 השמות (88.2% מתוך ההשמות שנגרעו שויכו לשיבות מוסדות ציבור, 7.6% לפנימיות רווחה, 2.1% למוגבלים, 1.7% לאומנה ו-0.4% לסידור חוץ ביתי אחר). לאחר ניכוי ההשמות הללו נותרו 9,612 בני 19 מתוך 9,815 בני 19 שנמצאו בתחילה. 203 הילדים שמשך הזמן בהשמות עמד על 0 ימים הועברו לקבוצת "יתר בני ה-19".

2. בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר בטיפול (לפחות פעם אחת) של היחידות האחראיות הבאות:
  - אגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור ואטיסטיים, שויכו לקבוצת החקירה "מוגבלים", גם אם היו בטיפול של יחידות אחראיות נוספות או היו להם השמות חוץ ביתיות או השמות בקהילה.
  3. בני 19, שנמצאו בקובצי פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי לפחות פעם אחת בין השנים 2010-1999, שויכו לקבוצת "פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי".
  4. לגבי יתר בני ה-19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר (שאינם 'מוגבלים'): אלה שהיו באחריות היחידה האחראית "חסות הנוער" לפחות פעם אחת, שויכו לקבוצת "חסות הנוער", גם אם היו להם השמות בפנימיות רווחה, באומנה, השמות חוץ-ביתיות אחרות או נמצאו גם בישיבות של מוסדות ציבור.
  5. לגבי בני ה-19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר והיו בטיפול יחידות אחראיות שאינן האגף לטיפול במפגר, שיקום ונכים, השירות לעיוור, אוטיסטיים או חסות הנוער:
    - 5.א. כאשר נספרה יותר מהשמה אחת לאדם משני סוגי הסידור (חוץ ביתי ובקהילה), נקבעה ההשמה החוץ ביתית כסידור הראשי.
    - 5.ב. כאשר היו יותר משתי השמות חוץ ביתיות:
      - 5.ב.1. אם אחת מהן הייתה השמה באומנה, מקום ההשמה הוגדר כאומנה.
      - 5.ב.2. בכל שילוב אחר שכלל פנימיית רווחה, מקום ההשמה הוגדר כפנימיית רווחה.
      - 5.ב.3. כאשר הופיעו בני 19 הן בקובץ השמות של הרווחה בהשמה חוץ ביתית והן בקובצי מנהל החינוך ההתיישבותי, הם שויכו לקבוצת "פנימיות רווחה".
  6. בני 19 שנמצאו בקובץ השמות מצטבר והיו בטיפול מסגרות בקהילה שויכו לקבוצת החקירה "בקהילה".
  7. כל בני 19, שלא נמצאו בקובץ השמות מצטבר ובקובצי פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי, שויכו לקבוצת "יתר האוכלוסייה". ילדי קבוצה זו משמשים את הבסיס להשוואה עם קבוצות החקירה שנמנו לעיל.

פרטים נוספים על יצירת הקובץ ויצירת קבוצות החקירה ניתן לבקש מן המחברים.

2.6 תוכנית אנליטית

בחלק הראשון של המחקר יתוארו מאפייני הרקע, גורמי הסיכון והמצב, בנפרד לכל אחת מתתי הקבוצות במחקר. בחלק השני של המחקר יוצגו עיבודים רב משתניים שמטרתם לשלוט במשתני הרקע וגורמי הסיכון ולבחון את ההבדלים במצבם של הילדים בקבוצות השונות.

2.7 יתרונות, מגבלות ותרומה אפשרית

כמו בכל מחקר, היה עלינו לבחור בשיטת מחקר המתאימה לשאלות המחקר. ישנם מערכים שונים, שלכל אחד מהם יתרונות וחסרונות. מערך המחקר שבו בחרנו הוא מעקב רטרופקטיבי אחרי ילדי שנה מסוימת (birth cohort). לבחירה זו יש משמעויות באשר למידע שניתן להפיק מהמחקר. היתרון שלה הוא בחינה של כלל אוכלוסיית הילדים שנולדו בשנה מסוימת המאפשרת זיהוי ההסתברות (לאורך הילדות) לקבל שירותים קהילתיים וחוץ ביתיים בישראל. בהמשך היא גם מאפשרת לעקוב אחר 'הקריירה' של קבלת שירותים ברווחה של כל אחד מהילדים שנולד בשנה מסוימת, ובכך לאפיין מסלולים שונים של ילדים בתוך המערכת. אולם,

שיטה זו לוקה בכך שהיא מתארת שנתון מסוים, ואם חלו שינויים משמעותיים בשנתונים המאוחרים יותר, המחקר הנוכחי לא יוכל לזהות זאת. כמו כן, הבחירה במעקב אחר שנתון אחד משמעותה שאין בידינו תמונה מלאה של כל הילדים שקיבלו שירותים בנקודת זמן מסוימת (למשל, סך הילדים שהיו באומנה או בפנימיות בשנה מסוימת), משום שאין בידינו מידע על ילדים אלו.

למחקר גם מספר מגבלות הנובעות מהשיטה של ניתוח משני של בסיסי נתונים קיימים. בסיסי נתונים אלו אינם מכילים את כל הנתונים הנדרשים כדי לענות על כל שאלות המחקר בצורה מלאה. אחת המגבלות היא שקובץ ההשמות המצטבר שבידינו, אינו מכסה את כל הילדים שהושמו במסגרות רווחה חוץ ביתיות, או קיבלו שירותים בקהילה. הכיסוי הוא חלקי לגבי השמות בגילאים צעירים ואין לנו הערכה טובה על מספר הילדים שהושמו בגיל צעיר (מתחת לגיל 10) ולא הושמו או קיבלו שירותים בקהילה בהמשך. מכאן שההערכות שלנו לגבי ילדים שטופלו במסגרות לרווחת הילד בגילאים צעירים הן כנראה הערכות חסר, ואינן משקפות די ילדים שהושמו בגיל רך, שבו לביתם ולא הוצאו יותר.

קושי מרכזי אחר נעוץ בכך שייטכן שאין בידינו נתוני הרקע המבחינים בצורה מספקת בין ילדים שהופנו למסגרות החוץ ביתיות השונות ולאלו שהופנו לטיפול בקהילה. יש בידינו אמנם נתונים ומאפיינים רבים של הילדים ומשפחותיהם, אך ייתכן שההערכות שונות שאינן מתועדות בבסיסי הנתונים (כגון מידת שיתוף הפעולה של ההורים עם התערבויות בקהילה), מבחינות בין קבוצות הילדים ומסבירות את התוצאות השונות בין מי שהופנה למסגרות חוץ ביתיות לאחרים. משום כך, נדגיש שוב, שאין לראות במחקר זה השוואה של מידת האפקטיביות של השירותים הקהילתיים והחוץ-ביתיים השונים. יש לראות במחקר תיאור ראשוני של תופעה מורכבת, כצעד בדרך להמשך למידה ובחינה.

עם זאת, למרות מגבלות העבודה, למחקר עשויה להיות תרומה משמעותית לדיון המקצועי והציבורי באשר לדרכי הטיפול השונות בילדים, המצב והתוצאות שאליהן מגיעים ילדים המטופלים בדרכים שונות. מערך המחקר המבוסס על קבוצת גיל שלמה ועל חיבור בין קבוצים המכילים נתונים מתחומים רבים כל כך הן על הילד והן על משפחתו, והמתייחסים לקשת רחבה כל כך של מסגרות חוץ ביתיות, הוא מהבודדים שנערכו בעולם ומאפשר לבחון סוגיות שטרם נבדקו.

לוח 1.- כלל האוכלוסייה במחקר ותכונותיה

קבוצה	מספר	%
סך בני ה-19 (ילידי 1989)	125,982	100.0
סך האוכלוסייה הנחקרת	14,527	11.5
מוגבלים	932	0.7
סך האוכלוסייה בסידור חוץ ביתי	11,882	9.4
פנימיות מנהל החינוך	4,915	3.9
התיישבותי	247	0.2
משפחות אומנה	558	0.4
חסות הנוער	1,292	1.0
פנימיות רווחה	4,772	3.8
פנימיות מוסדות ציבור (ישיבות)	98	0.1
סידור חוץ ביתי אחר	1,713	1.4
סך האוכלוסייה המטופלת בקהילה	111,456	88.5
יתר ילידי 1989 באוכלוסייה		

הממצאים בלוח 1 מזהים את ההסתברות של ילדים בישראל (בקבוצת הילדים ילידי 1989) לקבל שירותי רווחה במסגרת קהילתית ולשהות בהשמה חוץ ביתית אי פעם מאז לידתם. מתוך הלוח ניתן ללמוד שהסיכוי לקבל שירותים בקהילה הוא 1.4% והסיכוי לשהות בפנימיית רווחה הוא אחד למאה, ולשהות במשפחה אומנה הוא חמישית משיעור זה. למעשה, הסיכוי לשהות במהלך הילדות בהשמה חוץ ביתית (פנימייה, אומנה, חסות הנוער וסידור חוץ ביתי אחר) הוא גבוה מהסיכוי לקבל שירותים בקהילה המתועדים במס"ר מבלי לשהות בהשמה כלשהי (1.7% לעומת 1.4% המטופלים בקהילה). הסיכוי לשהות בפנימייה של המינהל לחינוך התיישבותי (3.9%) הוא יותר מכפול מהסיכוי לשהות בהשמה חוץ ביתית מטעם שירותי הרווחה. גם הסיכוי להיות בישיבה במהלך הילדות (מוסדות ציבור) הוא גבוה יחסית (3.8%).

3.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הילדים והוריהם

לוח 2 מתאר את התפלגות הקבוצות השונות לפי מגדר, לאום ומעמד אישי. מהלוח עולה בבירור שהסיכוי של הילדים הערביים לשהות במסגרות ההשמה השונות נמוך בהרבה משל היהודים. מלבד ההבדלים הצפויים בכל הנוגע למוסדות ציבור וכן לפנימיות של המנהל לחינוך התיישבותי, נמצא גם שהסיכוי של ילדים יהודים לשהות בפנימיית רווחה הוא פי שלושה משל ילדים ערבים. ההבדלים בין יהודים לערבים הם נמוכים יותר

בהשמה באומנה (0.2% בהשוואה ל- 0.1% אצל ילדים ערבים) ובהשמה במסגרות של חסות הנוער (0.5% לעומת 0.3%). לעומת זאת, הסיכוי של ילדים ערבים לקבל שירותים בקהילה במהלך ילדותם גבוה משל ילדים יהודים (1.9% לעומת 1.2% בקרב היהודים).

בגלל ההבדלים הניכרים בין יהודים לערבים בכל הקשור להשמה החוץ ביתית והמספר הקטן של ילדים ערבים במסגרות המרכזיות של ההשמה החוץ ביתית, התמקדנו בהמשך רק בילדים יהודים. כמו כן, בהמשך לא כללנו בניתוחים ילדים שהוגדרו כמגובלים וילדים ששהו ב'מוסדות ציבור' (ישיבות).

לוח 3 מזהה את המעמד במרשם האוכלוסין בשנת 2008 של הורי הילדים בשנתון, מבחינת פטירה וכן מצב משפחתי של ההורים. מתוך כלל ילדי 1989 ל- 9.4% יש לפחות הורה אחד שנפטר, נמצא בחו"ל או אינו נמצא במרשם. בקרב הילדים במסגרות השונות, השיעור הזה גבוה במידה משמעותית, לפחות כפול. תופעה זו בולטת במיוחד בקרב הילדים באומנה (42.7% מהורי הילדים באומנה הם בסטטוס זה). כשבוחנים את המצב המשפחתי של הורי הילדים, בקרב מי ששני הוריהם חיים, נמצא שבעוד שבקרב ילדי השנתון שיעור המשפחות ששני ההורים נשואים הוא 86.8% הרי השיעור נמוך יותר במסגרות השונות. השיעור אמנם אינו נמוך בהרבה בקרב הילדים בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי (79.6%), אך נמוך יותר בפנימיות של משרד הרווחה (57.6%) וחסות הנוער (61.1%) ונמוך במיוחד בקרב הילדים באומנה, שרק בקרב 54.4% מהם שני ההורים נשואים. גם בקרב מי שמקבלים שירותים בקהילה. שיעור הילדים ששני הוריהם נשואים הוא נמוך יחסית לשיעור באוכלוסיה (66.7%). במקביל, וכצפוי, שיעור מי ששני הוריהם גרושים בקרב הילדים במסגרות השונות גבוה יחסית לשיעור באוכלוסיה (9.4%). שוב, התופעה בולטת פחות בקרב הילדים בפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי (14.6%) ובולטת יותר בקרב ילדי האומנה (30.4%).

לוח 2. - בני 19, לפי האוכלוסייה הנחקרת, מין, לאום ומעמד במרשם האוכלוסייה, 2008

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת									סך בני ה- 19 באוכלוסייה	קבוצה (לאום, מין)	
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						מוגבלים	סך האוכל' הנחקרת			
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות מוסדות ציבור (ישיבות)	פנימיות רווחה	חסות הנוער	אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי					סה"כ
111,456 88.5%	1,713 1.4%	98 0.1%	4,772 3.8%	1,292 1.0%	558 0.4%	247 0.2%	4,915 3.9%	11,882 9.4%	932 0.7%	14,527 11.5%	125,983 100.0%	סך כולל
54,062 84.0%	1,028 1.6%	40 0.1%	4,420 6.9%	816 1.3%	366 0.6%	105 0.2%	2,951 4.6%	8,698 13.5%	567 0.9%	10,293 16.0%	64,355 100.0%	בנים
57,393 93.1%	685 1.1%	58 0.1%	352 0.6%	476 0.8%	192 0.3%	142 0.2%	1,964 3.2%	3,184 5.2%	365 0.6%	4,234 6.9%	61,627 100.0%	בנות
1,483 96.5%	6 0.4%	-	4 0.3%	3 0.2%	..	..	16 1.0%	26 1.7%	21 1.4%	53 3.5%	1,536 100.0%	מתוכם: נפטרו
1,961 99.5%	-	-	..	-	-	-	9 0.5%	10 0.5%	-	10 0.5%	1,971 100.0%	לא תושבים
82,493 86.0%	1,154 1.2%	64 0.1%	4,772 5.0%	1,186 1.2%	465 0.5%	218 0.2%	4,867 5.1%	11,572 12.1%	654 0.7%	13,380 14.0%	95,873 100.0%	יהודים ואחרים סה"כ
39,444 80.4%	697 1.4%	31 0.1%	4,420 9.0%	749 1.5%	296 0.6%	95 0.2%	2,912 5.9%	8,503 17.3%	417 0.8%	9,617 19.6%	49,061 100.0%	בנים
43,048 92.0%	457 1.0%	33 0.1%	352 0.8%	437 0.9%	169 0.4%	123 0.3%	1,955 4.2%	3,069 6.6%	237 0.5%	3,763 8.0%	46,811 100.0%	בנות
821 95.1%	3 0.3%	-	4 0.5%	3 0.3%	..	-	15 1.7%	24 2.8%	15 1.7%	42 4.9%	863 100.0%	מתוכם: נפטרו
1,785 99.4%	-	-	..	-	-	-	9 0.5%	10 0.6%	-	10 0.6%	1,795 100.0%	לא תושבים
28,964 96.2%	559 1.9%	34 0.1%	-	106 0.4%	93 0.3%	29 0.1%	48 0.2%	310 1.0%	278 0.9%	1,147 3.8%	30,111 100.0%	ערבים סה"כ
14,618 95.6%	331 2.2%	9 0.1%	-	67 0.4%	70 0.5%	10 0.1%	39 0.3%	195 1.3%	150 1.0%	676 4.4%	15,294 100.0%	בנים
14,345 96.8%	228 1.5%	25 0.2%	-	39 0.3%	23 0.2%	19 0.1%	9 0.1%	115 0.8%	128 0.9%	471 3.2%	14,816 100.0%	בנות
662 98.4%	3 0.4%	-	-	-	-	..	..	..	6 0.9%	11 1.6%	673 100.0%	מתוכם: נפטרו
176 100.0%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	176 100.0%	לא תושבים

לוח 3. - מעמד במרשם האוכלוסין ומצב משפחתי של הורי בני ה-19 בשנת 2008 (יהודים ואחרים בלבד)

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	מעמד במרשם ומצב משפחתי של הורי ילידי 1989
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת		
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות רווחה	חסות הנוער	משפחות אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי	סה"כ			
85,291	1,151	64	1,183	436	218	4,843	6,771	7,922	93,213	סך כולל
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
7,127	213	13	239	76	93	982	1,430	1,643	8,770	לפחות אחד מההורים נפטר, בחו"ל או אינו במרשם שני ההורים חיים ורשומים במרשם האוכלוסין מתוכם:
8.4%	18.5%	20.3%	20.2%	17.4%	42.7%	20.3%	21.1%	20.7%	9.4%	
78,164	938	51	944	360	125	3,861	5,341	6,279	84,443	שני ההורים במרשם האוכלוסין:
91.6	81.5	79.7	79.8	82.6	57.3	79.7	78.9	79.3	90.6	שני ההורים נשואים
68,743	626	26	544	220	68	3,073	3,931	4,557	73,300	שני ההורים גרושים
87.9%	66.7%	51.0%	57.6%	61.1%	54.4%	79.6%	73.6%	72.6%	86.8%	אחר
6,731	235	18	279	100	38	565	1,000	1,235	7,966	
8.6%	25.1%	35.3%	29.6%	27.8%	30.4%	14.6%	18.7%	19.7%	9.4%	
2,690	77	7	121	40	19	223	410	487	3,177	
3.4%	8.2%	13.7%	12.8%	11.1%	15.2%	5.8%	7.7%	7.8%	3.8%	

לוח 4 בוחן את ילדי השנתון לפי ארץ הלידה שלהם ושל הוריהם. הלוח מצביע על דפוסים בולטים בקרב ילדים שנולדו בישראל אך הוריהם נולדו בארץ אחרת. בעיקר יש לציין שבעוד שבאוכלוסיית השנתון היו 0.6% מהילדים שנולדו בישראל ואביהם נולד בארץ אחרת, הרי השיעור בקרב מי ששהה בחסות הנוער הוא יותר מפי חמישה – 2.6%. למעשה, לילדים אלו היה סיכוי גבוה בהרבה משיעורם באוכלוסייה לשהות בפנימיות של המינהל (2.1%) או באומנה (2.3%) או לקבל שירותים בקהילה (2.2%). לעומת זאת, לילידי הארץ שאביהם נולד בבריה"מ יש אמנם סיכוי לשהות במסגרת של חסות הנוער העולה על חלקם באוכלוסייה (3.5% לעומת 2.9% שהוא חלקם באוכלוסיית השנתון), אך סיכוי נמוך להיות בפנימיות של המינהל (הם מהווים רק 1.5% מהילדים בפנימיות אלו) או להיות באומנה (1.4%). לעומת זאת, חלקם בקרב המקבלים שירותים בקהילה (4.1%) גבוה מחלקם היחסי באוכלוסיית השנתון. כאשר בוחנים את הילדים שעלו לארץ מחו"ל, בולטת העובדה ששיעור העולים בחלק ניכר מהמסגרות החוץ ביתיות השונות גבוה בהרבה משיעורם באוכלוסייה הכללית (22.0%). למשל, שיעורם בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי הוא 46.9%, ובמסגרות של חסות הנוער הוא 40.0%. שיעורם בפנימיות רווחה זהה לשיעורם באוכלוסייה, ובאומנה הוא מעט גבוה יותר משיעורם באוכלוסייה. בקרב ילדים עולים, השיעור של מי שנמצאים בפנימיות של המנהל לחינוך התיישבותי גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה. אולם, בעוד שהשיעור של עולי בריה"מ בפנימיות אלו הוא כפול משיעורם באוכלוסייה, הרי שיעור הילדים העולים מארץ אחרת בפנימיות לחינוך התיישבותי הוא פי שמונה משיעורם באוכלוסיית השנתון. ממצא נוסף הוא הנוכחות הבולטת של ילדים עולים במסגרות חסות הנוער - חלקם של עולי בריה"מ הוא כפול משיעורם באוכלוסייה (28.1% לעומת 14.3%), וחלקם של עולי ארץ אחרת במסגרות חסות הנוער הוא יותר מפי

שלושה משיעורם בילדי השנתון (6.7% מתוך הילדים מהשנתון שהיו במסגרות החסות לעומת 2.1%, שהוא שיעור הילדים שעלו מאתיופיה בכלל השנתון של ילידי 1989).

לוח 4. - בני 19, לפי ארץ מוצא וסוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת							סך בני ה-19 באוכלוסייה	ארץ מוצא	
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי					סך האוכלוסייה הנחקרת			
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות רווחה	חסות הנוער	אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי				סה"כ
85,291 100.0%	1,151 100.0%	64 100.0%	1,183 100.0%	463 100.0%	218 100.0%	4,843 100.0%	6,771 100.0%	7,922 100.0%	93,213 100.0%	סה"כ
67,930 79.6%	816 70.9%	38 59.4%	923 78.0%	278 60.0%	160 73.4%	2,570 53.1%	3,969 58.6%	4,785 60.4%	72,715 78.0%	ילידי ישראל
46,348 54.3%	479 41.6%	28 43.8%	595 50.3%	152 32.8%	94 43.1%	1,600 33.0%	2,469 36.5%	2,948 37.2%	49,296 52.9%	מזה: אב יליד ישראל
2,519 3.0%	47 4.1%	..	31 2.6%	16 3.5%	3 1.4%	73 1.5%	125 1.8%	172 2.2%	2,691 2.9%	אב יליד בריה"מ לשעבר
434 0.5%	25 2.2%	..	12 1.0%	12 2.6%	5 2.3%	103 2.1%	133 2.0%	158 2.0%	592 0.6%	אב יליד אתיופיה
18,629 21.8%	265 23.0%	7 10.9%	285 24.1%	98 21.2%	58 26.6%	794 16.4%	1,242 18.3%	1,507 19.0%	20,136 21.6%	אב יליד חו"ל אחר
17,361 20.4%	335 29.1%	26 40.6%	260 22.0%	185 40.0%	58 26.6%	2,273 46.9%	2,802 41.4%	3,137 39.6%	20,498 22.0%	עולים - סך הכל
11,599 13.6%	205 17.8%	21 32.8%	193 16.3%	130 28.1%	39 17.9%	1,188 24.5%	1,571 23.2%	1,776 22.4%	13,375 14.3%	מזה: ילידי בריה"מ לשעבר
1,024 1.2%	92 8.0%	..	20 1.7%	31 6.7%	8 3.7%	808 16.7%	869 12.8%	961 12.1%	1,985 2.1%	ילידי אתיופיה
4,738 5.6%	38 3.3%	3 4.7%	47 4.0%	24 5.2%	11 5.0%	277 5.7%	362 5.3%	400 5.0%	5,138 5.5%	ילידי חו"ל אחר

לוח 5 מציג את הממצאים לפי המדד החברתי כלכלי של היישוב שבו גרים הילדים בנקודת הזמן שבה נבדקו הנתונים (שנת 2008). מדד זה נע בין 1 – ישובים במצב החברתי-כלכלי החלש ביותר ו- 10 במצב הכלכלי - חברתי החזק ביותר. מהממצאים עולה, שבעוד ש-5.1% מילידי השנתון (היהודיים) חיו בישוב שהמדד שלו היה 1-2, הרי ילדים מיישובים אלו מהווים 5% מהילדים שהיו במסגרות אומנה ו- 7.8% ממי ששהו במסגרת פנימיית רווחה. בולט השיעור הנמוך שלהם במסגרות החסות (2.8%) ופנימיות המינהל (1.5%).

במבט על ילדים המגיעים מהישובים החזקים יותר, ברור שנוכחותם במסגרות החוץ ביתיות היא נמוכה משיעור הילדים בשנתון החיים ביישובים אלו. כך למשל, בעוד ש-2.5% מילידי השנתון חיו בישובים שהמדד החברתי כלכלי שלהם היה 9-10, הרי פחות מאחוז אחד מהילדים בפנימיות רווחה, בפנימיות המינהל ובמשפחות אומנה, מגיעים מיישובים אלו. מעניינת העובדה ששיעורם בקרב מי שמקבלים שירותים בקהילה בישובים חזקים אלו אינו נמוך ודומה מאוד לשיעורם באוכלוסייה. באופן כללי ניתן לראות שישובים שהמדד החברתי כלכלי שלהם הוא 5-6 הם אלו שמהם מגיע שיעור גבוה במיוחד של ילדים להשמות החוץ ביתיות (כולל פנימיות המינהל) וכן לשירותים בקהילה.

בהמשך לבדיקה זו של הרקע החברתי כלכלי, לוח 6 מציג את השנתון לפי המידה שבה הם מופיעים בקובץ נתוני יסוד של משרד הרווחה. כצפוי, שיעור הילדים שמשפחותיהם מופיעות בקובץ נתוני יסוד בקרב הילדים במסגרות השונות הוא גבוה בהרבה מהשיעור בכלל השנתון (24.9%). כך למשל, השיעור בקרב ילדים בפנימיות רווחה הוא 85.0% ובאומנה הוא 79.8%. גם בקרב הילדים הנמצאים במסגרות של החינוך ההתיישבותי שיעור הילדים שהוריהם מופיעים בקובץ נתוני יסוד הוא כמעט כפול מהשיעור באוכלוסייה (47.5%).

גם הממצאים על השכלת האב המופיעים בלוח 7 מצביעים על משאבים מועטים יותר בקרב הורי הילדים במסגרות השונות. ההתפלגות של השכלת ההורים של ילדים הנמצאים במסגרות של החינוך ההתיישבותי דומות למדי לזו באוכלוסייה, מלבד שיעור כפול של הורים שלהם השכלה של עד 8 שנות לימוד (שסביר שאלו הורים ילידי אתיופיה ששיעורם בקרב הפנימיות של המינהל גבוה). באופן בולט, ההשכלה של הורי הילדים בפנימיות הרווחה היא נמוכה במיוחד: שיעור ההורים שהשכלתם עד לשמונה שנות לימודים היא כמעט פי שלושה מהשיעור באוכלוסייה של השנתון (14.5% לעומת 5.2%) ושיעורם בקרב מי שיש להם יותר מ-12 משנות לימוד קרוב למחצית (23.9% לעומת 41.9% באוכלוסיית השנתון). יש לתת את הדעת על השיעור הגבוה במיוחד של הורים שהשכלתם אינם ידועה בקרב הילדים במסגרות חסות הנוער. ייתכן שיש בכך שיקוף של השיעור הגבוה של הורים עולים במסגרות אלו, עולים שאין מידע על השכלתם.

לוח 5. - בני 19, לפי מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים וסוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים)
(בלבד)

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	אשכול חברתי-כלכלי של יישוב מגורי ילידי 1989
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת		
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות רווחה	חסות הנוער	משפחות אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי	סה"כ			
85,291 100.0%	1,151 100.0%	64 100.0%	1,183 100.0%	463 100.0%	218 100.0%	4,843 100.0%	6,771 100.0%	7,922 100.0%	93,213 100.0%	סך כולל
4,506 5.3%	16 1.4%	.. ..	92 7.8%	13 2.8%	11 5.0%	75 1.5%	193 2.9%	209 2.6%	4,715 5.1%	1-2
16,623 19.5%	200 17.4%	11 17.2%	263 22.2%	102 22.0%	47 21.6%	1,083 22.4%	1,506 22.2%	1,706 21.5%	18,329 19.7%	3-4
37,268 43.7%	680 59.1%	36 56.3%	561 47.4%	250 54.0%	112 51.4%	2,918 60.3%	3,877 57.3%	4,557 57.5%	41,825 44.9%	5-6
24,559 28.8%	227 19.7%	14 21.9%	258 21.8%	90 19.4%	46 21.1%	699 14.4%	1,107 16.3%	1,334 16.8%	25,893 27.8%	7-8
2,233 2.6%	27 2.3%	.. ..	8 0.7%	6 1.3%	.. ..	24 0.5%	41 0.6%	68 0.9%	2,301 2.5%	9-10
102 0.1%	.. ..	- -	.. ..	.. ..	- -	44 0.9%	47 0.7%	48 0.6%	150 0.2%	לא ידוע

לוח 6. - בני 19, שלפחות אחד מבני המשפחה בקובץ נתוני יסוד, לפי סוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	מטופלים ברווחה
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת		
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות רווחה	חסות הנוער	משפחות אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי	סה"כ			
85,291 100.0%	1,151 100.0%	64 100.0%	1,183 100.0%	463 100.0%	218 100.0%	4,843 100.0%	6,771 100.0%	7,922 100.0%	93,213 100.0%	סך כולל
18,420 21.6%	886 77.0%	52 81.3%	1,005 85.0%	369 79.7%	174 79.8%	2,300 47.5%	3,900 57.6%	4,786 60.4%	23,206 24.9%	מטופלים

לוח 7. - בני 19, לפי השכלת אב וסוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

יתר ילידי 1989 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	השכלת האב (שנות לימוד)
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת		
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימיות רווחה	חסות הנוער	משפחות אומנה	פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי	סה"כ			
85,291 100.0%	1,151 100.0%	64 100.0%	1,183 100.0%	463 100.0%	218 100.0%	4,843 100.0%	6,771 100.0%	7,922 100.0%	93,213 100.0%	השכלת האב – סך כולל
3,897 4.6%	195 16.9%	5 7.8%	171 14.5%	60 13.0%	21 9.6%	522 10.8%	779 11.5%	974 12.3%	4,871 5.2%	עד 8
40,426 47.4%	662 57.5%	36 56.3%	626 52.9%	195 42.1%	117 53.7%	2,221 45.9%	3,195 47.2%	3,857 48.7%	44,283 47.5%	12-9
14,556 17.1%	59 5.1%	6 9.4%	71 6.0%	42 9.1%	17 7.8%	647 13.4%	783 11.6%	842 10.6%	15,398 16.5%	15-13
18,725 22.0%	42 3.6%	8 12.5%	74 6.3%	24 5.2%	23 10.6%	608 12.6%	737 10.9%	779 9.8%	19,504 20.9%	16+
7,687 9.0%	193 16.8%	9 14.1%	241 20.4%	142 30.7%	40 18.3%	845 17.4%	1,277 18.9%	1,470 18.6%	9,157 9.8%	לא ידוע

לוח 8 מציג את השכר החודשי הממוצע של הורי ילידי שנתון 1989 (שכירים בלבד). רמת ההשתכרות של ההורים נמצאת בקשר חזק עם סיכוי ילדיהם לקבל שירותים קהילתיים ולשהות בהשמה חוץ ביתית. השכר החודשי הממוצע (ברוטו) של אבות הילדים השייכים לקבוצת "יתר בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה ב- 81.4% מן השכר החודשי הממוצע של אבות ילדי האוכלוסייה הנחקרת (15,331 ש"ו ו- 8,451 ש"ו, בהתאמה). ההבדלים ניכרים גם בשכר החודשי הממוצע של האמהות, אך הם מצומצמים יותר. שכרן של אמהות ילדי "יתר בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה ב- 60.9% משכרן של אמהות ילדי האוכלוסייה הנחקרת (8,139 ש"ו ו- 5,057 ש"ו, בהתאמה). השכר החודשי הממוצע הנמוך ביותר נצפה בקרב אבות הילדים המסודרים בקהילה (7,128 ש"ו) ולאחריו בקרב אבות ילדי פנימיות רווחה (7,383 ש"ו). השכר החודשי הממוצע הנמוך ביותר נצפה בקרב אמהות הילדים המסודרים בסידור חוץ ביתי אחר (3,745 ש"ו) ולאחריו אמהות לילדי פנימיות רווחה (3,796 ש"ו).

אחוז האבות השכירים של ילדי האוכלוסייה הנחקרת נמוך ב-7.9% מאחוז האבות השכירים בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" (44.2% ו-52.1%, בהתאמה). האחוז הנמוך ביותר נצפה בקרב האבות לילדים המסודרים בסידור חוץ ביתי אחר (32.8%) ובקרב אבות ילדי האומנה (33.0%). אחוז האמהות השכירות בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" גבוה מאחוז האבות השכירים בקבוצה זו (58.3% ו-52.1%, בהתאמה). הפערים באחוז האמהות השכירות מצטמצמים בין בקבוצת "סך בני ה-19 באוכלוסייה" ובין האוכלוסייה הנחקרת (58.3% ו-55.8%, בהתאמה).

לוח 8. - בני 19, לפי השכר החודשי הממוצע של ההורים (שכירים בלבד) ברוטו, 2008, ולפי האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

אם		אב		סך כולל	האוכלוסייה הנחקרת
שכר ממוצע בש"ח	סך שכירות	שכר ממוצע בש"ח	סך שכירים		
7,888	54,380	14,835	48,523	93,213	סך בני ה-19 באוכלוסייה
	58.3%		52.1%	100.0%	
5,057	4,422	8,451	3,498	7,922	סך האוכלוסייה הנחקרת
	55.8%		44.2%	100.0%	
5,184	3,811	8,681	2,980	6,771	סידור חוץ ביתי - סך הכל
	56.3%		44.0%	100.0%	
5,528	2,951	9,026	2,245	4,843	פנימיות מנהל
	60.9%		46.4%	100.0%	
5,185	65	7,651	72	218	אומנה
	29.8%		33.0%	100.0%	
4,170	237	8,123	198	463	חסות הנוער
	51.2%		42.8%	100.0%	
3,796	526	7,383	444	1,183	פנימיות רווחה
	44.5%		37.5%	100.0%	
3,745	32	8,030	21	64	חוץ ביתי אחר
	50.0%		32.8%	100.0%	
4,263	611	7,128	518	1,151	סידור בקהילה
	53.1%		45.0%	100.0%	
8,139	49,958	15,331	45,025	85,291	יתר בני ה-19 באוכלוסייה
	58.6%		52.8%	100.0%	

הכנסות של שכירים בלבד מקובץ שכירים 2008.

כל הורה נספר רק פעם אחת (להורים של תאומים ושלישיות יש הופעה אחת).

בהמשך לבחינת המאפיינים של הורי הילדים בשנתון, לוח 9 מציג את ההרשעות הפליליות של הורי הילדים בקבוצות של האוכלוסייה הנחקרת. מהלוח עולה בבירור שבקרב ההורים של הילדים הנמצאים בסידור חוץ ביתי של הרווחה שיעור האבות המורשעים הוא יותר מפי שלושה בהשוואה לשיעור בקרב האבות של שאר הילדים בשנתון. תופעה זו בולטת אף יותר בקרב האמהות - בעוד ששיעור האמהות המורשעות בקרב סך בני ה-19 באוכלוסייה הוא 1.3%, הרי הוא מגיע ל-11.9% בקרב האמהות שילדיהן באומנה, 8.5% בקרב האמהות של ילדים בפנימיות הרווחה ול-5% בקרב האמהות לילדים הנמצאים בסידור בקהילה מטעם הרווחה. מעניין ששיעור המורשעים בקרב האמהות של הילדים בחסות הנוער אינו בולט בהשוואה לשיעורים בקבוצות האחרות של ילדי הרווחה.

לוח 9. - בני 19, לפי הרשעות מצטברות של הוריהם בשנים 1999-2008, ולפי האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

האוכלוסייה הנחקרת	סך כולל	אבות שהורשעו	אמהות שהורשעו
סך בני ה-19 באוכלוסייה	93,213	6,375	1,250
	100.0%	6.8%	1.3%
סך האוכלוסייה הנחקרת	7,922	1,145	312
	100.0%	14.5%	3.9%
סידור חוץ ביתי -סך הכל	6,771	904	254
	100.0%	13.4%	3.8%
פנימיות מנהל	4,843	456	90
	100.0%	9.4%	1.9%
אומנה	218	54	26
	100.0%	24.8%	11.9%
חסות הנוער	463	102	32
	100.0%	22.0%	6.9%
פנימיות רווחה	1,183	275	100
	100.0%	23.2%	8.5%
חוץ ביתי אחר	64	17	6
	100.0%	26.6%	9.4%
סידור בקהילה	1,151	241	58
	100.0%	20.9%	5.0%
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	85,291	5,230	938
	100.0%	6.1%	1.1%

3.2 מצבם של ילידי השנתון

בחלק זה אנו מציגים את מצבם של הילדים בשלושה תחומי חיים: השכלה, מעורבות בפלילים והיבטים מסוימים של בריאות. חלק מהממצאים משקפים את מצבם של הילדים בעת כניסתם למערכת הרווחה וחלק אחר, בעיקר המצב בתחום ההשכלה, ניתן לראות גם כתוצאות של השהות במערכת.

3.2.1 מעורבות בפעילות עבריינית

לוחות 10 ו-11 מציגים את המעורבות בפלילים של כלל הילדים בשנתון וכן של הילדים במסגרות שונות של השמה. הסיכוי בקרב כלל ילדי השנתון להיות בעל תיק פלילי הוא 7.0%, פי 6.2 בקרב הבנים לעומת הבנות (בנים 11.8% ובנות – 1.9%). הסיכוי להיות בעל תיק פלילי בקרב האוכלוסייה הנחקרת גבוה פי 3.3 מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון (23.1%). הסיכוי גבוה עוד יותר בקרב הבנות מן האוכלוסייה הנחקרת בהשוואה לכלל הבנות בשנתון – פי 5.1, לעומת פי 2.7 בקרב הבנים בהשוואה לכלל הבנים בשנתון. לכ- 12% מכלל הבנים בשנתון יש תיק פלילי. בקרב הילדים בפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי השיעור גבוה יותר - 19.8%, ובקרב הילדים בהשמה חוץ ביתית של הרווחה גבוה במידה ניכרת- 37.9% באומנה, 40.7%

בפנימיות רווחה ו-67.7% בהשמה חוץ ביתית אחרת. כצפוי, לכמעט כל הילדים בחסות הנוער (98.6%) יש תיקים. כשבוחנים את ההתפלגויות בקרב הבנות, נראה שהפערים בין הבנות בהשמה חוץ ביתית לבנות שאינן בהשמה הם אף בולטים יותר מאשר הפערים בקרב הבנים. למשל, בעוד שבקרב כלל בנות ה-19 בשנתון יש פחות משני אחוז של בנות עם תיקים, הרי השיעור בקרב הבנות באומנה הוא פי יותר משהו ויותר מפי שבעה בקרב הבנות בפנימיות הרווחה.

לוח 11 מציג זה לצד זה את מספר המטופלים בשירות המבחן ומספר הילדים שלהם תיקים פליליים. מטרטנו בלוח זה היא להתמקד בסוגיות של ילדים עם תיק פלילי המטופלים או שאינם מטופלים בשירות המבחן. נציין כי חלק מהתיקים הפליליים נפתחו שהצעירים הגיעו לגיל 18 והטיפול בשירות המבחן הוא עד גיל 18. מהלוח ניתן ללמוד על תופעה מעניינת: בקרב כלל בני ה-19 באוכלוסייה שיעור הילדים שלהם תיק פלילי והם מטופלים על ידי קציני מבחן (5.6%), דומה לשיעור הילדים שמטופלים בשירות המבחן אך אין להם תיק פלילי (6.0%). ההתפלגות בקרב הילדים בפנימיות המינהל דומה מאוד להתפלגות זו בכלל האוכלוסייה: ל-11.2% מהם יש תיקים פליליים והם בטיפול שירות המבחן ולשיעור קרוב, 10.0%, אין תיקים פליליים והם נמצאים בטיפול שירות המבחן. לעומת זאת, במסגרות ההשמה החוץ ביתית של הרווחה, שיעור הילדים הנמצאים בטיפול שירות המבחן ללא פתיחת תיק, הוא קטן יחסית באופן משמעותי. למשל, לעומת 20.6% מילדי האומנה הנמצאים בטיפול קצין מבחן ולהם תיק פלילי יש רק 12.4% שמטופלים על ידי שירות המבחן ואין להם תיק פלילי, ובקרב ילדי פנימיות הרווחה התמונה דומה- בעוד ש-27% מטופלים ולהם תיק פלילי רק כ-13% מהם מטופלים ללא תיק פלילי.

לוח 10. - בני 19, לפי מספר בעלי תיקים (מצטבר) בשנים 2008-2000 ולפי מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

האוכלוסייה הנחקרת	תת קבוצה	סך כולל	בעלי תיקים	%
בני ה- 19 באוכלוסייה	סך הכל	93,213	6,508	7.0%
	בנים	47,702	5,626	11.8%
	בנות	45,511	882	1.9%
האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	7,922	1,829	23.1%
	בנים	4,758	1,522	32.0%
	בנות	3,164	307	9.7%
סידור חוץ ביתי	סך הכל	6,771	1,493	22.0%
	בנים	4,064	1,226	30.2%
	בנות	2,707	267	9.9%
פנימיות מינהל	סך הכל	4,843	655	13.5%
	בנים	2,895	573	19.8%
	בנות	1,948	82	4.2%
אומנה	סך הכל	218	51	23.4%
	בנים	95	36	37.9%
	בנות	123	15	12.2%
חסות הנוער	סך הכל	463	390	84.2%
	בנים	296	292	98.6%
	בנות	167	98	58.7%
פנימיות רווחה	סך הכל	1,183	366	30.9%
	בנים	747	304	40.7%
	בנות	436	62	14.2%
חוץ ביתי אחר	סך הכל	64	31	48.4%
	בנים	31	21	67.7%
	בנות	33	10	30.3%
סידור בקהילה	סך הכל	1,151	336	29.2%
	בנים	694	296	42.7%
	בנות	457	40	8.8%
יתר בני ה- 19 באוכלוסייה	סך הכל	85,291	4,679	5.5%
	בנים	42,944	4,104	9.6%
	בנות	42,347	575	1.4%

לוח 11. - בני 19, לפי הימצאות בקובץ שירות המבחן לנוער וקובצי תיקים פליליים, 1996-2008, ולפי סוג האוכלוסייה (יהודים ואחרים בלבד)

בעלי תיקים פליליים בלבד ⁴	בטיפול שירות המבחן לנוער בלבד	נמצאו גם בטיפול שירות המבחן לנוער וגם נפתחו להם תיקים פליליים	לא נמצאו בטיפול שירות המבחן ולא תיקים פליליים	סך בעלי תיקים פליליים	סך המטופלים בשירות המבחן לנוער	סך הכל	האוכלוסייה הנחקרת
1,261 1.4%	5,618 6.0%	5,247 5.6%	81,087 87.0%	6,508 7.0%	10,865 11.7%	93,213 100.0%	סך בני ה-19 באוכלוסייה
218 2.8%	860 10.9%	1,611 20.3%	5,233 66.1%	1,829 23.1%	2,471 31.2%	7,922 100.0%	סך האוכלוסייה הנחקרת
186 2.7%	702 10.4%	1,307 19.3%	4,576 67.6%	1,493 22.0%	2,009 29.7%	6,771 100.0%	סידור חוץ ביתי - סך הכל
115 2.4%	486 10.0%	540 11.2%	3,702 76.4%	655 13.5%	1,026 21.2%	4,843 100.0%	פנימיות מנהל
6 2.8%	27 12.4%	45 20.6%	140 64.2%	51 23.4%	72 33.0%	218 100.0%	אומנה
14 3.0%	27 5.8%	376 81.2%	46 9.9%	390 84.2%	403 87.0%	463 100.0%	חסות הנוער
46 3.9%	157 13.3%	320 27.0%	660 55.8%	366 30.9%	477 40.3%	1,183 100.0%	פנימיות רווחה
5 7.8%	5 7.8%	26 40.6%	28 43.8%	31 48.4%	31 48.4%	64 100.0%	חוץ ביתי אחר
32 2.8%	158 13.7%	304 26.4%	657 57.1%	336 29.2%	462 40.1%	1,151 100.0%	סידור בקהילה
1,043 1.2%	4,758 5.6%	3,636 4.3%	75,854 88.9%	4,679 5.5%	8,394 9.8%	85,291 100.0%	יתר בני ה-19 באוכלוסייה

⁴ שירות המבחן לנוער מטפל בבני נוער עד גיל 18. חלק מבעלי התיקים הפליליים ביצעו עברות לאחר גיל 18.

3.2.2 בריאות - לידות בגיל העשרה והפלות

לוח 12 מציג את כל בנות 19 בשנתון שנמצאו בקובץ היולדות של משרד הבריאות. מהלוח עולה שבקרב כלל בנות ה-19 באוכלוסייה היה שיעור הבנות שילדו- 1.7%. השיעור גבוה באופן משמעותי בקרב הבנות שהיו בסידור חוץ ביתי או בטיפול של הרווחה בקהילה. בין היתר ניתן לראות ששיעור היולדות מתוך הבנות שהיו באומנה הוא גבוה יותר (10.6%) מאשר בקרב הבנות בפנימיות הרווחה (6.9%), ונמוך יותר מאשר הבנות שהיו בחסות הנוער (13.2%) ובסידור חוץ ביתי אחר (15.2%). השיעור נמוך יותר בקרב מי שהיו מסודרות בקהילה (4.6%) ובפנימיות המינהל לחינוך התיישבותי (2.8%).

לוח 13 מציג את המידע על הפסקות הריון חוקיות בקרב הבנות בשנתון. גם כאן ניתן לראות שהסיכוי של בנות הנמצאות בהשמה חוץ ביתית, ובעיקר של הבנות שהיו בחסות הנוער, לחוות הפלה אחת או יותר הוא גבוה במידה ניכרת משל בנות אחרות. בין השאר ניתן לראות שבעוד ששיעור הבנות שעשו הפלות בקרב כלל הבנות הוא 2.5% הרי בקרב הבנות שהיו בפנימיות המינהל, באומנה ובפנימיות הרווחה הוא יותר מפי שתיים. עם זאת, בניגוד לממצא על שיעורי לידות גבוהים במיוחד בקרב צעירות שבאומנה, שיעור ההפלות נמוך יחסית לשאר הקבוצות בהשמה, ואף נמוך מהשיעור בקרב הצעירות שהיו בפנימיות חינוכיות. בולט שיעור גבוה של בנות שעברו הפלה בקרב הצעירות בחסות הנוער, קרוב לחמישית.

לוח 12. - בנות 19, לפי הימצאות בקובץ לידות חי בשנים 2003-2008, ולפי סוג האוכלוסייה (יהודים ואחרים בלבד)

האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	לא ילדו	סך יולדות	ילד אחד	שני ילדים
סך בנות ה-19 באוכלוסייה	45,511	44,760	751	686	63
	100.0%	98.3%	1.7%	1.5%	0.1%
סך האוכלוסייה הנחקרת	3,164	3,019	145	122	23
	100.0%	95.4%	4.6%	3.9%	0.7%
סידור חוץ ביתי - סך הכל	2,707	2,583	124	106	18
	100.0%	95.4%	4.6%	3.9%	0.7%
פנימיות מנהל	1,948	1,894	54	47	7
	100.0%	97.2%	2.8%	2.4%	0.4%
אומנה	123	110	13	10	3
	100.0%	89.4%	10.6%	8.1%	2.4%
חסות הנוער	167	145	22	17	5
	100.0%	86.8%	13.2%	10.2%	3.0%
פנימיות רווחה	436	406	30	28	..
	100.0%	93.1%	6.9%	6.4%	..
חוץ ביתי אחר	33	28	5	4	..
	100.0%	84.8%	15.2%	12.1%	..
סידור בקהילה	457	436	21	16	5
	100.0%	95.4%	4.6%	3.5%	1.1%
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	42,347	41,741	606	564	40
	100.0%	98.6%	1.4%	1.3%	0.1%

לוח 13. - בנות 19, לפי הימצאות בקובץ הפסקות הריון (הפלות חוקיות) בשנים 2003-2007, ולפי סוג האוכלוסייה (יהודים ואחרים בלבד)

שלוש הפלות ויותר	שתי הפלות	הפלה אחת	סך מפילות	לא הפילו	סך הכל	האוכלוסייה הנחקרת
26	131	1,001	1,158	44,353	45,511	סך בנות ה-19 באוכלוסייה
0.0%	0.3%	2.2%	2.5%	97.5%	100.0%	
4	37	204	247	2,917	3,164	סך האוכלוסייה הנחקרת
0.1%	1.2%	6.4%	7.8%	92.2%	100.0%	
..	29	178	209	2,497	2,707	סידור חוץ ביתי -סך הכל
..	1.1%	6.6%	7.7%	92.2%	100.0%	
..	17	115	134	1,814	1,948	פנימיות מנהל
..	0.9%	5.9%	6.9%	93.1%	100.0%	
-	-	7	7	116	123	אומנה
-	-	5.7%	5.7%	94.3%	100.0%	
-	8	24	33	134	167	חסות הנוער
-	4.8%	14.4%	19.8%	80.2%	100.0%	
-	4	28	32	404	436	פנימיות רווחה
-	0.9%	6.4%	7.3%	92.7%	100.0%	
-	-	4	4	29	33	חוץ ביתי אחר
-	-	12.1%	12.1%	87.9%	100.0%	
..	8	26	37	420	457	סידור בקהילה
..	1.8%	5.7%	8.1%	91.9%	100.0%	
18	94	797	911	41,436	42,347	יתר בני ה-19 באוכלוסייה
0.0%	0.2%	1.9%	2.2%	97.8%	100.0%	

3.2.3 חינוך

לאחר הבחינה של מאפייני הרקע של הילדים וההורים, התמקדנו בהיבטים שונים המצביעים על ההישגים והתוצאות שאליהם הגיעו הילדים בתחום ההשכלה. ראשית, בחנו את התוצאות שלהם במבחני המיצ"ב. מבחני המיצ"ב נועדו לבדוק את הישגיהם של תלמידי כיתות ה וכתות ח במקצועות הליבה: שפת אם (עברית/ערבית), אנגלית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה. את הממצאים להלן על התוצאות בכיתה ח ניתן לראות כמשקפים במידה רבה את הרקע הלימודי של חלק מהילדים, ועבור חלק מהילדים במסגרות את ההישגים שלהם לאחר שהות של מספר שנים במסגרת. עקב מבנה הנתונים שבידינו אין ביכולתנו לבדוק בשלב זה האם הממצאים שנציג להלן על התוצאות בכיתה ח' משקפים את הרקע הלימודי שהגיעו אתו הילדים למסגרות השונות, או את הישגיהם לאחר שהות במסגרת.

לוח 14 מציג את תוצאות המבחנים שנערכו בכיתות ח בשנים 2003 (תשס"ג) ו-2004 (תשס"ד). נתוני 2003 מתבססים על מדגם שכלל מחצית מתלמידי כיתות ח באותה שנה, ואילו נתוני 2004 מתבססים על תלמידי כיתות ח במחציתם המשלימה של בתי הספר שנבחנו כעבור שנה. רובם הגדול של ילידי 1989 – כ-83% - נבחנו ב-2003, עוד כ-17% שהגיעו לכתה ח בשנה העוקבת נבחנו ב-2004. הנתונים אינם כוללים תלמידי שילוב (תלמידי עם צרכים מיוחדים המשולבים בכיתות רגילות) ועולים חדשים עם ותק של שנה עד שלוש שנים בארץ שנבחנו בתנאים מותאמים (עולים שנמצאו בארץ פחות משנה היו פטורים מהמבחנים). נציין שהממצאים מבוססים רק על חלק מאוכלוסיית השנתון ומשום כך יש בלוח תאים המשקפים קבוצות ילדים

קטנות במיוחד, ולכן יש לנקוט משנה זהירות בפירושם. כמו כן, יש להימנע מהשוואות בין תוצאות המבחנים השונות ובין השנים השונות, משום שהם אינם ניתנים להשוואה ישירה (אינם מכוילים). מהלוח ניתן ללמוד שרוב תלמידי השנתון נבחנו בשנת 2003 ורק חלקם נבחנו בשנה לאחר מכן. לאור הממצאים נראה שאלו שנבחנו מאוחר יותר (כנראה השתלבו במערכת החינוך באיחור של שנה בהשוואה לעמיתיהם), הם בעלי נתונים פחות טובים, אם כי יש להתייחס להשוואות בין השנים בזהירות גדולה. למרות ההבדלים בין נתוני 2003 לנתוני 2004, נמצאה עקביות במגמה: הישגיהם של הנבחנים במסגרות רווחה השונות שנלמדו היו נמוכים מאלה של התלמידים הרגילים ("יתר האוכלוסייה"). באופן כללי, הפערים הקטנים ביותר נמצאו לגבי תלמידי פנימיות המנהל וילדי האומנה, הפערים הגדולים ביותר נמצאו לגבי ילדים שטופלו בקהילה וילדי חסות הנוער. מכיוון שרוב הילדים מגיעים לחסות הנוער לאחר כיתה ח, ניתן לראות בממצאים אלו מידע על הרקע שלהם בתחום החינוך, שהיה חלש יותר עוד לפני שנקלטו במסגרות החסות.

לוח 14. תוצאות מבחני המיצ"ב בעברית, אנגלית ומתמטיקה בכיתה ח לפי קבוצות המחקר (יהודים ואחרים בלבד)

מתמטיקה			אנגלית			עברית			האוכלוסייה הנחקרת
מספר	ציון תקן ¹	ציון ממוצע	מספר	ציון תקן ¹	ציון ממוצע	מספר	ציון תקן ¹	ציון ממוצע	
נבחנים			נבחנים			נבחנים			
נבחנים בשנת 2003									
26,241	0.0	58.3	27,113	0.0	83.5	27,944	0.0	67.9	כלל נבחני המיצ"ב ב-2003
20,964	0.05	59.6	21,660	0.06	84.5	22,347	0.07	69.2	מהם: ילידי 1989- סך הכל
810	-0.34	49.9	836	-0.45	75.7	859	-0.33	61.9	מזה: פנימיות מנהל
24	(0.27)	(51.7)	25	(0.60)	(73.2)	23	(0.17)	(64.8)	אומנה
48	(0.40)	(48.5)	52	-0.84	69.1	56	-0.54	58.2	פנימיות רווחה
123	-0.91	36.1	119	-0.85	68.9	139	-0.85	52.6	סידור בקהילה
32	(0.83)	(38.0)	35	(0.77)	(70.3)	41	(0.94)	(50.9)	חסות הנוער
19,920	0.08	60.2	20,587	0.09	85.1	21,223	0.10	69.7	יתר האוכלוסייה
נבחנים בשנת 2004									
27,310	0.0	59.9	27,036	0.0	72.8	26,970	0.0	65.1	כלל נבחני המיצ"ב ב-2004
4,696	-0.27	54.7	4,631	-0.26	66.2	4,638	-0.28	60.0	מהם: ילידי 1989- סך הכל
338	-0.64	47.6	325	-0.69	55.2	337	-0.65	53.3	מזה: פנימיות מנהל
60	-1.13	38.3	59	-1.10	44.6	58	-1.07	45.8	פנימיות רווחה
85	-0.97	41.3	83	-0.90	49.7	81	-0.70	52.5	סידור בקהילה
4,176	-0.21	55.9	4,125	-0.19	67.9	4,129	-0.23	61.0	יתר האוכלוסייה

1. ציוני התקן חושבו ביחס לציון הממוצע הגולמי של כלל נבחני המיצ"ב בחינוך העברי, בשנה אליה מתייחסים הנתונים. ככל שציון התקן הוא שלילי ובעל ערך מוחלט גבוה יותר, המשמעות היא שציוני קבוצה זו נמוכים בהשוואה לממוצע.

לוח 15 מציג את הממצאים באשר למסגרת הלימודים האחרונה של הילדים. הסיכוי של ילדי שנתון 1989 ללמוד בשנת תשס"ז בבתי-ספר בפקוח משרד החינוך הוא 83.4% (בנים – 79.0% ובנות 88.1%), בבתי-ספר בפקוח משרד התמ"ת - 2.6% (בנים – 3.9% ובנות – 1.2%) ובישיבות – 2.0% (בנים – 3.8% ובנות – 0.1%). הסיכוי שלא ללמוד במסגרת חינוכית כלשהי עומד על 12.0% (בנים – 13.3% ובנות – 10.6%). לעומת כלל ילדי השנתון, יורד הסיכוי של סך האוכלוסייה הנחקרת ללמוד בבתי-ספר בפקוח משרד החינוך ל-74.6% ועולה ל-6.4% בבתי-ספר בפקוח משרד התמ"ת, ל-0.9% בישיבות ול-18.1% ללא מסגרת לימודים. הסיכוי הנמוך ביותר ללמוד בבתי-ספר בפקוח משרד החינוך נמדד בקרב ילדי חסות הנוער (23.8%), והוא נמוך עוד יותר בקרב הבנים בקבוצה זו (18.2%). הסיכוי של ילדי חסות הנוער ללמוד בבתי-ספר בפקוח משרד התמ"ת הוא פי 7 מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון ועומד על 18.4%. ילדי חסות הנוער בולטים בסיכוייהם שלא להשתייך למסגרת לימודים – 64.9% בקרב הבנים ו-44.9% בקרב הבנות. הסיכוי של ילדי פנימיות רווחה ללמוד בבתי-ספר בפקוח משרד החינוך, נמוך בהשוואה לכלל הילדים ועומד על 60.2% (בנים – 53.1% ובנות – 72.2%), וסיכויים ללמוד בבתי-ספר בפקוח משרד התמ"ת גבוה מן הסיכוי של כלל ילדי השנתון פי 3.3 (8.5%).

לוח 15. - בני 19, לפי מסגרת לימודים אחרונה בתשס"ז, מין וסוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

מסגרת לימודים					האוכלוסייה הנחקרת	
ללא מסגרת	ישיבות	משרד התמ"ת	משרד החינוך	סך הכל		
11,176	1,847	2,440	77,750	93,213	סך הכל	סך ילידי 1989 באוכלוסייה
12.0%	2.0%	2.6%	83.4%	100.0%	בנים	
6,363	1,795	1,874	37,670	47,702	בנות	
13.3%	3.8%	3.9%	79.0%	100.0%		
4,813	52	566	40,080	45,511		
10.6%	0.1%	1.2%	88.1%	100.0%		
1,430	74	509	5,909	7,922	סך הכל	סך האוכלוסייה הנחקרת
18.1%	0.9%	6.4%	74.6%	100.0%	בנים	
961	72	359	3,366	4,758	בנות	
20.2%	1.5%	7.5%	70.7%	100.0%		
469	..	150	2,543	3,164		
14.8%	..	4.7%	80.4%	100.0%		
1,178	71	413	5,109	6,771	סך הכל	סידור חוץ ביתי - סך הכל
17.4%	1.0%	6.1%	75.5%	100.0%	בנים	
772	69	289	2,934	4,064	בנות	
19.0%	1.7%	7.1%	72.2%	100.0%		
406	..	124	2,175	2,707		
15.0%	..	4.6%	80.3%	100.0%		
516	14	208	4,105	4,843	סך הכל	פנימיות מנהל
10.7%	0.3%	4.3%	84.8%	100.0%	בנים	
310	13	162	2,410	2,895	בנות	
10.7%	0.4%	5.6%	83.2%	100.0%		
206	..	46	1,695	1,948		
10.6%	..	2.4%	87.0%	100.0%		
49	3	14	152	218	סך הכל	אומנה
22.5%	1.4%	6.4%	69.7%	100.0%	בנים	
21	3	10	61	95	בנות	
22.1%	3.2%	10.5%	64.2%	100.0%		
28	-	4	91	123		
22.8%	-	3.3%	74.0%	100.0%		
267	..	85	110	463	סך הכל	חסות הנוער
57.7%	..	18.4%	23.8%	100.0%	בנים	
192	..	49	54	296	בנות	
64.9%	..	16.6%	18.2%	100.0%		
75	-	36	56	167		
44.9%	-	21.6%	33.5%	100.0%		
318	52	101	712	1,183	סך הכל	פנימיות רווחה
26.9%	4.4%	8.5%	60.2%	100.0%	בנים	
233	51	66	397	747	בנות	
31.2%	6.8%	8.8%	53.1%	100.0%		
85	..	35	315	436		
19.5%	..	8.0%	72.2%	100.0%		

מסגרת לימודים					האוכלוסייה הנחקרת	
ללא מסגרת	ישיבות	משרד התמ"ת	משרד החינוך	סך הכל		
28	..	5	30	64	סך הכל	חוץ ביתי אחר
43.8%	..	7.8%	46.9%	100.0%	בנים	
16	-	..	12	31	בנות	
51.6%	-	..	38.7%	96.8%		
12	..	3	18	33		
36.4%	..	9.1%	54.5%	103.0%		
252	3	96	800	1,151	סך הכל	סידור בקהילה
21.9%	0.3%	8.3%	69.5%	100.0%	בנים	
189	3	70	432	694	בנות	
27.2%	0.4%	10.1%	62.2%	100.0%		
63	-	26	368	457		
13.8%	-	5.7%	80.5%	100.0%		
9,746	1,773	1,931	71,841	85,291	סך הכל	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
11.4%	2.1%	2.3%	84.2%	100.0%	בנים	
5,402	1,723	1,515	34,304	42,944	בנות	
12.6%	4.0%	3.5%	79.9%	100.0%		
4,344	50	416	37,537	42,347		
10.3%	0.1%	1.0%	88.6%	100.0%		

בהמשך להתייחסות ללימודים, לוח 16 מציג את שיעורי הניגשים לבגרות והזכאים לבגרות, וכן את שיעור העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטה. נמצא שבשנתון האמור ניגשו לבגרות 70.6%, מתוכם היו זכאים לבגרות 46.8% מהילדים, ו-41.0% זכו לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטה (כלומר, 87.8% מהזכאים לבגרות עומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות). הממצאים באשר לילדים במסגרות השונות שבהם מתמקד המחקר, מצביעים על כך ששיעורי הזכאות לבגרות הם נמוכים משל האוכלוסייה הכללית, ובקרב חלק מהקבוצות השיעורים נמוכים מאוד. שיעור הניגשים לבגרות בקרב התלמידים בפנימיות המינהל היה אמנם גבוה מהשיעור באוכלוסייה (76.3% בהשוואה ל-70.6% באוכלוסייה הכללית), אולם שיעורי הזכאות הם נמוכים מאשר באוכלוסייה הכללית (38.0% בהשוואה ל-46.8%), ורק 74.6% מהזכאים עומדים בדרישות הסף לאוניברסיטה (נמוך במידה משמעותית מהשיעור המקביל באוכלוסייה הכללית-87.8%).

הממצאים באשר להשמות החוץ ביתיות של משרד הרווחה הצביעו על שיעורי הצלחה בבגרות הנמוכים באופן משמעותי משל מי שאינם בהשמה. לילדים באומנה היה סיכוי רב יותר להשיג תעודת בגרות (22.5%) מאשר לילדים בפנימיות (11.9%), והשיעור בקרב הילדים שהיו בחסות הנוער היה נמוך מאוד (4.3%). גם בקרב ילדי האומנה וגם בקרב הילדים בפנימיות הרווחה, שיעור אלו שתעודת הבגרות שלהם עמדה בתנאי הסף של האוניברסיטאות מתוך אלו שזכו בתעודת בגרות היה נמוך (67.3% באומנה ו-58.2%). וכך, מתוך 1,183 מילדי השנתון שהיו בשלב מסוים בחייהם בפנימיות רווחה, רק 141 זכאים לבגרות ורק ל-82 יש תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות. בדומה, מתוך 218 ילדים שבמהלך ילדותם היו במשפחות אומנה רק 49 זכאים לתעודת בגרות ורק ל-33 תעודה העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות, ומתוך 463 שהיו בסידור של חסות הנוער רק 20 היו זכאים לבגרות.

לוח 16. - בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה (יהודים ואחרים בלבד)
(ניגשו לבגרויות בין השנים 2006-2009)

פרופורציה בין זכאות לעמידה בדרישות	פער בין זכאות לעמידה בדרישות	בחינות בגרות				האוכלוסייה הנחקרת
		מספר/אחוז העומדים בדרישות הסף	מספר/אחוז הזכאים לבגרות מהסה"כ	מספר/אחוז הניגשים לבגרות מהסה"כ	סך הכל	
		38,228	43,613	65,843	93,213	סך ילידי 1989 באוכלוסייה
87.7%	5.8%	41.0%	46.8%	70.6%	100.0%	
		1,622	2,234	4,918	7,922	סך האוכלוסייה הנחקרת
72.6%	7.7%	20.5%	28.2%	62.1%	100.0%	
		1,506	2,060	4,379	6,771	סידור חוץ ביתי - סך הכל
73.1%	8.2%	22.2%	30.4%	64.7%	100.0%	
		1,374	1,842	3,695	4,843	פנימיות מנהל
74.6%	9.7%	28.4%	38.0%	76.3%	100.0%	
		33	49	118	218	אומנה
67.3%	7.3%	15.1%	22.5%	54.1%	100.0%	
		11	20	87	463	חסות הנוער
55.0%	1.9%	2.4%	4.3%	18.8%	100.0%	
		82	141	455	1,183	פנימיות רווחה
58.2%	5.0%	6.9%	11.9%	38.5%	100.0%	
		6	8	24	64	חוץ ביתי אחר
75.0%	3.1%	9.4%	12.5%	37.5%	100.0%	
		116	174	539	1,151	סידור בקהילה
66.7%	5.0%	10.1%	15.1%	46.8%	100.0%	
		36,606	41,379	60,925	85,291	יתר ילידי 1989 באוכלוסייה
88.5%	5.6%	42.9%	48.5%	71.4%	100.0%	

הערה: נבחים אינטרנים בלבד (יש עוד 189 ילדים שניגשו לאקסטרני).

רבים מהילדים המופנים למסגרות ההשמה השונות סובלים מבעיות רגשיות והתנהגותיות המביאות לכך שהם לומדים בחינוך המיוחד. באופן כללי יש להבחין בין בתי ספר לחינוך מיוחד לבין תלמידים הלומדים בכיתות 'שילוב', הנכללות בתוך בתי ספר רגילים. במסגרת מגבלות המחקר הנוכחי יכולנו לזהות מי הם ילדי השנתון שלמדו במסגרות של חינוך מיוחד (ולא בכיתות משולבות בבתי ספר רגילים) במהלך שנות הלימודים תשנ"ט ותשס"ח, קרי לקראת סיום לימודי התיכון של שנתון זה. לוח 17 מציג את הנתונים על הילדים שנבחנו בבחינות הבגרות, אלו שזכאים לתעודת הבגרות ואלו שעמדו בבחינות הסף לאוניברסיטה, תוך הבחנה בין מי שלמדו בבתי ספר רגילים לאלו שלמדו בבתי ספר מיוחדים בשנים תשנ"ט ותשס"ח.

לוח 17. - בני 19, לפי זכאות לבגרות ועמידה בדרישות הסף של האוניברסיטה בחלוקה ללומדים בבתי ספר רגילים ובבתי ספר של החינוך המיוחד (חנ"ם), ולפי סוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים (בלבד)

(ניגשו לבגרויות בין השנים 2006-2009)

יתר בני ה-19 באוכלוסייה	האוכלוסייה הנחקרת								סך בני ה-19 באוכלוסייה	
	סידור בקהילה	סידור חוץ ביתי						סך האוכלוסייה הנחקרת		
		סידור חוץ ביתי אחר	פנימית רווחה	חסות הנוער	משפחות אומנה	פנימיות החינוך ההתיישבותי	סה"כ			
85,291	1,151	64	1,183	463	218	4,843	6,771	7,922	93,213	סך כולל
1,232	111	..	273	93	26	33	427	538	1,770	בתי"ס חנ"ם מתוכם:
1.4%	9.6%	..	23.1%	20.1%	11.9%	0.7%	6.3%	6.8%	1.9%	
60,925	539	24	455	87	118	3,695	4,379	4,918	65,843	סך הכל נבחנים
71.4%	46.8%	37.5%	38.5%	18.8%	54.1%	76.3%	64.7%	62.1%	70.6%	
60,712	529	24	401	85	113	3,679	4,302	4,831	65,543	בבתי"ס רגילים
71.2%	46.0%	37.5%	33.9%	18.4%	51.8%	76.0%	63.5%	61.0%	70.3%	
213	10	-	54	..	5	16	77	87	300	בבתי"ס חנ"ם
0.2%	0.9%	-	4.6%	..	2.3%	0.3%	1.1%	1.1%	0.3%	
41,379	174	8	141	20	49	1,842	2,060	2,234	43,613	סך הכל זכאים
48.5%	15.1%	12.5%	11.9%	4.3%	22.5%	38.0%	30.4%	28.2%	46.8%	
41,315	172	8	133	20	48	1,841	2,050	2,222	43,537	בבתי"ס רגילים
48.4%	14.9%	12.5%	11.2%	4.3%	22.0%	38.0%	30.3%	28.0%	46.7%	
64	..	-	8	-	..	..	10	12	76	בבתי"ס חנ"ם
0.1%	..	-	0.7%	-	..	..	0.1%	0.2%	0.1%	
36,606	116	6	82	11	33	1,374	1,506	1,622	38,228	סך הכל עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטה
42.9%	10.1%	9.4%	6.9%	2.4%	15.1%	28.4%	22.2%	20.5%	41.0%	
36,562	115	6	78	11	32	1,373	1,500	1,615	38,177	בבתי"ס רגילים
42.9%	10.0%	9.4%	6.6%	2.4%	14.7%	28.4%	22.2%	20.4%	41.0%	
44	..	-	4	-	..	..	6	7	51	בבתי"ס חנ"ם
0.1%	..	-	0.3%	-	..	..	0.1%	0.1%	0.1%	

מתוך הלוח עולה בבירור ששיעור הלומדים בבתי ספר לחינוך מיוחד בקרב הילדים הנמצאים במסגרות הרווחה הוא גבוה בהרבה משל ילדים בקבוצות אחרות. כך, בעוד שהשיעור בקרב כלל האוכלוסייה הוא 1.9% (ובקרב ילדים בפנימיות של המינהל לחינוך התיישבותי הוא נמוך עד כדי 0.7%), הרי הוא גבוה פי חמישה בקרב

הילדים במשפחות אומנה (11.9%) ויותר מפי עשרה בקרב הילדים בחסות הנוער (20.1%) ופנימיות הרווחה (23.1%). השיעור בקרב הילדים המטופלים בקהילה (9.6%) דומה לזה שבקרב ילדי האומנה, וגבוה בהרבה מהשיעור בשאר האוכלוסייה.

מתוך הלוח עולה שגם אם משווים רק את הלומדים בבתי הספר הרגילים, הרי שיעורי הנבחים לבגרות במסגרות ההשמה החוץ ביתית נמוך באופן ניכר מאשר השיעור באוכלוסייה (בעיקר בחסות הנוער ובפנימיות הרווחה), ונמוך אף יותר בכל האמור לעמידה בתנאי הסף של האוניברסיטאות. למשל, שיעור העומדים בתנאי הסף של האוניברסיטאות בקרב כלל ילדי השנתון הלומדים בבתי ספר רגילים הוא 41.0%, בקרב ילדי החינוך למינהל התיישבותי הוא 28.4%, באומנה 14.7%, בפנימיות הרווחה 6.6% ובחסות הנוער רק 2.4% עומדים בתנאי הסף באוניברסיטאות.

לוחות 16 ו-17 הציגו את הממצאים הנוגעים לזכאות לבגרות של הנערים והנערות בשנתון. אי זכאות לתעודת בגרות יכולה לנבוע מסיבות שונות: חסר במקצוע חובה, צבירה של פחות מ-21 יחידות לימוד, שהוא מספר היחידות המינימאלי הנדרש לקבלת תעודת בגרות, וכד'. המשמעויות של אי זכאות לבגרות הנובעת מאי היבחות במבחני בגרות בכלל ושל אי זכאות הנובעת מהעובדה שחסר לתלמיד מספר קטן של יחידות לימוד, הן שונות. לתלמידים הקרובים להשגת תעודת בגרות יש סיכוי רב יותר להשלים את היחידות החסרות ולזכות בתעודת בגרות בהמשך. לכן, ערכנו את לוח 18 המתייחס למספר היחידות שצבר הנבחן כאל אינדיקטור מרכזי לבחינת המרחק בינו לבין תעודת הבגרות. 38% מכלל הלא זכאים צברו לפחות 16 יחידות לימוד והיו קרובים לזכאות.

לוח 18 - נבחני בגרות מביני ילדי 1989 ומספר יחידות הלימוד שצברו אלו שלא זכו בתעודת בגרות (יהודים ואחרים בלבד)

מספר יחידות הלימוד	מתוך מי שלא זכה בתעודת בגרות		לא זכאים שצברו י"ל אחת לפחות – סך הכל	לא זכאים סך הכל	נבחני בבחינות בגרות	האוכלוסייה הנחקרת
	16+	11-15				
	38.3%	20.9%	35.9%	20,852	22,224	65,876
סך הכל						
	41.7%	17.5%	35.9%	1,743	1,853	3,703
פנימיות מנהל						
	31.9%	14.5%	44.9%	62	69	118
אומנה						
	21.6%	19.3%	50.2%	280	315	457
פנימיות רווחה						
	9.0%	14.5%	61.2%	55	67	87
חסות הנוער						
	22.5%	15.2%	52.5%	322	364	539
טיפול בקהילה						
	38.7%	21.4%	35.2%	18,375	19,540	60,948
יתר בני ה-19 באוכלוסייה						

מלוח 18 ניתן ללמוד שבקרב הילדים בפנימיות המינהל רב יחסית מספרם של אלו שצברו יותר מ-16 יחידות, כלומר היו קרובים להשגת תעודת בגרות מלאה. בקרב הילדים בפנימיות הרווחה וחסות הנוער יחסית רב היה מספרם של הילדים שצברו מספר קטן של יחידות לימוד. יש לציין שהדפוס בקרב הילדים שטופלו בקהילה ולא שהו במסגרת השמה חוץ ביתית, דומה לזה שבקרב הילדים בפנימיות הרווחה.

עקב הקשיים הרגשיים וההתנהגותיים של הילדים במסגרות השונות, נעשים מאמצים לקדם את הישגיהם החינוכיים גם ללא הגשה לבגרות, כגון על ידי הגשה לבחינות גמר. לוח 19 מציג את הממצאים הנוגעים לתלמידים שנגשו לבחינות גמר. מלוח זה עולה שבמסגרות האומנה ובפנימיות הרווחה ובעיקר בקרב ילדים המטופלים בקהילה, שיעור הילדים הנבחים בבחינות הגמר גבוה יותר משל שאר האוכלוסייה. לעומת זאת,

בקרב הילדים בחסות הנוער שיעור הילדים הניגשים לבחינות גמר דומה לשיעור באוכלוסייה, ושיעור העומדים בבחינות נמוך מאשר בכלל האוכלוסייה (יש להתייחס לממצאים אלו בזהירות עקב המספר הקטן של צעירים בחסות הנוער).

לוח 19. - בני 19, לפי הניגשים לבחינות גמר ומידת זכאותם לתעודת גמר (יהודים ואחרים בלבד)

זכאים		נבחנים		סה"כ	האוכלוסייה הנחקרת
%	N	%	N		
2.4%	2,272	3.0%	2,805	93,213	סך כולל
3.7%	178	4.5%	220	4,843	פנימיות מנהל
3.7%	8	6.0%	13	218	אומנה
6.2%	73	7.7%	91	1,183	פנימיות רווחה
1.9%	9	2.6%	12	463	ילדי חסות הנוער
-	-	-	-	64	חוץ ביתי אחר
9.6%	111	12.0%	138	1,151	טיפול בקהילה
2.2%	1,893	2.7%	2,331	85,291	יתר בני ה-19 באוכלוסייה

לוח 20 מציג אינדיקציות שונות לקשיי הסתגלות: נשירה, טיפול של קציני ביקור סדיר, וטיפול של היחידה לקידום נוער. שיעורי הנשירה בקרב השוהים בהשמה חוץ ביתית של הרווחה גבוהים במידה ניכרת משל אחרים. הנשירה נמוכה יחסית באומנה (32.6%) בהשוואה לפנימיות הרווחה (40.2%); בקרב הילדים בחסות הנוער שיעור הנשירה הוא גבוה במיוחד – 69.8% בהשוואה ל- 11.7% בכלל בני ה-19. דפוס הממצאים באשר לטיפול קציני ביקור סדיר המנסים למנוע נשירה דומה מאוד - טיפול בשיעור נמוך יחסית באומנה (31.2%, דומה מאוד לשיעור בפנימיות המינהל – 33.5%), וטיפול שכיח במיוחד בילדי חסות הנוער - 71.1%. כמו כן, בעוד ש- 3.8% מסך בני ה-19 מוכרים לקידום נוער, הרי השיעור בקרב ילדי האומנה הוא 11.9%, בפנימיות רווחה 19.4%, ומגיע, באופן לא מפתיע, ל- 72.8% מכלל הילדים בחסות הנוער.

לוח 20. - בני 19, לפי נשירה מצטברת מבתי-ספר שפיקוח משרד החינוך, טיפול על ידי קצין ביקור סדיר (קב"ס), ומוכרים ליחידה לקידום נוער, תשס"ד-תשס"ז, לפי סוג האוכלוסייה הנחקרת (יהודים ואחרים בלבד)

האוכלוסייה הנחקרת	סך הכל	נשרו	טופלו על ידי קב"ס	סך המוכרים לקידום נוער
סך בני ה-19 באוכלוסייה	93,213	10,892	13,147	3,573
	100.0%	11.7%	14.1%	3.8%
סך האוכלוסייה הנחקרת	7,922	2,053	3,116	1,141
	100.0%	25.9%	39.3%	14.4%
סידור חוץ ביתי -סך הכל	6,771	1,672	2,580	947
	100.0%	24.7%	38.1%	14.0%
פנימיות מנהל	4,843	765	1,621	339
	100.0%	15.8%	33.5%	7.0%
אומנה	218	71	68	26
	100.0%	32.6%	31.2%	11.9%
חסות הנוער	463	323	329	337
	100.0%	69.8%	71.1%	72.8%
פנימיות רווחה	1,183	476	522	229
	100.0%	40.2%	44.1%	19.4%
חוץ ביתי אחר	64	37	40	16
	100.0%	57.8%	62.5%	25.0%
סידור בקהילה	1,151	381	536	194
	100.0%	33.1%	46.6%	16.9%
יתר בני ה-19 באוכלוסייה	85,291	8,839	10,031	2,432
	100.0%	10.4%	11.8%	2.9%

3.2.4 ניתוח רב משתני

בחלקים הקודמים השווינו בין הקבוצות השונות בשורה של תחומים. כל תחום נבחן בנפרד. בחלק זה אנו מבקשים להשוות בין הקבוצות בשורה של תחומים במקביל. במילים אחרות, אנו מנסים לזהות עד כמה הקבוצות שונות זו מזו בפרופיל של המאפיינים שלהם. נציין שבדיקה זו יכולה להיעשות במספר רב של דרכים, שלכל אחת היתרונות והחסרונות שלה. אין בידינו בדוח מחקר זה להקיף את כל העיבודים הרב משתנים שעשויים לתרום להבנת התופעה. משום כך נציג בדוח זה מספר עיבודים, ואנו מקווים שבעתיד נוכל להמשיך ולהעמיק את החקירה.

מאפייני הרקע שנבדקו מתייחסים למספר קבוצות משתנים. ראשית, נזכיר שכל הניתוחים מתייחסים לקבוצת האוכלוסייה המוגדרת בלמ"ס כ'יהודים ואחרים' שהיא נפרדת מקבוצת האוכלוסייה הערבית. מבחינת מאפיינים של הילד נבחנו המין, הדת, האם נולד בישראל והאם עלה לישראל לאחר גיל 11. לגבי הרקע המשפחתי בחנו את מאפייני הרקע של 'אב נוצרי' ו'אב ערבי' (לילד יהודי), וכן אם ההורה יליד ישראל. בחנו בנפרד את המצב המשפחתי של האב ושל האם וכן של שניהם יחד, וכן האם יש לילד אחים. בהמשך בחנו משתנים הקשורים למצב כלכלי (של היישוב ושל המשפחה) וכן רמת ההשכלה של ההורים. בחלק האחרון בחנו האם ההורים

הורשעו בפלילים. נציין שהמאפיין של שני ההורים שהורשעו בפלילים משמעותו התרומה של צירוף זה, מעל ומעבר לתרומה הנפרדת של הרשעה בפלילים של כל אחד מהורים.

בהמשך, נציג סידרה של ניתוחי רגרסיה לוגיסטית רב משתנית שנועדו לזהות את מאפייני הרקע המבחינים בין הקבוצות השונות במחקר. אנו נסביר את ההיבטים הטכניים של הניתוח ונדגים אותם ברגרסיה הראשונה, ובהמשך נתמקד בממצאים המתקבלים בכל ניתוח.

3.2.4.1 השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין ילדים שטופלו על ידי הרווחה בקהילה

אחת ממטרות המחקר היתה לבחון הבדלים בין ילדים שהושמו על ידי שירותי הרווחה בהשמה חוץ ביתית לאלו שטופלו על ידי הרווחה בקהילה. בחלק זה נציג ניתוח רגרסיה לוגיסטית רב משתנית, הבוחן את כלל משתני הרקע שיש בידינו ושואל כיצד מבחינים מאפייני הרקע האלה בין הילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית ברווחה, מול הילדים שהיו בטיפול הרווחה בקהילה. יש לשים לב שמדובר בניתוח רב-משתני ואחת המשמעויות היא שהמידע המתקבל על מאפיין רקע מסוים, קשור לעובדה שהוא מופיע לצד כל שאר המאפיינים שנבחנו עמו בניתוח הרב משתני. משום כך, הממצאים שונים במידה מסוימת כשרק מאפיין רקע אחד נבחן, או כשנבחר לבחון מאפיין רקע זה לצד מאפייני רקע אחרים מאלו שנבדקו כאן.

לוח 21 מציג את ממצאי הניתוח. העמודה הראשונה מציגה את משתנה הרקע. מכיוון שהניתוח מבוסס על השוואה בין קטגוריות של אותו המשתנה (למשל, השוואה בין בנות לבנים במשתנה המין), לצד המשתנה רשומה הקטגוריה שאליה מושוות שאר הקטגוריות. למשל, במשתנה 'מוצא', ניתן לראות שקטגוריית ההשוואה היא ילידי ישראל שאביהם מישראל, והקטגוריות שאליה מושווים ילדים אלו, הן – ילידי בריה"מ, ילידי אתיופיה, ילידי חו"ל אחר, ילידי ישראל שאביהם מבריה"מ, ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה וילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר. הלוח מציג את הערך של 'מנת יחס הסיכויים' – Odds Ratio. המשמעות של ערך זה הוא המידה שבה הקטגוריות במשתנה מסוים שונות מבחינת ההסתברות שהן תהיינה שייכות לאחת הקבוצות במשתנה התלוי. בניתוח שלפנינו, מנת יחס סיכויים מעל לערך של 1 משמעותה שלמי שנכלל בקטגוריה זו יש סיכוי גדול יותר להיכלל בקבוצת המטופלים (השמה חוץ ביתית ברווחה) בהשוואה לקבוצת ההתייחסות (טיפול הרווחה בקהילה) ומנת יחס הסיכויים נמוכה מ-1 פירושה שהסיכוי להיכלל בקבוצת המטופלים נמוכה יותר משל קבוצת ההתייחסות. ככל שמנת יחס הסיכויים של מאפיין רקע מסוים קרוב ל-1 המשמעות היא שמאפיין זה אינו מבחין בין שתי הקבוצות (הן דומות במאפיין זה). לדוגמה, ניתן לראות בלוח שמנת יחס הסיכויים של בן להיכלל בקטגוריה של 'היה בהשמה חוץ ביתית ברווחה' (בהשוואה לבת שנבחרה לקבוצת ההתייחסות) הוא 1.033. כלומר, המדובר ביחס סיכויים קרוב ל-1 והמשמעות שלו שיש דמיון בין הילדים בהשמה חוץ ביתית לאלו שבקהילה מבחינת התפלגות המין. לעומת זאת, ניתן לראות שבהשוואה לילדים ששני הוריהם נשואים (לא בהכרח זה לזה), הסיכוי להיכלל בקבוצת המטופלים (בהשמה חוץ ביתית) גבוה יותר בקרב הילדים שלפחות אחד מהוריהם אינו נשוי. לדוגמה, מנת יחס הסיכויים של ילדים ממשפחות בהן האם נשואה והאב לא נשוי היא 1.819. במשתנים רציפים (כגון רמת הכנסה) אין המדובר בהשוואה בין קטגוריות, אלא בהערכת העלייה או הירידה להשתייכות לקטגוריה, עם כל שינוי ביחידה אחת במשתנה הרציף (למשל, כל אלף שקל בהכנסה). שתי העמודות האחרונות מציגות את המבחן (חי בריבוע בדרגת חופש אחת) האם מנת יחס הסיכויים שונה באופן מובהק מ-1 (כלומר האם ילדים בהשמה חוץ ביתית שונים באופן מובהק מהילדים

המטופלים בקהילה במשתנה זה), והעמודה האחרונה מציינת את רמת המובהקות של מנת יחס הסיכויים. לדוגמה, ניתן לראות שמאפיין המין שלו מנת יחס סיכויים קרובה ל- 1 אינו מובהק, בעוד שהמדד החברתית כלכלי של היישוב, השונה מ- 1, הוא מובהק. לסיום, מוצג מדד C המסכם את המידה שבה ניתן להבחין בין שתי הקבוצות על סמך מאפייני הרקע שלהם. ככל שמדד זה קרוב ל- 1 המשמעות היא ששתי הקבוצות שונות יותר זו מזו במאפייני הרקע שנבדקו. כמו כן, מובאים מספר הניבויים המדויקים שניתן להגיע אליהם בהסתמך על המשוואה.

לוח 21. - רגרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברווחה (בהשוואה לטיפול בקהילה)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	מובהקות
מין (בת)	בן	1.033	0.1681	0.6818
מדד חברתי כלכלי של יישוב		0.882	23.2757	<.0001
מוצא (ילידי ישראל שאביהם מישראל)	ילידי בריה"מ	0.726	5.3219	0.0211
	ילידי אתיופיה	0.237	52.7500	<.0001
	ילידי חו"ל אחר	0.857	0.5126	0.4740
	ילידי ישראל שאביהם מברי"מ	0.577	6.5447	0.0105
	ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה	0.551	4.2907	0.0383
	ילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר	0.834	3.2598	0.0710
מצב משפחתי (שני ההורים נשואים)	אב נשוי ואם לא נשואה	1.264	2.8703	0.0902
	אם נשואה ואב לא נשוי	1.819	11.4743	0.0007
	שני ההורים לא נשואים	1.363	9.9444	0.0016
עולה חדש משנת 2000 (אחר)	עולה חדש	0.919	0.1019	0.7495
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	ילד נוצרי	1.653	8.1684	0.0043
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + נוצרי)	אב ערבי	1.600	0.4856	0.4859
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + ערבי)	אב נוצרי	1.143	0.4497	0.5025
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪		0.980	15.9775	<.0001
השכלת האב (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	0.531	8.6043	0.0034
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	0.467	13.7455	0.0002
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	0.733	1.5885	0.2075
השכלת האם (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	0.990	0.0018	0.9662
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	0.638	4.0603	0.0439
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	0.657	3.0400	0.0812
אחים מצד האב (אין)	יש אחים	0.898	0.4249	0.5145
הרשעה בדין של האם (אין)	האם הורשעה בדין	1.689	5.4138	0.0200
הרשעה בדין של האב (אין)	האב הורשע בדין	1.040	0.1410	0.7073
גם האם וגם האב הורשעו (אין)	שני ההורים הורשעו בדין	0.887	0.1321	0.7162

טיב התאמה: $c = 0.649$ שיעור הניבויים המדויקים: 64.6%

ככלל, הממצאים בלוח 21 מצביעים על כך שאמנם יש מאפייני רקע שאותם בדקנו המבחינים בצורה טובה ('מנבאים') בין מי שהגיע להשמה חוץ ביתית למי שטופל בקהילה. יחד עם זאת, ניתן לראות שבסך הכל לא נמצאו הרבה הבדלים מובהקים ומדד ההתאמה של $C = 0.649$ נחשב נמוך. הממצאים המובהקים והבולטים יותר הם שלילדים החיים ביישובים עם מדד חברתי כלכלי גבוה יותר ושלחוריהם הכנסה גבוהה יותר יש פחות סיכויים להגיע להשמה חוץ ביתית לעומת לטיפול בקהילה.

3.2.4.2 השוואה בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות ובטיפול הרווחה בקהילה)

אחת השאלות המתעוררות לעתים היא המידה שבה ילדים השוהים בהשמה חוץ ביתית ברווחה שונים מילדים אחרים שאינם נמנים על אוכלוסיית הילדים המטופלים על ידי רשויות הרווחה. לוח 22 משווה בין שתי קבוצות הילדים. לוח 22 מציג את ממצאי הרגרסיה הלוגיסטית שבחנה אילו מאפייני רקע מבחינים בין הילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לאחרים.

לוח 22. – רגרסיה לוגיסטית לניבוי השמה חוץ ביתית ברווחה (בהשוואה לשאר השנתון, ללא פנימיות חינוכיות)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	מובהקות
מין (בת)	בן	1.559	83.38	<.0001
מדד חברתי כלכלי של יישוב		0.92	29.53	<.0001
מוצא (ילידי ישראל שאביהם מישראל)	ילידי בריה"מ	1.411	16.60	<.0001
	ילידי אתיופיה	0.982	0.01	0.9027
	ילידי חו"ל אחר	0.829	2.36	0.1242
	ילידי ישראל שאביהם מבריה"מ	0.956	0.09	0.7644
	ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה	1.465	3.54	0.0599
	ילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר	1.114	3.05	0.0806
מצב משפחתי (שני ההורים נשואים)	אב נשוי ואם לא נשואה	2.577	123.17	<.0001
	אם נשואה ואב לא נשוי	3.811	175.55	<.0001
	שני ההורים לא נשואים	2.888	296.69	<.0001
עולה חדש משנת 2000 (אחר)	עולה חדש	0.313	51.17	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	ילד נוצרי	1.025	0.06	0.8075
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + נוצרי)	אב ערבי	1.997	3.59	0.0582
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + ערבי)	אב נוצרי	1.113	0.74	0.3903
הכנסה למשפחה לחדש באלפי ₪		0.943	295.45	<.0001
השכלת האב (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	2.368	59.78	<.0001
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	1.646	23.19	<.0001
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	1.018	0.02	0.887
השכלת האם (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	2.9	74.72	<.0001
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	1.913	32.15	<.0001
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	1.135	0.99	0.3197
אחים מצד האב (אין)	יש אחים	1.337	8.14	0.0043
הרשעה בדן של האם (אין)	האם הורשעה בדן	5.156	166.81	<.0001
הרשעה בדן של האב (אין)	האב הורשע בדן	2.543	201.01	<.0001
גם האם וגם האב הורשעו (אין)	שני ההורים הורשעו בדן	0.448	17.22	<.0001

טיב התאמה: $c = 0.817$ שיעור הניבויים המדויקים = 80.7%

לוח 22 מצביע על כך שמאפייני הרקע של ילדים הנמצאים בהשמה חוץ ביתית ברווחה שונים במידה רבה ממאפייני הרקע של ילדים מאותו השנתון שלא הוצאו למסגרות אלו. מקדם ההתאמה של 0.817 מצביע על כך שהפרופיל של מאפייני הרקע של שתי קבוצות הילדים שונה במידה רבה. נמצא שלבנים סיכוי רב יותר להיות בהשמה בהשוואה לבנות (מנת יחס הסיכויים היא קצת יותר מפי 1.5). מנת יחס הסיכויים של ילידי בריה"מ להיות בהשמה חוץ ביתית היא פי 1.411 בהשוואה לילידי ישראל שאביהם ילידי ישראל. אולם, לילדים שעלו לישראל לאחר גיל 11 יש דווקא הסתברות נמוכה באופן משמעותי משל ילדים אחרים להיות בהשמה חוץ ביתית של הרווחה.

מבחינת הרקע של ההורים בולטות מספר תופעות – הסיכוי של ילדים להורים שלפחות אחד מהם אינו נשוי להיות בהשמה חוץ ביתית גבוה בהרבה משל ילדים ששני הוריהם נשואים (לא בהכרח זה לזה). מגורים ביישוב שלו מדד חברתי כלכלי גבוה יותר, הורים שלהם הכנסה גבוהה יותר והורים שהשכלתם גבוהה יותר - כל אלו מקטינים בצורה משמעותית את הסיכוי להיות בהשמה חוץ ביתית של הרווחה. לעומת זאת, הרשעה בדין של ההורים, ובעיקר של האם מגדילים בצורה משמעותית את הסיכוי להיות בהשמה. מנת יחס הסיכויים של ילדים לאמהות שהורשעו בדין גבוה פי 5.156 להיות בהשמה חוץ ביתית לעומת סיכוייהם של ילדים אמהות שלא הורשעו. אב שהורשע בדין מגדיל את מנת יחס הסיכויים פי 2.453 להיות בהשמה חוץ ביתית. צירוף של שני הורים מורשעים אמנם מקטין את ההסתברות של השמה חוץ ביתית הנובעת מצירוף של הרשעת כל אחד מההורים, אך עדיין ילדים אלו בסיכון להשמה הגבוה בהרבה משל ילדים אחרים, שהורה שלהם לא הורשע בפלילים. מנת יחס הסיכויים של שני הורים מורשעים היא 7.25, ערך גבוה מאוד.

3.2.4.3 השוואה בין מאפייני הרקע של ילדים בטיפול הרווחה לבין המאפיינים של שאר הילדים בשנתון (שאינם בפנימיות חינוכיות)

בהמשך לבחינת המאפיינים של הקבוצות השונות ברווחה, השווינו בין שתי הקבוצות ברווחה - בהשמה ובטיפול בקהילה, מול שאר הילדים בשנתון שאינם מתגוררים מחוץ לביתם בפנימיות החינוכיות.

לוח 23. – רגרסיה לוגיסטית לניבוי טיפול ברווחה (השמה חוץ ביתית וקהילה) בהשוואה לשאר ילדי השנתון (ללא פנימיות חינוכיות)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	מובהקות
מין (בת)	בן	1.563	131.60	<.0001
מדד חברתי כלכלי של יישוב		0.961	10.25	0.0014
מוצא (ילידי ישראל שאביהם מישראל)	ילידי בריה"מ	1.587	46.85	<.0001
	ילידי אתיופיה	1.972	41.97	<.0001
	ילידי חו"ל אחר	0.848	2.65	0.1038
	ילידי ישראל שאביהם מבריה"מ	1.186	2.37	0.1234
	ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה	1.89	16.69	<.0001
	ילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר	1.186	11.84	0.0006
מצב משפחתי (שני ההורים נשואים)	אב נשוי ואם לא נשואה	2.34	151.23	<.0001
	אם נשואה ואב לא נשוי	3.191	184.03	<.0001
	שני ההורים לא נשואים	2.553	354.99	<.0001
עולה חדש משנת 2000 (אחר)	עולה חדש	0.364	60.54	<.0001
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	ילד נוצרי	0.832	4.83	0.028
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + נוצרי)	אב ערבי	1.871	3.69	0.0547
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + ערבי)	אב נוצרי	1.095	0.82	0.365
הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪		0.951	377.99	<.0001
השכלת האב (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	2.809	117.65	<.0001
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	1.998	61.58	<.0001
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	1.061	0.30	0.5809
השכלת האם (16 שנות לימוד ומעלה)	עד 8 שנות לימוד	2.952	105.57	<.0001
	בין 9 ל-12 שנות לימוד	2.293	72.82	<.0001
	בין 13 ל-15 שנות לימוד	1.322	6.72	0.0095
אחים מצד האב (אין)	יש אחים	1.403	16.27	<.0001
הרשעה בדין של האם (אין)	האם הורשעה בדין	4.473	178.34	<.0001
הרשעה בדין של האב (אין)	האב הורשע בדין	2.493	292.41	<.0001
גם האם וגם האב הורשעו (אין)	שני ההורים הורשעו בדין	0.467	20.23	<.0001

טיב התאמה: $c = 0.808$ שיעור הניבויים המדויקים: 80.1%

התמונה שהתקבלה בניתוח זה דומה למדי לזו שהתקבלה בהשוואה בין ילדי ההשמה החוץ ביתית ברווחה לבין שאר ילדי השנתון. אין זה ממצא מפתיע לאור דפוס הממצאים המצביע על כך שההבדלים במאפייני הרקע בין שתי הקבוצות ברווחה שבחנו, בהשמה ובטיפול בקהילה, אינם גדולים. עם זאת, יש לתת על הדעת על כך שהסיכוי להיות מטופל על ידי הרווחה של ילדים שנולדו בבריה"מ או שהם מרקע של עליה מאתיופיה הוא גבוה במידה ניכרת משל ילדים אחרים.

3.2.4.4 השוואה בין ילדים בפנימיות חינוכיות לבין שאר הילדים בשנתון (שאינם בטיפול הרווחה)

במחקר הנוכחי בחנו את קבוצת הילדים בפנימיות החינוכיות לצד הילדים שהיו בהשמה ברווחה. בנייתוח הבא רצינו לבדוק מהם מאפייני הרקע הייחודיים לילדים בפנימיות החינוכיות בהשוואה לשאר הילדים בשנתון (מבלי לכלול בילדי השנתון את הילדים שטופלו ברווחה).

לוח 24. - רגרסיה לוגיסטית לניבוי שהות בפנימייה חינוכית (בהשוואה לשאר ילדי השנתון, שאינם מטופלים ברווחה)

המשתנים	קטגוריות	מנת יחס הסיכויים	חי בריבוע	מובהקות	
מין (בת)	בן	1.537	184.25	<.0001	
מדד חברתי כלכלי של יישוב		0.882	148.89	<.0001	
מוצא (ילידי ישראל שאביהם מישראל)	ילידי בריה"מ	1.915	147.88	<.0001	
	ילידי אתיופיה	24.24	1861.41	<.0001	
	ילידי חו"ל אחר	1.338	16.41	<.0001	
	ילידי ישראל שאביהם מברי"ה"מ	0.817	2.73	0.0988	
	ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה	8.61	320.90	<.0001	
	ילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר	1.196	15.99	<.0001	
מצב משפחתי (שני ההורים נשואים)	אב נשוי ואם לא נשואה	1.628	54.56	<.0001	
	אם נשואה ואב לא נשוי	1.624	33.50	<.0001	
	שני ההורים לא נשואים	1.609	99.43	<.0001	
עולה חדש משנת 2000 (אחר)	עולה חדש	2.808	317.53	<.0001	
קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)	ילד נוצרי	1.241	15.21	<.0001	
קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + נוצרי)	אב ערבי	0.856	0.09	0.7629	
	אב נוצרי	1.198	7.30	0.0069	
הכנסה למשפחה לחדש באלפי ₪	השכלת האב (16 שנות לימוד ומעלה)		174.66	<.0001	
		עד 8 שנות לימוד	1.156	4.24	0.0395
		בין 9 ל-12 שנות לימוד	1.466	49.16	<.0001
		בין 13 ל-15 שנות לימוד	1.189	8.17	0.0043
השכלת האם (16 שנות לימוד ומעלה)		עד 8 שנות לימוד	0.5	86.83	<.0001
		בין 9 ל-12 שנות לימוד	0.776	22.01	<.0001
		בין 13 ל-15 שנות לימוד	0.8	15.84	<.0001
אחים מצד האב (אין)	יש אחים	1.115	2.36	0.1244	
הרשעה בדיון של האם (אין)	האם הורשעה בדיון	2.047	23.98	<.0001	
הרשעה בדיון של האב (אין)	האב הורשע בדיון	1.571	62.12	<.0001	
גם האם וגם האב הורשעו (אין)	שני ההורים הורשעו בדיון	0.572	5.47	0.0193	

טיב התאמה $c = 0.747$ שיעור הניבויים המדויקים – 73.9%

מהממצאים המופיעים בלוח 24 עולה שההבדלים בין הילדים בפנימיות החינוכיות לילדים האחרים בשנתון אינם כה בולטים (כמו שהם למשל, בהשוואה בין ילדי הרווחה לילדי הפנימיות החינוכיות). טיב ההתאמה הוא 0.747. מההבדלים הבולטים והמובהקים ניתן לזהות שלילדים שאינם ילידי ישראל, ובעיקר לאלו שהגיעו לארץ לאחר גיל 11, יש סיכוי גדול יותר להיות בפנימיות החינוכיות, במיוחד לילידי אתיופיה (מנת יחס הסיכויים היא פי 8.61 מילידי ישראל שאביהם מישראל) וילידי ישראל שאביהם נולד באתיופיה (מנת יחס הסיכויים היא פי 8.61 מילידי ישראל שאביהם מישראל). כמו כן, מצב כלכלי פחות טוב, הן של היישוב והן של משפחת הילד,

מגדילים במידה משמעותית את הסיכוי שילד יהיה בפנימייה חינוכית. הורים שהורשעו בפלילים מגדילים את הסיכוי להיות בפנימייה חינוכית, אך לא במידה שבה הם הגבירו את הסיכויים להיות בהשמה חוץ ביתית של הרווחה.

3.2.4.5 השוואה בין ילדים במסגרות חוץ ביתיות (רווחה ופנימיות חינוכיות) לבין שאר הילדים בשנתון

בחלק האחרון התמקדנו בהשוואה בין ילדים ששהו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית לבין שאר הילדים בשנתון. בחלק זה המשכנו את ההשוואה במאפייני הרקע לניתוח הבוחן את ההישגים של שתי הקבוצות, לאחר ניטרול ההבדלים במאפייני הרקע.

3.2.4.5.1 גרסיה רב משתנית להשוואה בין משתני הרקע

בחלק זה נציג ניתוח גרסיה לוגיסטית רב משתנית, הבוחן את כלל משתני הרקע שיש בידינו ושואל כיצד מבחינים מאפייני הרקע האלה בין הילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית (ברווחה ובחינוך) מול כל שאר הילדים בשנתון. ניתוח זה מאפשר לנבא את הסיכוי של ילידי 1989 להיות מטופלים על-ידי שירותי הרווחה ולשהות בפנימייה חינוכית בישראל במהלך ילדותם לעומת כל השאר.

לוח 25. - גרסיה לוגיסטית לניבוי הסיכוי להיות מטופל על-ידי שירותי הרווחה או לשהות בפנימייה חינוכית (בהשוואה לשאר הילדים בשנתון) באמצעות מאפייני הרקע

מובהקות	חי בריבוע	מנת יחס הסיכויים	קטגוריות	המשתנים
<.0001	299.3716	1.548	בן	מין (בת)
<.0001	127.3567	0.912		מדד חברתי כלכלי של יישוב מוצא (ילידי ישראל שאביהם מישראל)
<.0001	163.4356	1.742	ילידי בריה"מ	
<.0001	1417.9067	9.739	ילידי אתיופיה	
0.0832	3.0020	1.109	ילידי חו"ל אחר	
0.9553	0.0031	0.995	ילידי ישראל שאביהם מברי"ה"מ	
<.0001	212.0953	4.376	ילידי ישראל שאביהם מאתיופיה	
<.0001	30.5950	1.206	ילידי ישראל שאביהם מחו"ל אחר	
				מצב משפחתי (שני ההורים נשואים)
<.0001	168.9533	1.903	אב נשוי ואם לא נשואה	
<.0001	174.4506	2.268	אם נשואה ואב לא נשוי	
<.0001	380.7864	1.991	שני ההורים לא נשואים	
<.0001	115.9711	1.768	עולה חדש	עולה חדש משנת 2000 (אחר)
0.0587	3.5731	1.095	ילד נוצרי	קבוצת אוכלוסייה של הילד (יהודי)
0.1379	2.2007	1.510	אב ערבי	קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + נוצרי)
0.0021	9.4643	1.195	אב נוצרי	קבוצת אוכלוסייה של האב (יהודי + ערבי)
<.0001	470.3716	0.970		הכנסה למשפחה לחודש באלפי ₪ השכלת האב (16 שנות לימוד ומעלה)
<.0001	84.9779	1.664	עד 8 שנות לימוד	
<.0001	95.0051	1.572	בין 9 ל-12 שנות לימוד	
0.0131	6.1617	1.141	בין 13 ל-15 שנות לימוד	
				השכלת האם (16 שנות לימוד ומעלה)
0.3525	0.8644	0.948	עד 8 שנות לימוד	
0.2466	1.3427	1.056	בין 9 ל-12 שנות לימוד	
0.0177	5.6302	0.888	בין 13 ל-15 שנות לימוד	
<.0001	31.2604	1.368	יש אחים	אחים מצד האב (אין)
<.0001	167.3318	3.327	האם הורשעה בדין	הרשעה בדין של האם (אין)
<.0001	303.0963	2.022	האב הורשע בדין	הרשעה בדין של האב (אין)
<.0001	17.9496	0.545	שני ההורים הורשעו בדין	גם האם וגם האב הורשעו (אין)

טיב התאמה $c = 0.753$ שיעור הניבויים המדויקים – 74.9%

מהניתוח עולה שמכלול מאפייני הרקע שנבחנו כאן מצליח להבחין בצורה יעילה למדי בין מי שהיו בטיפול הרווחה או שהו בפנימיות חינוכיות לשאר ילדי השנתון (מדד התאמה של $C = 0.753$).

בחנו אילו משתני הרקע מנבאים בצורה יעילה יותר מי יהיה בטיפול הרווחה או בפנימייה חינוכית. באופן כללי ניתן לזהות מספר קבוצות משתנים מבחינים:

מין: לבנים יש הסתברות גבוהה יותר להיות מטופלים, כאשר מנת יחס הסיכויים של בן יחסית לבת היא 1.548 (chi square = 299.37).

מוצא: למי שנולדו מחוץ לישראל, או שהוריהם נולדו מחוץ לישראל יש סיכוי גדול יותר להיות בטיפול הרווחה או בפנימייה חינוכית. מצאנו שהמשתנה המבחין בצורה היעילה ביותר על הסיכוי להיות מטופל על-ידי שירותי הרווחה והחינוך, כאשר המשתנים האחרים תחת פיקוח, הוא יליד אתיופיה (chi square = 1,417.91) מנת יחס הסיכויים של יליד אתיופיה להיות מטופל גבוהה כמעט פי 10 מזה של ילדים שאינם ממוצא אתיופי. גם מי שאביו נולד באתיופיה הוא בעל מנת יחס סיכויים רבה יותר להיות בטיפול (יחס סיכויים 4.376). לעומת זאת, בעוד שעבור ילדים שנולדו בבריה"מ מנת יחס הסיכויים גבוהה יותר להיות בקבוצת הטיפול (1.742), הרי שעבור ילדים שאביהם נולד בבריה"מ יש דווקא מנת יחס סיכויים נמוכה יותר להיות בקבוצת הטיפול (0.995).

מצב סוציו-אקונומי: כל עלייה באלף שקלים בהכנסה המשפחתית מורידה את מנת יחס הסיכויים להיות מטופל על-ידי שירותים אלה פי 0.97 (chi square = 470.37). גם למשתנה השכלת האב יש השפעה מבחינה על הסיכוי להיות מטופל: השכלת האב עד 12 שנות לימוד מעלה מנת יחס הסיכויים להיות מטופל (פי 1.66) כאשר השכלתו עד 8 שנות לימוד, ופי 1.572 כאשר השכלתו בין 9 ל-12 שנות לימוד). משתנה מנבא נוסף הוא מדד חברתי-כלכלי של יישוב מגורים (chi square = 127.36). כל עלייה של נקודה אחת במדד החברתי-כלכלי מורידה את יחס הסיכויים פי 0.912.

הורים עבריינים: מנת יחס הסיכויים של ילדים לאמהות שהורשעו בדین, גבוה פי 3.327 להיות מטופלים מסיכוייהם של ילדים לאמהות שלא הורשעו בדین (chi square = 169.33). אב שהורשע בדین מגדיל את מנת יחס הסיכויים להיות מטופל פי 2.022 (chi square = 303.10). לגבי הילדים (שמספרם אינו רב) שגם אביהם וגם אמם הורשעו בדین הרי יחס הסיכויים להיכלל בקבוצת המטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות הוא גבוה במיוחד – 4.804.

3.2.4.5.2 ניבוי משתני מצב ותוצאות לאחר שליטה סטטיסטית על מאפייני הרקע באמצעות שיטת ה- Propensity Score

כפי שידוע, וניתן לראות בבירור גם בממצאי המחקר הנוכחי, ישנם הבדלים ניכרים במאפייני הרקע בין הילדים המגיעים לטיפול שירותי הרווחה והשוהים בפנימיות חינוכיות לבין שאר עמיתיהם בשנתון. משום כך ברור שחלק לפחות ממאפייני המצב והתוצאות שאליהם הם מגיעים במהלך ילדותם ולקראת סיום הטיפול במסגרות לרווחת הילד, נובעים ממאפייני הרקע שלהם. כל השוואה בין ילדים אלו לאחרים מבחינת מצבם בהגיעם לגיל בגרות, חייבת להביא בחשבון, או "לנטרל" ככל האפשר, את ההבדלים במאפייני הרקע של הקבוצות השונות. במחקר הנוכחי השתמשנו בטכניקה שבה נעשה שימוש הולך וגובר בשנים האחרונות: Propensity Score Matching (PMS). זוהי גישה חדשה יחסית, שפותחה כדי להעריך בצורה יעילה יותר גורמים סיבתיים, במצבים שבהם אין מערך ניסויי קלסי, המאפשר בידוד מלא של הגורם הסיבתי באמצעות הקצאה מקרית. שיטה זו מנסה להגיע לפיקוח יעיל על השפעת גורמים המאיימים על התוקף הפנימי באמצעות טכניקה היוצרת שני מדגמים (קבוצת 'טיפול' וקבוצת 'ביקורת') הדומים במידה הרבה ביותר האפשרית במאפייני הרקע הנצפים והשוניים זה מזה, ככל הניתן, בנוכחות של "הטיפול" (במקרה זה, האם היה בטיפול הרווחה או שהה בפנימייה הטיפולית). חשוב לציין שטכניקה זו אינה מנטרלת הטרונגיות בין הקבוצות הנובעות ממאפייני רקע "בלתי נצפים", שאינם נמדדים במסגרת המחקר. לכן, תיתכן הטיה ככל שהשפעתם של גורמים אלה, שלא נמדדו במחקר, בולטת יותר.

כאמור, יצירת המדגמים נעשית בטכניקה המתבססת על חישוב פרמטר הנקרא ה-Propensity Scores, עבור כל אחד מהנבדקים בקבוצת ה'טיפול' ובקבוצת ה'ביקורת', ועל ידי יצירת צמדים של זוגות נבדקים (אחד מקבוצת ה'טיפול' והאחר מקבוצת ה'ביקורת'), הדומים במידה המקסימלית בפרמטר זה (ומשום כך הדומים ביותר מבחינת פרופיל מאפייני הרקע שלהם).

גישה זו מכילה ארבעה צעדים (Barth, Greeson, Green, Hurely, & Sisson, 2007):

1. שימוש בתיאוריה ולמידה ממחקרים קודמים באשר למאפייני רקע העשויים להיות קשורים לתוצאות ומשום כך נדרש לפקח עליהם סטטיסטית.

2. שימוש במאפייני הרקע כמנבאים ברגרסיה לוגיסטית בה המשתנה התלוי הוא דיכוטומי (במקרה שלנו:

מקבל טיפול או לא מקבל טיפול). כך ניתן לאמת האם מאפייני הרקע אכן מבדילים בין הקבוצות.

3. על סמך הרגרסיה הלוגיסטית מחושבת ההסתברות של כל נבדק במדגם להיות בקבוצת ה'טיפול'.

ההסתברות המנובאת ($\log\left[\frac{1-p}{p}\right]$) מוגדרת כ- Propensity Score לקבל טיפול. נעשה תהליך של

בחירת נבדק מקבוצת הטיפול ומציאת נבדק בקבוצת הביקורת בעל ציון PS דומה. הזוגות המזווגים

יוצרים מדגם חדש ומתואם. כדי לבצע את הזיווג בצורה היעילה ביותר השתמשנו בשיטה הידועה כ

"השכן הקרוב ביותר" ("A one to one nearest neighbor"). באמצעות ניתוח זה ניתן בהמשך

להשוות את התוצאות של הילדים בתוך כל "זוג של ילדים דומים", ולראות אם גם כשבוחנים שני

ילדים הדומים במאפייני הרקע, יש עדיין הבדל בתוצאות בין מי שהיה בטיפול הרווחה/חינוך למי שלא

היה. נזכיר שוב, שצימוד (matching) נעשים במחקר הנוכחי רק על סמך מאפייני הרקע הידועים

בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ואין באפשרותנו לבצע צימוד על סמך 'מאפיינים רכים' יותר, כגון

רמות האלימות האינטימית בין ההורים.

4. על בסיס המדגם המתואם (לאחר הצימוד) משלימים את הניתוח הרב משתני על משתנה התוצאה

הנחקר.

במחקר הנוכחי קבוצת המטופלים כוללת 7,922 ילדים, ומורכבת מ-6 תת-קבוצות: פנימיות מינהל החינוך ההתיישבותי, אומנה, חסות הנוער, סידור חוץ ביתי אחר וטיפול של הרווחה בקהילה. הקבוצות האלה שונות במאפייני הרקע של הילדים המשתייכים אליהן.

לוח 26 מתאר את המאפיינים הדמוגרפים של קבוצות החקירה באוכלוסייה הכללית (ילדי שנתון 1989)

בקבוצת המטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות ובקבוצת ההשוואה (קבוצת הצימוד) לפני ואחרי הצימוד. מן

הלוח ניתן לראות, כי בהשוואה בין אוכלוסיית המטופלים לבין ילדי השנתון שאינם מטופלים (לפני הצימוד)

נמצאו הבדלים מובהקים. עוד עולה מן הלוח כי הזיווג התבצע בצורה יעילה. לאחר הצימוד, כאשר משווים בין

פרופיל מאפייני הרקע של הילדים בטיפול לבין קבוצת ההשוואה (של ילדים שזיווגנו להם שאינם בטיפול)

הצטמצמו רוב ההבדלים בין הקבוצות לכ - 0 הבדל. עם זאת, מאחר שלא קיים "צימוד מושלם", עדיין ישנם

הבדלים קטנים אך מובהקים בממוצעי המשתנים הבאים: ילידי אתיופיה ועולים חדשים (המאפיינים יותר את

קבוצת הטיפול), 13-15 שנות לימוד של האב ו-13-15 שנות לימוד של האם (המאפיינים יותר את קבוצת

ההשוואה).

לוח 26. - קבוצות חקירה באוכלוסייה הכללית ובקבוצות הצימוד (אחוזים וממוצעים)

אחרי הצימוד		לפני הצימוד		מאפייני רקע
קבוצת השוואה לאחר הצימוד (n=7,922)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	יתר ילדי השנתון (n=85,291)	
				מין
60.1%	60.1%	60.1%***	50.4%***	(אשה)
5.4	5.4	5.4***	5.7***	גבר
				חמישוני מדד חברתי כלכלי של יישוב מגורים
				מוצא הילד
61.7%	60.4%	60.4%***	79.6%***	(אחר)
				יליד ישראל
23.0%	22.4%	22.4%***	13.6%***	(אחר)
				יליד בריה"מ
10.8%**	12.1%**	12.1%***	1.2%***	(אחר)
				יליד אתיופיה
				מוצא האב
38.4%	37.2%	37.2%***	54.3%***	(אחר)
				אב יליד ישראל
2.2%	2.2%	2.2%***	3.0%***	(אחר)
				אב יליד בריה"מ
2.2%	2.0%	2.0%***	0.5%***	(אחר)
				אב יליד אתיופיה
				מצב משפחתי של האב
65.4%	65.9%	65.9%***	84.6%***	(אחר)
				נשוי
				מצב משפחתי של האם
63.0%	63.6%	63.6%***	83.6%***	(אחר)
				נשואה
				מצב משפחתי של ההורים
57.3%	58.0%	58.0%***	81.0%***	(אחר)
				שניהם נשואים
				יחד
8.5%**	9.7%**	9.7%***	2.9%***	(אחר)
				עולה חדש (משנת 2000)
				קבוצת אוכלוסייה של הילד
13.0%	12.1%	12.1%***	5.9%***	(יהודי)
				נוצרי
				קבוצת אוכלוסייה של האב
0.0%	0.2%	0.2%**	0.1%**	(אחר)
				אב ערבי
8.1%	7.3%	7.3%***	3.7%***	(אחר)
				אב נוצרי
				הכנסה למשפחה לחודש באלפי ש"ח
8,923	8,927	8,927***	16,918***	
				השכלת האב (שנות לימוד
				מקובץ)
30.8%	30.9%	30.9%***	13.6%***	(אחר)
				עד 8 שנות לימוד
46.8%	48.7%	48.7%*	47.4%*	(אחר)
				12-9
				השכלת האם (שנות לימוד
12.4%**	10.6%**	10.6%***	17.1%***	(אחר)
				15-13
				השכלת האם (שנות לימוד
10.0%	9.8%	9.8%***	22.00%***	(אחר)
				16 שנות לימוד
				ומעלה
24.7%	25.7%	25.7%***	11.9%***	(אחר)
				עד 8 שנות לימוד
48.1%	49.6%	49.6%**	47.6%**	(אחר)
				12-9
				השכלת האם (שנות לימוד
17.2%**	14.8%**	14.8%***	22.2%***	(אחר)
				15-13
				השכלת האם (שנות לימוד
9.9%	9.9%	9.9%***	18.4%***	(אחר)
				16 שנות לימוד
				ומעלה

אחרי הצימוד		לפני הצימוד		מאפייני רקע
קבוצת ההשוואה לאחר הצימוד (n=7,922)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	מטופלים ברווחה ובפנימיות החינוכיות (n=7,922)	יתר ילדי השנתון (n=85,291)	
88.0%	87.6%	87.6%***	95.3%***	מספר אחים מצד האב (אין אחים) יש אחים
4.1%	3.9%	3.9%***	1.1%***	הרשעה בדיון של האם (לא) כן
15.7%	14.5%	14.5%***	6.1%***	הרשעה בדיון של האב (לא) כן
1.8%	1.7%	1.7%***	0.5%***	גם האם וגם האב הורשעו (לא) כן

קבוצת ההתייחסות במשתנים קטגוריאליים מוצגת לאחר שם המשתנה.
מובהקות התוצאות על פי מבחני Chi-square ועל פי T-Tests, *P<.05, **P<.01, *P<.001

לאחר יצירת קבוצות הטיפול וההשוואה ערכנו ניתוח רב משתני נוסף, שנועד לנבא את ההסתברות לקבל טיפול בשתי הקבוצות שלאחר הצימוד. מדד טיב ההתאמה שהתקבל אינו מספק (C=0.519). המשמעות היא שלא קיים הבדל במאפייני הרקע בין קבוצת הטיפול לקבוצת ההשוואה שיצרנו, כלומר: הזיווג יעיל. לוח 27 מציג את עיבוד הנתונים לאחר הצימוד. הוא בוחן את השאלה, האם לאחר שאנו מנטרלים (ככל יכולתנו) את ההבדלים במאפייני הרקע בין שתי הקבוצות, עדיין יש הבדלים בין הילדים בקבוצת ה'טיפול' וקבוצת ההשוואה, במצב ובתוצאות שאליהם הגיעו. באופן כללי מלוח 27 ניתן לראות כי גם לאחר ניטרול מאפייני הרקע השונים, ילדי קבוצת ההשוואה במצב טוב יותר מהילדים בקבוצת ה'טיפול' והגיעו להישגים חינוכיים גבוהים יותר מקבוצת הטיפול. ההבדלים הם מובהקים (מלבד במשתנה "זכאים לבגרות" בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות, אשר לא יצא מובהק, ועל כן רמת הזכאות לבגרות שווה בין קבוצת הטיפול לקבוצת ההשוואה).

במבט השוואתי, מעבר לקבוצות השונות, ניתן לראות שלאחר ניטרול מאפייני הרקע באמצעות השיטה הסטטיסטית שתיארנו, הפערים הגדולים ביותר בין קבוצת הביקורת לקבוצת מחקר הייתה בקבוצת הצעירים שהיו בחסות הנוער. בין היתר ניתן לראות שההסתברות לזכאות לבגרות בקרב קבוצת הביקורת לצעירים אלו הייתה קרובה לפי שמונה וחצי מהצעירים בחסות, וההסתברות לעמידה בסף הכניסה לאוניברסיטה הייתה גבוהה פי יותר מ-12 בקרב קבוצת הביקורת בהשוואה לצעירים בחסות. הפערים הקטנים ביותר היו בדרך כלל בין הילדים באומנה לאחרים, ובכללם מי שהיו בטיפול בקהילה ולא בהשמה.

לוח 27- השוואת ממוצעי המשתנים התלויים בתחום ההישגים בחינוך בין קבוצות הצימוד

סידור בקהילה		סידור חוץ ביתי אחר		פנימיות רווחה		חסות הנוער		אומנה		פנימיות מנהל החינוך ההתיישבותי		משתני תוצאה
קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	קבוצת טיפול	קבוצת השוואה	
46.8***	62.2***	37.5**	65.6**	38.6***	61.3***	18.8***	63.1***	54.1*	63.8*	76.5***	64.8***	ניגשו לבגרות
15.2***	35.4***	12.5**	31.3**	12.0***	33.3***	4.3***	36.9***	22.5*	31.2*	38.2	37.4	זכאים לבגרות
10.1***	29.1***	9.4***	23.4***	6.9*	28.1*	2.4***	30.5***	15.1**	25.2**	28.5**	31.0**	עמדו בדרישות הסף של האוניברסיטאות

T-Tests: *P<.05, **P<.01, ***P<.001 על-פי

4. דיון

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לתאר את מאפייני הרקע וגורמי הסיכון של ילדים ובני נוער שטופלו בקהילה ושל אלו שטופלו במסגרות חוץ ביתיות ולבחון את המצב והתוצאות השונות שאליהן הגיעו ילדים שטופלו במסגרות השונות. המחקר התבסס על מעקב אחר שנתון של ילדים במהלך ילדותם באמצעות חיבור שנעשה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בין מספר רב של קבצים אדמיניסטרטיביים ממקורות שונים ובהם משרדי הפנים, הרווחה, החינוך, בטחון פנים ובריאות.

בחלקים הבאים נדון בממצאים המרכזיים שהתקבלו ובמשמעויות שלהם. זהו מחקר ראשוני ויש להתייחס לממצאים בזהירות הראויה. הממצאים הם רבים ומורכבים, וחלקם דורש המשך העמקה ועיבוד נוסף. הם מוצגים לשם דיון ביקורתי, ציבורי ומקצועי, במטרה לקדם את הלמידה על מצבם של ילדים המטופלים במסגרות חוץ ביתיות ובקהילה.

4.1 שיעורי השמה חוץ ביתית במהלך הילדות

במחקר הנוכחי זיהינו מעל ל-120,000 ילדים שנולדו בשנת 1989 ובשנת 2008 היו בני 19 החיים בישראל. אחת השאלות הראשונות ששאלנו היא כמה מתוכם היו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית או שטופלו על ידי הרווחה, ובמילים אחרות – מה הסיכוי של ילד בישראל להיות במהלך ילדותו בטיפול הרווחה או במסגרת חוץ ביתית. זהו מידע רלבנטי להבנה של מערכת השירותים לילדים נפגעי התעללות והזנחה, המשקף את המידה שבה מערכת הרווחה נוטה להגיע למספר רב של ילדים ועד כמה ילדי ישראל נחשפים להוצאה מהבית. מעקב אחר נתונים לאורך זמן והשוואות עם מערכות רווחה אחרות עשויים לתת פרספקטיבה להבנת המצב בישראל, כחלק מהדיון הציבורי על הדרך שבה מערכת הרווחה מתמודדת עם הצרכים של ילדים נפגעי התעללות והזנחה.

למרות חשיבות השאלה, מקריאת הספרות המקצועית התברר שאין כמעט מידע בארץ ובעולם על סוגיה זו. יש אמנם מידע על מספר הילדים הנמצאים בשנה מסוימת במסגרת חוץ ביתית, אך מהנתון הזה קשה להעריך

איזה שיעור מהילדים נחשפים להשמה חוץ ביתית. זאת, משום שייטכן שמדובר בקבוצה קטנה יחסית של ילדים הנמצאת בהשמה במשך שנים רבות ('כמעט אותם הילדים נספרים כל שנה'), או לחילופין, ייתכן שכל שנה נחשפים ילדים אחרים ונוספים להשמה (וילדים אחרים עוזבים את המערכת במספרים גדולים), ומדובר בכל שנה במספר רב של ילדים שלא היו בהשמה בשנים קודמות. במחקר הנוכחי ניסינו להתמודד עם הערכת הסיכוי להשמה חוץ ביתית על ידי מעקב אחר שנתון שלם, ולבחון לגבי כל אחד מילדי השנתון אם אי פעם במהלך ילדותו הוא היה בהשמה חוץ ביתית או טופל בקהילה על ידי הרווחה. מהממצאים עולה ש- 3.8% מילדי השנתון שהו במהלך ילדותם בישיבות ועוד 3.9% שהו בפנימייה חינוכית. כלומר, כמעט – 8% מהילדים בשנתון שהו במהלך ילדותם במסגרת חוץ ביתית שאליה הגיעו מבחירה של ההורים, שלא במסגרת השמה חוץ ביתית על ידי שירותי הרווחה. זאת, בהשוואה ל- 1.7% מילדי השנתון שהיו במסגרת השמה חוץ ביתית מטעם שירותי הרווחה. זהו נתון בעל חשיבות הראוי להמשך למידה ודיון משום שמקובל לטעון שבישראל השמה חוץ ביתית היא פתרון נפוץ בהשוואה למקומות אחרים בעולם, 'ולראייה' מקובל לצטט מספר של בין 65,000 ל- 75,000 ילדים הנמצאים בכל נקודת זמן בהשמה חוץ ביתית בישראל, המהווים כשלושה אחוז מכלל הילדים בגילאים הרלבנטיים (למשל, Dolev, Ben Rabi & Zemach, 2009). זאת, למשל, בהשוואה לנתונים מאנגליה שבה 0.55% מהילדים נמצאים בטיפול חוץ ביתי בשנה מסוימת (DCFS, 2008), לדיווחים משבדיה המצביעים על כ- 0.8% של ילדים בהשמה בנקודת זמן מסוימת (NORCROSS, 2007 in Ejrnaes, Ejrnaes & Fredriksen, 2009), ולמצאים מדנמרק הנחשבת כמדינה עם שיעור השמות רב של 1.2% (Ejrnæs et al., 2009). הממצאים הנוכחיים מצביעים על כך, שהשמות הקשורות לרווחה והנעשות כדרך להתמודד באופן ישיר עם סיכון להזנחה והתעללות, הן רק חלק קטן מכלל המקרים שבהם ילדים מתחנכים מחוץ לביתם. ההשוואה היחידה שאנו יכולים לערוך בין ממצאי מחקרנו לממצאי מחקר דומה בעולם, היא למחקר רחב היקף הנערך בשבדיה. במסגרת המחקר יצרו החוקרים בסיס מידע המקיף 12 שנתונים של ילדים שנולדו בשבדיה (1972 – 1983) והיו בחיים ומתגוררים בשבדיה בגיל 18. על בסיס מידע זה מעריכים החוקרים (Franzen & Vinnerljung, 2006) ש- 3% מילדי שנתונים אלו חוו השמה חוץ ביתית עד להגיעם לבגרות. זהו שיעור גבוה במידה ניכרת ממה שאנו מצאנו. יש לציין עם זאת, שחלק גדול מאוד של השמות אלו בשבדיה היו קצרות טווח ורק 0.7% נמשכו חמש שנים או יותר. אין בידינו נתונים להשוואה עם מערכות רווחה אחרות נוספות, ואף לא עם מערכת הרווחה בישראל לאורך השנים. ייתכן שבשנים האחרונות, עם הגברת הדגש על מניעת השמה חוץ ביתית באמצעות המדיניות של 'עם הפנים לקהילה', יש ירידה בשיעור הילדים הנחשפים במהלך חייהם להשמה חוץ ביתית. יש מקום להמשך מחקר על שנתונים נוספים כדי לקבוע האם יש נטייה ברורה להפחתה במספר הילדים שהגיעו במהלך ילדותם למסגרת רווחה חוץ ביתית.

4.2 מאפייני רקע המבחינים בין הקבוצות

במסגרת המחקר השווינו במאפייני הרקע של הקבוצות השונות שחקרנו. ככלל, ניתן לומר שניתן לזהות הבדלים ניכרים בין שלוש הקבוצות המרכזיות שבחנו, ילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית של הרווחה, ילדי פנימיות חינוכיות ושאר ילדי השנתון, וכן בין תת הקבוצות השונות של ילדים בטיפול הרווחה – ילדים בפנימיות, אומנה, חסות הנוער, השמה חוץ ביתית אחרת, וילדים בטיפול בקהילה שלא היו בהשמה חוץ ביתית. הבדלים אלו, שעל חלקם נעמוד בחלקים האחרים בדיון, דומים באופן כללי לדפוסי ממצאים ממחקרים

אחרים בעולם שבחנו את ההבדלים בין 'ילדי רווחה' לילדים אחרים, במתודולוגיות שונות. ההבדלים נמצאו הן במאפייני הרקע של ההורה והן במה שניתן לראות כמאפייני המצב של הילדים במהלך ילדותם. בחלקים הבאים נעמוד על חלק מדפוסי ההבדלים ונדון במשמעות שלהם.

מין הילד

באופן כללי נמצא שבנים הם בסיכון רב יותר להיכלל בקבוצות של הילדים הנמצאים במסגרות של הרווחה, ובעיקר במסגרת של חסות הנוער. בתחום זה לא נמצאו הבדלים ניכרים בהתפלגות בין השמה חוץ ביתית ברווחה לבין טיפול בקהילה.

קבוצת אוכלוסייה

המחקר נערך בקרב ילדים השייכים לקבוצת האוכלוסייה של ילדים יהודים ואחרים. יש סימנים לכך שיש קבוצה לא גדולה של ילדים השייכים לקבוצה זו אך הם עצמם לא יהודים, או שהורים לא יהודים והם בסיכון גבוה במיוחד להשמה חוץ ביתית ברווחה (בעיקר ילדים שאביהם ערבי). קשה להשוות בין מחקר שנערך על ילדי קבוצות הרוב בישראל לבין מחקרים אחרים בעולם, אך ברבים מהם נמצא ששייכות לקבוצת מיעוט היא גורם סיכון להשמה חוץ ביתית ולמעורבות ברווחה. מהממצאים במחקר זה עולה שהקבוצה של ילדים השייכים לקבוצת האוכלוסייה הערבית דווקא מופנים פחות להשמה חוץ ביתית ברווחה, אך קבוצת הילדים הקטנה של ילדים שהם נוצרים, או שאביהם ערבי, נמצאים בסיכון מיוחד להשמה חוץ ביתית. למרות המספר הקטן יש מקום להמשיך ולבדוק את המאפיינים של קבוצה מיוחדת זו.

נישואין ופטירה של הורים

ההשוואות השונות שערכנו בין ילדים מהקבוצות השונות באשר למאפייני הוריהם מראים שבאופן עקבי ילדים ממשפחות לא שלמות – עקב פטירה של הורה או עקב כך שההורים גרושים או אינם נשואים – נמצאים בסיכון רב יותר לחוות השמה חוץ ביתית, בעיקר של הרווחה. בין היתר נמצא שבעוד שבקרב ילדי השנתון שיעור פטירה של אחד מההורים נמוך מעשרה אחוז, הרי בקרב הילדים במסגרות השונות, כולל בקרב הילדים שטופלו על ידי שירותי הרווחה בקהילה, השיעור הזה גבוה במידה משמעותית, לפחות כפול. תופעה זו בולטת בעיקר בקרב ילדי האומנה ששם שיעור הפטירות הוא פי ארבעה מהשיעור באוכלוסייה. הפערים בין הקבוצות בשיעורי הפטירה של הורים דומים במידה רבה לממצאי מחקר שנערך בשבדיה (Franzen & Vinnerljung, 2006) שבו נמצא שכ- 26% מהילדים שהיו בהשמה חוץ ביתית איבדו לפחות אחד מהוריהם עד גיל 18 בהשוואה ל-4% בלבד מהאוכלוסייה הכללית.

דפוס הממצאים הנוגע למצב המשפחתי של ההורים (נישואין וגירושים) דומה למדי. שיעור המשפחות שבהם שני ההורים נשואים (לא בהכרח זה לזה), נמוך מאוד בקרב הקבוצות שבחנו, בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. במקביל, שיעור המשפחות שבהם שני ההורים גרושים גבוה. תופעות אלו בולטות פחות בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות, אופייניות לילדים בטיפול הרווחה בהשוואה לשאר הילדים, ובולטות בעיקר בקרב הילדים שטופלו במהלך ילדותם במשפחת אומנה. בספרות המחקרית קשה למצוא התייחסות לסוגיה של נישואין או גירושים בין ההורים, אך בולטים הממצאים המראים, ששיעור הילדים שגדלו במשפחה חד הורית גבוה במיוחד בקרב הילדים בטיפול הרווחה. למעשה, במחקר של פרנזן ועמיתיה (Franzen et al., 2008) להיות ילד למשפחה חד הורית הוא המשתנה המבחין ביותר בין ילדים בטיפול הרווחה לילדים אחרים.

הממצאים שבידינו אינם מבחינים בין ילדים שהתא המשפחתי נשבר (עקב פטירה או גירושין שלא הביאו לבניית משפחה חדשה) לפני שהגיעו להשמה (ואולי פטירה זו הייתה אחת הסיבות שהובילו להשמה) או לאחר שהגיעו להשמה. עם זאת, לממצא זה יש משמעות לגבי עתידם. מחקרים על מסיימי השמה חוץ ביתית מצביעים על הפגיעות המיוחדת שלהם והצורך שלהם בתמיכה. הממצאים כאן מדגישים שקשה לבסס את התמיכה על ההורים כיחידה משפחתית שתתמוך בילדם היוצא לעצמאות. תופעה זו בולטת במיוחד באשר לילדים באומנה המאופיינים בשיעור גבוה של פטירות הורים ושל הורים לא נשואים.

כמו כן, יש להפנות את תשומת הלב לעובדה שבין המאפיינים הבודדים המבחינים בצורה בולטת בין ילדים בהשמה חוץ ביתית ברווחה לבין ילדים בטיפול הרווחה בקהילה, היא העובדה שילדים במשפחות שלפחות אחד מבני הזוג אינם נשואים מופנים יותר להשמה חוץ ביתית. נראה שיש מקום לבחון תופעה זו במטרה ללמוד האם מגוון הפתרונות בקהילה אינו מתאים לקבוצת ילדים זאת, אולי משום שההורה היחיד, בדרך כלל האם, אינו יכול ליצור סביבה ביתית המאפשרת השארת הילד בביתה, או אולי משום שרשויות הרווחה אינן מפנות משאבים מתאימים לחזק את התא המשפחתי והאלטרנטיבה הנבחרת היא הוצאה מהבית. יש לבחון לעומק אפשרויות אלו ואחרות במטרה לבחון חלופות יעילות יותר למניעת השמה חוץ ביתית של ילדים ממשפחות אלו, אם אין בה צורך ברור לשם שמירה על טובתו של הילד.

ייתרה מזו, כפי שנרחיב ונטען בהמשך, חלק מרכזי מהפתרון אינו בידיה של מערכת השירותים לרווחת הילד, אלא באחריות מערכות חברתיות רחבות יותר שעליהן לעצב מדיניות וחקיקה המפחיתים את גורמי הסיכון או ממתנות השפעתן על ילדים. מערכת תמיכה במשפחות חד הוריות עשויה למנוע את הצורך במקרים רבים למצוא פתרונות פרטניים לילדים ממשפחות חד הוריות (על ההשפעות של המדיניות החברתית כלפי נשים חד הוריות (ראו Ozawa & Lee, 2008)).

עליה

כאן הבחנו בין ארץ לידה של ההורים ושל הילד וכן בין ילדים שעלו לארץ בגיל 11 או יותר לבין השאר. הממצאים מצביעים על כך שהנוכחות של ילדים לעולים חדשים ושל ילדים שהם עצמם נולדו בארץ אחרת אינה דומה בין הקבוצות השונות שחקרנו. ראשית, בולטת הנוכחות של ילדים עולים ובני עולים בקרב הילדים בפנימיות החינוכיות ובחסות הנוער. הנוכחות היחסית של ילדים שעלו מאתיופיה או שהוריהם עלו מאתיופיה, גם בהשוואה לעולים מבריה"מ היא גבוהה מאוד בשתי מסגרות שונות אלו, ובכלל בקרב כלל הילדים המעורבים בשירותי הרווחה. בין היתר ניתן לראות מעורבות רבה מאוד בפלילים של ילדים עולים מאתיופיה. ממצאים רבים בישראל מצביעים על המצב הקשה של ילדי עולים מאתיופיה במספר רב של תחומים (ראו למשל Zeira, 2009). המחקר הנוכחי ממשיך ומציג נתונים מדאיגים על השיעור הגבוה של ילדי עולים מאתיופיה במסגרות רווחה ובעיקר על המעורבות הרבה יחסית שלהם בעבריינות ושהות במעונות חסות הנוער.

דפוס ממצאים מעניין נמצא לגבי עולי חבר העמים והפנימיות החינוכיות - בעוד ששיעור הילדים עולי בריה"מ בפנימיות החינוכיות עולה בצורה משמעותית על חלקם באוכלוסייה, שיעור הילדים שהוריהם הם עולים מחבר העמים בקרב ילדי הפנימיות החינוכיות הוא דווקא נמוך מהשיעור באוכלוסייה. כמובן שאין הפתעה בכך ששיעור העולים בפנימיות החינוכיות הוא גבוה במיוחד, זאת משום שזו אוכלוסיית יעד מרכזית של פנימיות אלו באופן היסטורי. עם זאת, ככל הידוע לנו הנוכחות המעטה יחסית בפנימיות אלו של ילדים שנולדו בישראל אך הוריהם הם עולים מחבר העמים טרם זוהתה. יש מקום להמשיך ולבחון סוגיה זו משום שיייתכנו לה הסברים שונים, שלכל אחד מהם השלכות שונות על הפנימיות. בין היתר ייתכן שהעולים מחבר עמים השתלבו

בחברה הישראלית כך שאינם זקוקים למערכת זו עבור ילדיהם, כפי שהם היו זקוקים בתחילת הדרך. ייתכן גם שיש כאן עמדה ערכית של קבוצה זו המתנגדת לבחירה בהוצאת ילדם מהבית.

עבריינות הורים

עבריינות הורים היא מאפיין המבחין בצורה חזקה בין הילדים בקבוצות השונות במחקר. לדוגמה, בקרב ההורים של הילדים הנמצאים בסידור חוץ ביתי של הרווחה, שיעור האבות המורשעים הוא יותר מפי שלושה בהשוואה לשיעור בקרב האבות של שאר הילדים בשנתון. תופעה זו בולטת אף יותר בקרב האמהות - שיעור האמהות העבריינות בקרב ילדים באומנה הוא כמעט פי עשרה משיעורן בכלל ילדי השנתון, וכמעט פי ארבעה בקרב הילדים בטיפול בקהילה בהשוואה לשאר ילדי השנתון. מעניין ששיעור העבריינים בקרב האבות והאמהות של הילדים בחסות הנוער אינו בולט בהשוואה לשיעורים בקבוצות האחרות של ילדי הרווחה.

מצב סוציו-אקונומי-עוני

במסגרת המחקר בחנו שורה של אינדיקטורים למצב הסוציו-אקונומי של ההורים: המדד הכלכלי-חברתי של היישוב, הכנסת ההורים (השכירים), האם המשפחה מקבלת שירותים משירותי הרווחה והשכלת אב ואם. כצפוי, מדדים אלו (מלבד המדד החברתי – כלכלי של היישוב המתנהג בצורה מורכבת יותר), מבחינים בצורה ברורה בין הילדים שטופלו על ידי שירותי הרווחה או היו בפנימייה חינוכית לבין שאר ילדי השנתון. דפוס זה היה מעט פחות בולט באשר לילדים שהיו בפנימיות חינוכיות, אך עדיין ההבדלים בינם לבין שאר ילדי השנתון (שאינם ברווחה) גדולים.

הממצאים על כך שילדים ממשפחות עניות מגיעים יותר להשמה חוץ ביתית אינם מפתיעים, והם דומים לממצאי מחקרים דומים בעולם. פרנצן וחבריה (Franzen et al., 2008) סוקרים את הספרות, שלטענתם היא מועטה למדי, על המאפיינים של ילדים שנכנסו להשמה חוץ ביתית, ומראים שהממצאים באירופה חוזרים ומראים שבקרב ילדים ממשפחות לא שלמות (הורה יחיד), ממצב סוציו-אקונומי נמוך, בעלי השכלה נמוכה והשייכים למיעוט אתני, ובעיקר משפחות שלהן צירוף של מספר גורמי סיכון הסיכויים להשמה חוץ ביתית עלו עשרות ומאות מונים, בהשוואה למשפחות שלא היו להם גורמי סיכון אלו. למשל, במחקר פורץ דרך של בבינגטון ומיילס (Bebbington & Miles, 1989) הם בחנו את כל הכניסות להשמה בששה חודשים רצופים ב-108 רשויות מקומיות באנגליה והשוו את מאפייני ההורים של הילדים לאלו של סקר חברתי מייצג. הממצאים הצביעו על כך שמאפיינים סוציו-דמוגרפיים, הדומים במידה רבה לאלו שנמצאו כאן, מבחינים היטב בין מי שהופנו להשמה לבין ילדי אחרים. למעשה, הם חישבו והראו שילדים ממשפחות שלהם אינן גורמי סיכון סוציו-דמוגרפיים יש סיכוי של אחד ל-7,000 להיכנס להשמה חוץ ביתית, אך, אם היו מספר רב של גורמי סיכון, ההסתברות עלתה לאחד מכל עשרה ילדים.

הדיון בממצאים אלו בספרות נוגע לעתים תכופות בשאלה האם הנוכחות הרבה בהשמה של ילדים ממשפחות עניות נובעת מכך שהמדובר בצירוף של גורמי סיכון רבים הכרוכים בעוני. בין היתר מדובר על גורמים שנבחנו כאן כמו חד הוריות ועבריינות הורים, אך גם על שורה ארוכה של גורמים אחרים השכיחים בקרב משפחות בעוני, כמו בריאות לקויה של הורים, אלימות במשפחה ועוד. זאת, לעומת האפשרות שמשפחות עניות נגישות יותר לשירותי הרווחה עקב תלותן בה, ויש להם הרבה פחות משאבים המאפשרים התנגדות להתערבות של מערכת הרווחה (Franzen et al., 2008).

סביר להניח שהמציאות משלבת את שני הגורמים. יחד עם זאת, אנו מבקשים דווקא להדגיש את עמדתו ארוכת השנים של פלטון (Pelton, 1978, 2008), הטוען שהעוני ונגזרותיו הם המקור המרכזי האחראי לכך

שילדים מזוהים כנפגעי התעללות והזנחה ומועברים להשמה חוץ ביתית. לדבריו, הטענה של השירותים להגנת הילד שהם 'עיוורים' למעמד החברתי של הילד ('classlessness') ופועלים רק על פי העדויות להזנחה ולהתעללות, אינה עומדת במבחן האמפירי, והמטרה החברתית שלה היא להרחיק את תשומת הלב מהבעיה החברתית העיקרית- עוני וחוסר שוויון.

המשמעויות המרכזיות של עמדתו של פלטון ואחרים (ראו דיון אצל Lindsey & Shlonsky, 2008) הן שהדגש צריך לעבור למדיניות חברתית המפחיתה עוני ומדגישה היבטים אוניברסאליים, ונמנעת מלהתמקד רק במקרים שבהם העוני הביא לשבר במשפחה או לפגיעה בילד שגורמת לשירותי הרווחה להתערב (Bush, 1987 אצל Lindsey & Shlonsky, 2008). שינויים במדיניות הרווחה, המתייחסים לכלל המרכיבים של הכנסה, נגישות טובה לשירותי בריאות וחינוך, תמיכה במשפחות חד הוריות, ועוד, הם אלו היכולים לשנות את המצב מן היסוד ובכך להקטין את הקשר שבין עוני לבין מעורבות בשירותים לרווחת הילד, ובעיקר שירותים המעריכים הוצאה של הילד מבית משפחתו.

4.3 מצב ותוצאות שאליהם הגיעו הילדים

בחנו את מצבם של ילדי השנתון במספר תחומים. כפי שצינו, ממצאים אלו מערבים מידע על מאפייני הילדים עוד טרם כניסתם לקבוצות השונות, ומידע על ההישגים שלהם בעת היותם בהשמה ולקראת סיומה. במחקר הנוכחי אין בידינו כלים להבחין בין אותם היבטים המהווים רקע וסיבה להשמה לאלו המתרחשים במהלך השנות בהשמה ובעקבותיה.

עבריינות

הממצא ששיעורי העבריינות בקרב הילדים בקבוצות השונות המטופלות ברווחה גבוה בהרבה מבקרב שאר ילדי השנתון אינו מפתיע. עם זאת, יש לתת את הדעת על שתי תופעות מעניינות שלהן עשויות להיות השלכות למדיניות ולטיפול. ראשית, ניתן לראות שיעורים גבוהים של עבריינות לא רק בקרב קבוצת הילדים ובני הנוער הנמצאים במעונות החסות, אלא גם בהשמות אחרות, שאינן מיועדות לילדים עם רקע פלילי, כגון אומנה ופנימיות רווחה. שיעור הילדים באומנה שלהם רישום פלילי הוא יותר מפי חמישה מאשר בקרב שאר ילדי השנתון וקרוב מאוד לשיעור בקרב הילדים ובני הנוער בפנימיות הרווחה. מהממצאים עולה שילדים אלו לא הגיעו להשמה במסגרות של החסות. גם אם נזכור שהמחקר הנוכחי אינו מאפשר לדעת אם הרישום הפלילי אירע לפני ההשמה באומנה או במהלכה, זהו דפוס מעניין המצביע על כך שיש קבוצה לא מבוטלת של ילדים, שלמרות שיש להם רישום פלילי הם משולבים במסגרות רווחה, המיועדות לילדים שלהם קשיים רגשיים והתנהגותיים שאינם בידי ביטוי במעורבות בפלילים, ולא במסגרות שלהן סטיגמה גדולה יותר בציבור של מעונות חסות הנוער.

אין בידינו בשלב זה מידע מעמיק יותר על התופעה, אך להערכתנו יש מקום לדיון מקצועי באשר להבדלים בין הילדים המגיעים למעונות חסות הנוער ואלו המגיעים למסגרות אחרות והרציונל להשמות אלו, כמו גם לגבי האפשרות שהתוצאות ארוכות הטווח עבור הילדים עם רישום פלילי שונות בהתאם למסגרת שבה הם נמצאים. בין היתר יש מקום לבחון האם השמה של ילדים עם רישום פלילי במסגרות כמו משפחות אומנה, מרחיב את האפשרות שלהם להימנע מאינטראקציה עם קבוצת בני גיל שלהם התנהגויות לא נורמטיביות, ולהתרחק מהתנהגויות פליליות. ייתכן עם זאת, שניתוח של 'קריסות' באומנה ואי הצלחה לשמור ילדים במסגרות של פנימיות רווחה, היה מראה שילדים עם רקע עברייני יוצרים קשיים גדולים יותר למערכת, ואינם מקבלים מענה

טוב במסגרות שאינן של החסות. יש מקום לכן להמשיך ולבחון סוגיות אלו ומשמעותן לתכנון ההפניות והמסגרות השונות בתוך מערכת ההשמה החוץ ביתית.

סוגיה נוספת בהקשר זה הראויה לתשומת לב היא העובדה שבנושא הרישום הפלילי הפערים בין הבנות במערכות ההשמה השונות לבין שאר הבנות בשנתון גדולים במידה ניכרת מהפערים שבין הבנים במערכת ההשמה לשאר הבנים בשנתון. למשל, בעוד שבקרב כלל בנות ה-19 בשנתון יש פחות משני אחוז של בנות עם תיקים, הרי השיעור בקרב הבנות באומנה הוא פי יותר משהו ובקרב הבנות בפנימיות הרווחה הוא יותר מפי שבעה. אחת האפשרויות להבנת דפוס זה היא שיש נטייה להימנע מהשמה של בנות, אלא רק במצבים שהם קשים במיוחד, המתבטאים, בין השאר, בשיעור גבוה של רישומים פליליים. במסגרת המחקר הנוכחי אין בידינו להמשיך ולבדוק סוגיה זו ואנו מפנים אותה לתשומת לב אנשי המקצוע. אנו מציעים לקיים דיון מערכתי באשר למקום של מגדר בהחלטות על מבנה המערכת לרווחת הילד וכיצד היא נותנת מענה לבנים ולבנות, וכן לגבי המידה שבה ההחלטות לגבי ההשמה של ילדים בסיכון מושפעות, או צריכות להיות מושפעות, ממין הילד.

לידות בגיל העשרה והפלות

במחקר הנוכחי מצאנו ששיעור הבנות שילדו עד גיל 19 בקרב הבנות במערכת הרווחה היה גבוה עד פי חמישה וששה מהשיעור בכלל השנתון, ושיעור הבנות בטיפול הרווחה שעברו הפסקת הריון חוקית היה גבוה פי שתיים מאשר בקרב שאר הצעירות בשנתון. כפי שניתן היה לצפות שיעור הלידות וההפלות גבוה במיוחד בקרב צעירות שהיו בחסות הנוער. יש לציין עם זאת את השיעור הגבוה של לידות לפני גיל 20 בקרב בנות שהיו באומנה. ייתכן שחלק מההסבר לתופעה זו היא שיעור דתיות גבוה יותר בקבוצה זו, המביא לכך שהן נישאות ויולדות מוקדם יותר מרוב בנות גילן. במחקר הנוכחי לא יכולנו לבחון הסבר זה, ומן הראוי להמשיך ולבדוק את הסוגיה של לידה בגיל צעיר ואולי נישואים מוקדמים בקרב הצעירות באומנה. יש הבדל גדול במשמעויות בין לידה בגיל העשרה מחוץ למסגרת נישואין ולזו הנובעת מנישואין בגיל מוקדם, ולכן ראוי לבחון את החלק היחסי של כל אחת מתופעות אלו.

הריונות, לידות והפלות בגיל העשרה נחשבים בדרך כלל למצבי סיכון. זאת, בשל הקשיים הרגשיים שהם מעוררים והמשמעויות ארוכות הטווח להורים הצעירים, לילדיהם, למשפחותיהם הרחבות ולחברה בכלל. וינרלונג ועמיתיו בנורבגיה (Vinnerljung, Franzen, & Danielsson, 2007) מצאו שיעורי לידה לפני גיל 20 (teen pregnancy) בשיעור גבוה בהרבה בקרב מי שקיבלו שירותי רווחה. למשל, בקרב הבנות שיעור ההורות הגיע בקבוצה זו ל – 16-19% בהשוואה ל- 3% באוכלוסייה הכללית. החוקרים סוקרים ממצאים דומים שהתקבלו במחקרים רבים באירופה, ארה"ב ואוסטרליה. חוקרים אלו מדגישים את הידע בעולם על הסכנות שיש בלידות מוקדמות, הן לילדים, להתפתחותם הפיזית והנפשית והסיכוי שייפגעו מהזנחה, התעללות ותאונות, והן לאמהות, לבריאותן הפיזית הנפשית ולסיכויים שלהן להגיע להישגים אישיים בתחום ההשכלה והתעסוקה.

יש תוכניות שונות בעולם ובארץ שמטרתן למנוע הריונות, הפלות ולידות של נערות צעירות (למשל, US Teen Outreach Program; Allen & Philliber, 2001 ו- Prime Time, Sieving et al., 2011). עם זאת, מספר חוקרים מעלים שאלות כבדות משקל אם די לחשוף צעירות במסגרות השמה לתוכניות של בריאות הציבור או של מערכת החינוך הכללית, או שאולי יש מקום לעצב תוכניות המיועדות באופן מיוחד לצעירות בסיכון ובמצוקה (Vinnerljung et al., 2007). גם בארץ יש מקום לבחון האם התוכניות המופעלות במסגרות ההשמה השונות אמנם משפיעות באופן חיובי על מניעת הריונות לא רצויים, הפלות ולידות בגיל העשרה של צעירות מחוץ למסגרת הנישואין.

במחקר היה בדינו מידע על מצבם של ילדי הקבוצות השונות בתחום ההשכלה במספר נקודות זמן במהלך חייהם. בנקודת הזמן הראשונה בחנו את ההישגים של ילדי השנתון בבחינות המיצ"ב. כבר בשלב מוקדם יחסית זה, המגמה הייתה עקבית: הישגיהם של הנבחנים במסגרות רווחה השונות היו נמוכים מאלה של התלמידים הרגילים ("יתר האוכלוסייה"). ברווחה באופן כללי, הפערים הקטנים ביותר נמצאו לגבי ילדי האומנה, הפערים הגדולים ביותר נמצאו לגבי ילדים שטופלו בקהילה וילדי חסות הנוער. גם ההישגים של הילדים, שבשלב מאוחר יותר של חייהם נכנסו לפנימיות החינוכיות, היו נמוכים יחסית לשאר ילדי השנתון (אם כי גבוהים יותר משל הילדים שטופלו על ידי הרווחה).

כאשר מביאים בחשבון את הממצאים על הרקע הסוציו-אקונומי של הילדים בקבוצות השונות שבחנו, הממצאים על הישגים נמוכים בכיתות ח אינם מפתיעים. הקשר בין מצב סוציו-אקונומי להישגים לימודיים הוא חזק ועקבי ומופיע בכל העולם. פער זה בהישגים בין קבוצות (achievement gap) נמצא כבר בגילאים נמוכים, אף טרם הכניסה לגן הילדים ולכיתות הראשונות של בית הספר היסודי (Barton, 2003). נראה לכן שרוב רובם של הילדים מגיעים למסגרות הרווחה וההשמה החוץ ביתית בפיגור לימודי ניכר.

גם בהמשך דרכם במערכת החינוך מצבם של הילדים במסגרות השונות של הרווחה קשה: הן מבחינת התפקוד במסגרת והן מבחינת ההישגים, שני תחומים שונים, אך בוודאי קשורים זה לזה. בהשוואה לשאר הילדים בשנתון, חלק הרבה יותר גדול מהילדים שהם מושאי המחקר נושרים מהלימודים, נמצאים בטיפול של קציני ביקור סדיר ושל היחידה לקידום נוער. גם בין הקבוצות השונות שבחנו יש הבדלים ניכרים. בולט המצב הקשה של הילדים בחסות הנוער בכל פרמטר שנבחנו. סביר שהתמונה שהתקבלה כאן לגבי קשייהם היא זו שהביאה אותם למערכת של חסות הנוער. כמו כן מצאנו שילדי האומנה במצב פחות חמור, יחסית לקבוצות האחרות ברווחה, אך בהחלט במצב פחות טוב יחסית לשאר ילדי השנתון, שאינם בטיפול מערכת הרווחה.

בחנו את מצבם של הילדים בכל הקשור לבחינות הבגרות. בחינות אלו נערכות על סף העזיבה של המסגרות וניתן לראות אותן כמסכמות את ההישגים בלימודים שאליהם הגיעו הילדים במהלך חייהם. הממצאים היו קשים. שיעור הניגשים לבגרות היה נמוך, ומתוך אלו שהשיגו תעודת בגרות, שיעור מי שהתעודה שלהם עמדה באמות המידה של כניסה לאוניברסיטה היה נמוך בהשוואה לקבוצות אחרות. וכך, מתוך 1,183 מילדי השנתון שהיו בשלב מסוים בחייהם בפנימיות רווחה, רק 141 זכאים לבגרות ורק ל-82 יש תעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות. בדומה, מתוך 218 ילדים שבמהלך ילדותם היו במשפחות אומנה רק 49 זכאים לתעודת בגרות ורק ל-33 תעודה העומדת בתנאי הסף של האוניברסיטאות, ומתוך 463 שהיו בסידור של חסות הנוער רק 20 היו זכאים לבגרות. ככל הידוע לנו, זו הפעם הראשונה שמתפרסמים ממצאים מפורטים כל כך באשר להישגים בבגרות של 'ילדי רווחה' באופן כללי וילדי ההשמה במיוחד. גם לאחר שהבאנו בחשבון את השיעור הגבוה של ילדים בחינוך המיוחד, ההישגים של מי שבחינוך הרגיל נמוכים מאוד. גם לאחר שנטרלנו גורמי רקע רבים באמצעות ניתוחים סטטיסטיים מתוחכמים, התמונה עדיין מדאיגה - המצב בתחום ההישגים הלימודיים של הילדים לקראת סיום שהותם במערכת, הרבה פחות טוב משל ילדים הדומים להם במאפייני רקע רבים, אך אינם במסגרות הרווחה.

בעבודות מחקר שנערכו לאחרונה על חניכים בפנימיות רווחה, שבהם נותחו הנתונים ממסגרת הרף (אלטרמן, 2011; בסרמן, 2010), נמצאו ממצאים דומים על המצב הקשה בתחום ההישגים והתפקוד ההתנהגותי במסגרות החינוך (נשירה, איחורים וכד'). בין היתר, נמצא ששיעור החניכים שנקבעה להם אבחנה של הפרעת קשב וריכוז (ADHD) היה למעלה משליש, ולאבחנה זו היה קשר חזק למצבם בתחומים רבים. נמצא גם ששיעור גדול מהתלמידים לומדים בבתי ספר של חינוך מיוחד ושיעור קטן בלבד לומד לקראת בחינות הבגרות.

הממצאים שהתקבלו במחקר זה ובמחקרים אחרים שנערכו בישראל דומים לממצאים שהתקבלו בעולם בשורה ארוכה של מחקרים על צעירים בוגרי המערכת לרווחת הילד וההשמה (Ejrnaes et al., 2009; Pecora, Williams, Kessler, Dowens, O'brien, Hirpi, English, White, & Herrick, 2006a; Pecora, Williams, Kessler, O'Brien, & Emerson, 2006b). למשל, הממצאים של קבוצת חוקרים שבדיים (Weitoff et al., 2008) מראים, שבשורה של תחומים כגון תעסוקה ובריאות נפשית קבוצת הצעירים, שהוריהם קיבלו סיוע מהרווחה, היו במצב פחות טוב בבגרותם בהשוואה לאחרים, וההבדלים בלטו במיוחד בתחום ההשכלה. המצב הפחות טוב של צעירים אלו בלט גם לאחר שהחוקרים שלטו סטטיסטית ברמת העוני של הוריהם והשוו אותם לצעירים שהוריהם עניים במידה דומה, אך לא היו קשורים לשירותי הרווחה.

אלו הם ממצאים המחייבים חשיבה מעמיקה והתגייסות לשינוי סדרי עדיפויות, הקצאת משאבים ופעולה מערכתית מתואמת. הסיבות למצב הקשה בתחום ההשכלה וההסברים באשר להשפעות של הרקע הלימודי, ההתנהגותי והרגשי שאתו הגיעו הילדים למערכת על הישגיהם מוכרים וידועים. אין ספק שגורמים רבים חברו להביא את בוגרי מערכת הרווחה וההשמה למצבם בתחום ההשכלה לפני יציאתם לבגרות. להערכתנו גם אין מקום להשקיע מאמצים רבים בבירור יסודי של השאלה האם תוצאות אלו הן בגלל שהמערכת אינה מתפקדת כראוי או הן בזכות העובדה שהמערכת משקיעה הרבה בילדים אלו ומצליחה להביא אותם להישגים, נמוכים ככל שיהיו, הגבוהים מאלו שהיו מגיעים אליהם ללא מערכת הרווחה. לדעתנו השאלה המרכזית היא האם וכיצד ניתן להגיע לתוצאות אחרות.

בשנים האחרונות נראה שיש עליה משמעותית בעולם במודעות להישגים הלימודיים הנמוכים של ילדי הרווחה בכלל וילדי ההשמה בפרט, ויש פיתוח מואץ של מדיניות ושירותים שנועדו להקטין את הפערים בינם לשאר בני גילם. בין היתר יש חקיקה בארה"ב המאפשרת המשך השהות של צעירים במסגרות האומנה עד לגיל 21 אם הם ממשיכים ללמוד ומתן מלגות ותמיכה אחרת להשכלה גבוהה (Courtney & Dworsky, 2006). חלק מהמאמצים מיועדים לקדם את הישגיהם של הילדים עוד בעת שהותם בהשמה. למשל, שש רשויות מקומיות בסקוטלנד פיתחו פרויקטים ניסיוניים שנועדו לשפר את התהליך והתוצאות של חינוכם של ילדים בטיפול רשויות הרווחה. ממצאים של מחקרי ההערכה על פרויקטים אלו (University of Strathclyde, 2008) מצביעים על מספר מגמות: התקצוב של התוכניות אפשר ליצור מספר תוכניות יצירתיות ושונות מהמקובל, אך גם חשש שמא הן תעלמנה כשהתקצוב קצר הטווח, למספר קטן של שנים, יסתיים. נראה שהיו תוצאות חיוביות הן ברמת ההישגים של ילדים והן בהשפעות חיוביות על מעורבות הורים ודימוי עצמי של ילדים. החוקרים מציינים שקשה לזהות איזה חלק בתוכניות הביא לתוצאות חיוביות, אך ההערכה שלהם היא שמידת האינטנסיביות של המעורבות בתוכנית, על היבטיה השונים, היא הגורם האחראי לתוצאות חיוביות, יותר מאשר האפקט הספציפי של חלקי התוכניות השונים.

באנגליה נעשים גם מאמצים על ידי מוסדות להשכלה גבוהה להפכם לנגישים יותר לבוגרי השמה. כך למשל, יש מאמץ לאומי הנקרא Action on Access שמטרתו להרחיב את הנגישות להשכלה גבוהה לאוכלוסיות שברך כלל אינן מיוצגות בה, ובהם חלק גדול מילדי הרווחה וההשמה החוץ ביתית. עמותה בשם Buttle Trust הגדירה 'אות איכות ליוצאי השמה' הניתן למוסדות להשכלה גבוהה, המפתחים אמצעים לקידום הנגישות של יוצאי השמה. אות זה ניתן על בסיס שורה של קריטריונים המצביעים על מחויבות ופעולה בנושא זה. בין היתר, פעולה מתואמת עם הקהילה כדי להגביר מודעות, עניין והרשמה להמשך למודים לילדים בהשמה, חיבור בין כל אחד מבוגרי ההשמה המגיעים לאוניברסיטה עם מדריך אישי, קביעת מדיניות כוללת, ברורה וידועה הנוגעת לכל הפעולות שהמוסד עושה כדי להגביר שילובם של בוגרי השמה, פעולה יזומה

בפנייה לבוגרי השמה שהתקבלו ללימודים על מנת לעודד אותם לקבל סיוע במהלך לימודיהם ועוד (ראו פירוט ב- Action on Access, 2010).

גם כאן אנו ממליצים על דיון מערכתי וחיבה משותפת על האתגר העומד בפני המערכת. כאן חשוב במיוחד להביא לשיתוף פעולה בין מערכת החינוך ומערכת הרווחה. לכל אחת ממערכות אלו ידע ייחודי, משאבים ויכולות שאין לאחרת. רק בשיתוף פעולה ניתן יהיה לעצב פתרונות המתבססים על הידע הקיים במערכת החינוך, באשר להתמודדות עם קבוצות של תלמידים פגיעים, ועל הידע הקיים במערכת הרווחה בנוגע לדרכים לקידום המוטיבציה והמעורבות של ילדים בטיפול הרווחה בהתנהגויות המקדמות אותם. שיתוף פעולה זה צריך להתקיים בכל הרמות, מההנהגה המקצועית בשתי המערכות, ועד לצוותים החינוכיים והטיפוליים בשטח. אנו ממליצים לבחון שינויים על כל רצף השהות של ילדים במערכת הרווחה בכלל וההשמה בפרט. יש מקום לבחון כיצד נערכים לאבחונים מתאימים לכל הילדים במערכת במטרה לבנות תוכנית טיפול אישית מתאימה, כולל באשר להחלטות על הצורך בהפניה לחינוך מיוחד או להתמודדות עם לקויות למידה וכד'. חשוב לבחון את המידה שבה ניתנים משאבים מתאימים לקידום ההישגים של ילדים בהיותם בתוך המערכת - תגבור לימודי ושיעורים פרטיים, יצירת סביבות חינוכיות עשירות ומתקשבות במסגרות ההשמה, מתן הכשרה מתאימה לאנשי הצוות הטיפולי, יצירת שיתופי פעולה בין מסגרת ההשמה למסגרת החינוכית ועוד.

מכיוון שחלק ניכר מבוגרי ההשמה מגיעים לצבא ולשירות הלאומי, יש מקום לחפש דרכים לשיתוף פעולה ולתיאום. בין היתר יש מקום לחזק פעולות משותפות בעת שהותם של החניכים במסגרות ההשמה, על ידי הכללתם בפעולות חינוך והכשרה קדם צבאיות, התייחסות לצורכי השלמת השכלה של בוגרי השמה בעת כניסתם לצבא, ומתן אפשרויות להשלמת השכלה גם בעת סיום השירות. יש מקום לבחון יחד עם האגף להכונת חיילים משוחררים בצה"ל, כיצד ניתן לקדם את ההכוונה של בוגרי השמה למסגרות של השכלה על תכונת, ולתת בידם כלים שיקלו עליהם את ההשתלבות במסגרות אלו.

חלק חשוב בקידום הילדים בתחום החינוכי עשוי להתבצע לאחר שהם מסיימים את שהותם במערכת כילדים. פיתוח מכינות שבהן ניתן להשלים פערים לקראת חינוך על תיכוני, מתן מלגות ואמצעים כספיים אחרים כדי להבטיח גישה להשכלה גבוהה גם למי שאין להם אמצעים כספיים, פתיחת מסלולים מיוחדים המאפשרים שילוב של ילדי הרווחה בהשכלה הגבוהה, גם במצבים שבהם אין להם הנתונים הפורמליים הנדרשים לכניסה למוסדות ההשכלה הגבוהה, ותמיכה באלו המגיעים להשכלה הגבוהה אך מתקשים בהתמודדות. כאן כמובן חיוני ליצור שותפויות עם מוסדות להשכלה גבוהה, כדי לגייסם לתהליכים אלו.

4.4 שונות בין הקבוצות של ילדים בטיפול הרווחה ובהשמה חוץ ביתית

בחלקים הקודמים דנו במאפייני הרקע ומאפייני המצב והתוצאות, המבחינים בין הקבוצות שבהן התמקדנו במחקר לבין שאר ילדי השנתון. מצאנו, שבמקביל להבדלים בין הקבוצות שחקרנו לבין כלל ילדי השנתון, היו הבדלים ניכרים בין הקבוצות השונות בינן לבין עצמן, הן במאפייני הרקע שלהם והן במאפייני המצב והתוצאות שאליהם הגיעו. נבקש להתמקד בקצרה בשלוש סוגיות הנוגעות להבדלים בין קבוצות שנבחנו במחקר הנוכחי. אחת ממטרות המחקר המרכזיות הייתה להשוות בין ילדים שהיו במסגרות השמה חוץ ביתיות לפחות פעם אחת במהלך ילדותם, לבין מי שקיבלו שירותי רווחה בקהילה. הממצאים מלמדים שאמנם יש הבדלים מובהקים בין הקבוצות במאפייני הרקע שלהם, אך בסך הכל ההבדלים אינם בולטים או רבים. בין ההבדלים ניתן לציין את העובדה שהסיכוי של ילדים ממשפחות שבהם לפחות אחד משני ההורים אינו נשוי להיות בהשמה חוץ ביתית גבוה מהסיכוי להיות בטיפול בקהילה. ככלל, נראה שהורי הילדים בטיפול בקהילה נוטים

אמנם להיות פחות משכילים ומשתכרים פחות מאשר ילדים הנמצאים בהשמה, אך שיעור העבריינות בקרבם נמוך יחסית.

בהשוואה שנערכה בין הקבוצות לגבי הישגים בחינוך, ולאחר שימוש בשיטה סטטיסטית מתוחכמת שנועדה ליצור קבוצות ביקורת הדומות ככל שניתן לקבוצות שבחנו, התקבלה תמונה מורכבת. תמונה זו מבהירה שאין הבדלים חד משמעיים בתוצאות בתחום החינוך בין מי שטופל בקהילה ובין מי שהיה לפחות תקופת מה בהשמה. כאשר בוחנים את ההישגים של הצעירים בטיפול בקהילה בהשוואה לקבוצת הביקורת, לעומת ההישגים של הילדים בחסות הנוער ובפנימיות בהשוואה לקבוצת הביקורת שלהם, נמצא שההישגים של הצעירים בקהילה היו גבוהים יותר. אולם, הישגים אלו היו נמוכים יותר משל ילדים שהיו במשפחות אומנה. זהו ממצא מעניין המחייב המשך בדיקה והערכה, במטרה לראות אם פערים אלו באים לידי ביטוי גם בתחומים אחרים, והאם ניתן לזהות את המקורות ליתרון יחסי זה של הילדים באומנה מבחינת הישגיהם בבגרות. כפי שהדגשנו, שוב ושוב, יש להיזהר מפירוש סיבתי פשטני וחייבים להמשיך ולבחון ממצא מעורר מחשבה זה. במחקר הנוכחי בחנו גם את קבוצת הילדים ששהו בפנימייה חינוכית של המנהל לחינוך התיישבותי. התמונה שהתקבלה מעבר לכל הניתוחים הסטטיסטיים שערכנו עקבית למדי - מבחינת מאפייני הרקע, לילדים בפנימיות חינוכיות יש מאפיינים 'חלשים' יותר בהשוואה לשאר הילדים בשנתון (למשל בתחום ההשכלה וההכנסה של ההורים), אך הפערים הם קטנים יחסית לילדים במערכת הרווחה. במקביל, בכל המדדים המתארים הישגים וקשיים, הילדים ששהו בפנימיות החינוכיות מפגינים הישגים, שאמנם בדרך כלל נמוכים משל כלל הילדים בשנתון ומשל קבוצת ביקורת, אך הפערים קטנים בהרבה בהשוואה לילדים בטיפול הרווחה בקהילה ובהשמה.

הבחירה שלנו לבחון את הילדים ששהו בפנימיות חינוכיות נבעה מהערכות ששמענו בשנים האחרונות על דמיון הולך וגובר בין ילדים בפנימיות החינוכיות לאלו שבפנימיות רווחה. סביר שלהערכות אלו יש על מה להסתמך. אולם, המחקר הנוכחי שעקב אחר שנתון של ילדים ששהו בפנימיות החינוכיות ב-4-6 השנים האחרונות (בעת היותם בחטיבת הבינים והחטיבה העליונה במסגרת פנימייה חינוכית), מצביע על כך שהפערים בין ילדים אלו, מבחינת רקע ומצב, לבין ילדים בפנימיות הרווחה הם ניכרים.

עם זאת, יש סימנים לשונות גדולה בין הילדים בפנימיות החינוכיות. יש בכך כדי לרמוז שאולי בפנימיות מסוימות יש ריכוז רב יותר של ילדים במצבים קשים יותר. בין היתר ייתכן שהנוכחות הגדולה יותר של ילדים שהם או הוריהם נולדו באיתופיה קשורה להישגים נמוכים יותר בהשכלה משל כלל ילדי השנתון. אולם, המחקר הנוכחי לא נתן תשובה לשאלה האם כאשר משווים את המצב וההישגים של ילדים ממוצא אתיופי המתחנכים בפנימיות חינוכיות הם טובים יותר, או פחות, משל עמיתים ממוצא אתיופי, הדומים להם במאפייניהם והתחנכו במסגרות בקהילה. לדעתנו, יש מקום לבחינה מעמיקה יותר של הפנימיות החינוכיות במטרה למפות בצורה עשירה יותר את ההבדלים בין הילדים בפנימיות השונות, ואולי לאתר קבוצות פגיעות במיוחד בתוכן, הראויות להתייחסות מיוחדת.

קבוצה נוספת שבדקנו במחקר הנוכחי היא של ילדים שהגיעו להשמה בחסות הנוער. עצם ההימצאות בטיפול של חסות הנוער, המהווה תחנה בקצה רצף הטיפול, הוא סימן לקשיים רבים. ואמנם, הממצאים הם בולטים וחד משמעיים - המצב של ילדים אלו בפרמטרים שנבדקו הוא באופן בולט פחות טוב משל אחרים. ניתן לראות שחלק מתמונה זו היא נוכחות גבוהה יחסית של עולים מבריה"מ ומאתיופיה, הרבה מעל לשיעורם באוכלוסייה הכללית. לעומת זאת, כשבוחנים את מאפייני ההורים מבחינת השכלה והכנסה, אין הרקע של ילדים בחסות הנוער שונה בצורה עקבית או משמעותית משל הילדים בהשמות אחרות. ייתרה מזו, שיעור ההורים שלהם הרשעות פליליות נמוך יותר בקרב מי שילדיהם בחסות הנוער בהשוואה למי שילדיהם בפנימיות רווחה

ובאומנה. כלומר, את המצב הקשה במיוחד של הילדים בחסות הנוער בתחומי העבריינות, הפסקות הריון והשכלה, אי אפשר להסביר באמצעות מאפייני רקע של ההורים. מן הראוי להביא ממצאים השוואתיים אלו בפני אנשי מערכת חסות הנוער, לשם דיון במשמעויות שלהם.

המצב הקשה במיוחד של הילדים בחסות הנוער, ומצבם בתחום ההשכלה על סף היציאה מהמסגרת, מחייבים היערכות מיוחדת. נראה שהמעבר של צעירים אלו לבגרות עלול להיות בעייתי ביותר, וחשוב ליצור מערכות תמיכה במעבר לבגרות. בשנים האחרונות יש התפתחויות רבות בשירותים עבור בוגרי השמה במעבר לבגרות (בבנישתי וזעירא, 2008; בבנישתי ומאגנוס, 2008). חלק מהפתרונות בתחום זה מדירים את הילדים בוגרי חסות הנוער, מתוך רצון ליצור שירותים הנחשבים נורמטיביים ולא סטיגמטיים, ומתוך מחשבה שנוכחות של בוגרי חסות הנוער בשירות עלולה להרתיע צעירים אחרים. כך למשל, מצא בבנישתי (2008) שמרכזי צעירים נמנעו מלהציע שירותים לצעירים הפגיעים ביותר, וביניהם צעירים בוגרי חסות הנוער. בבדיקה של דירות מעבר של צעירים בחסות הנוער מדווח בבנישתי (2008) על ממצאים מעודדים, אך על מספר קטן יחסית של פתרונות עבור הצעירים. המלצתנו היא לשקול שינויים משמעותיים בהיקף התמיכה שמקבלים הצעירים במהלך שהותם במסגרות של חסות הנוער ובמעבר שלהם לחיים עצמאיים. ללא תמיכה משמעותית, הממצאים שלפנינו מרמזים שהתוצאות שאליהם יגיעו הצעירים בהמשך דרכם יהיו בעייתיות ביותר, ועולות לפגוע בהשתלבותם בחברה הנורמטיבית.

4.5 מגבלות המחקר הנוכחי והמלצות להמשך המחקר

מחקר זה הוא הראשון שעקב אחר שנתון שלם של ילדים בישראל ואסף נתונים עליהם ממגוון מקורות במהלך 19 שנות חייהם הראשונות. בכך הוא תורם ידע חשוב לדיון המקצועי והציבורי בנושא של ילדים ובני נוער בסיכון ונפגעי התעללות והזנחה. המחקר עשה שימוש במגוון בסיסי נתונים ובכך הצביע על היתרונות הרבים של מאגרי מידע אלה, שטרם נוצלו בצורה יעילה. בה בעת, המחקר מדגיש את המגבלות של מאגרי המידע הקיימים. כך למשל, מאגר המידע המכיל את המידע על מאפייני ההשמה החוץ ביתית (מס"ר) מלא ומעודכן רק החל משנת 2000, והנתונים המצויים במאגר המידע המתבסס על 'נתוני יסוד' הם מוגבלים בהיקף המידע הנכלל בהם, ולגבי חלק מהנתונים גם באמינותם. ייתרה מזו, אין מאגר מידע על ההפניות והטיפול של מערך העובדים הסוציאליים לחוק הנוער (שהיו ידועים בשם פקידי הסעד). משמע, אין דרך לכלול בלמידה השיטתית מידע המבחין בין הילדים שטופלו אצל פקידי הסעד לבין אחרים שטופלו בהשמה חוץ ביתית או במסגרת הקהילה. זהו חסרון משמעותי בכל ניסיון להבין את מצבם של ילדים נפגעי התעללות והזנחה.

למחקר מגבלות שמן הראוי לעמוד עליהם. ראשית, בהיותו מחקר המתבסס על מאגרי מידע קיימים, הוא מוגבל בכך שאינו מגיע למידע חשוב על מאפיינים של ילדים והוריהם, שאינם מופיעים במאגרי מידע אלו. המחקר מוגבל בכך שהתמקד בילדי במגזר היהודי ולא בחן את דפוסי המצב והתוצאות של ילדים במגזר הערבי. למחקר גם מגבלות הנובעות מכך שלא על כל משתני המחקר יש מידע מלא לאורך כל שנות המחקר. כמו כן, המחקר הוא מוגבל בכך שלא בחן דפוסיים של מעורבות במערכת הרווחה. כך למשל, לא נבדקו הבדלים בין ילדים שעברו מספר השמות לילדים שהיו רק בהשמה אחת, ולא נעשו השוואות בין ילדים ששהו זמן רב במערכת ההשמה החוץ ביתית לעומת ילדים שהשמות שלהם הייתה קצרה, או חד פעמית. ייתכן שחלק מהקושי להבחין בצורה ברורה בין ילדים שטופלו בקהילה לילדים שהיו בהשמה נובע לא רק מדמיון הקיים בין שתי הקבוצות, אלא גם מהעובדה שחלק מהילדים שנכללו במחקרנו בקבוצת ההשמה אולי שהו בהשמה זמן קצר בלבד, ובכך הם דומים למי שלא הוצאו כלל. מגבלה נוספת היא העובדה שהמידע על הילדים

במחקר הנוכחי נאסף עד גיל 19, ואין מידע על מצבם בעת הבגרות בתחומים כמו שירות צבאי, הכנסה, השכלה על תיכונית, חיי משפחה ועוד.

נזכיר שהמחקר הנוכחי עקב אחר שנתון אחד בלבד. משום כך הוא אינו מאפשר לזהות הבדלים בין שנתונים ושינויים החלים במערכת ההשמה והטיפול בקהילה עם השנים.

מניתוח מגבלות המחקר, עולות מספר המלצות להמשך המחקר המבוסס על מאגרי מידע קיימים. ראשית, יש מקום לבחון את מאפייני ההשמה בצורה רגישה יותר. יש מקום לערוך הבחנות, כפי שנעשו במחקרים אחרים (למשל Vinnerljung et al., 2007) בין ילדים שנכנסו למערכת הרווחה וההשמה בגילים שונים, ושהו במערכת תקופות זמן שונות, ובדפוסים שהות שונים (למשל, ילדים ששהו כל התקופה בהשמה אחת לעומת מי שנכנסו ויצאו מהשמה פעמים רבות). ככל הניתן במגבלות מאגרי המידע הקיימים, יש גם מקום לערוך מחקרים ארוכי טווח יותר. מחקרים אלו יוכלו להמשיך ולעקוב אחר הילדים גם בהגיעם לבגרות, ובכך לזהות אם הפערים בינם לבין מי שלא היו בהשמה, מצטמצמים או מתרחבים עם הזמן. מן הראוי לבחון את האפשרות לעקוב אחר מספר שנתונים במקביל, ובכך לאפשר השוואות חשובות בין ילדים באותו הגיל בשנות קלנדריות שונות. כך למשל ניתן יהיה לבחון אם גיל הכניסה להשמה חוץ ביתית עולה עם השנים, וכן לבדוק אם משך ההשמה במשך השנים יורד, עבור ילדים שנכנסו למערכת באותו הגיל.

חשוב לכלול במחקרים עתידיים למידה על המתרחש בקרב ילדים במגזר הערבי. עקב דפוס השימוש השונים בחלק ממסגרות ההשמה החוץ ביתית ובפנימיות החינוכיות, מן הראוי לערוך מחקר שיבחן לעומק את מאפייני הילדים הערבים הנמצאים במסגרות ההשמה השונות ובקהילה.

לסיום, המחקר הנוכחי עקב אחר שנתון של ילדי ישראל והשווה בין קבוצות שונות של ילדים שטופלו במגוון מסגרות חוץ ביתיות ובקהילה. המחקר מצביע על הבדלים גדולים בין הילדים שהיו בטיפול הרווחה, הן בהשמה חוץ ביתית והן בקהילה, לבין שאר ילדי השנתון. ייתרה מזו, המחקר מצביע על כך שגם לאחר כל ההשקעה והמאמצים הגדולים של כל הגורמים המטפלים בילדים בקהילה ובמסגרות ההשמה, הפערים בינם לבין שאר ילדי השנתון בהגיעם לבגרות עדיין ניכרים. המחקר העלה מספר הצעות להתמודדות עם מצב זה הן בעת ההשמה והן לאחריה. עם זאת, המחקר הנוכחי מוגבל וראשוני. חיוני להמשיך ולחקור את הסוגיות שעלו בו, כדי למצוא דרכים נוספות לקדם קבוצות של ילדים במצבי סיכון ומצוקה.

- אלטרמן, י. (2011). הקשר בין תפקוד חינוכי והישגים לימודיים של חניכי פנימיות רווחה לבין מאפייניהם ותפקודם הרגשי וההתנהגותי. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר אילן.
- בנבנישתי, ר' (2008). הערכת תוכניות לבוגרים של מסגרות השמה חוץ-ביתית חסרי עורף משפחתי- דוח מסכם המוגש לקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי. אוניברסיטת בר אילן- בית הספר לעבודה סוציאלית על שם לואיס וגבי וייספלד.
- בנבנישתי, ר', מגנוס, א' (2008). הערכת התוכנית "גשר לבוגרי השמה חוץ ביתית חסרי עורף משפחתי". מפגש לעבודה חינוכית סוציאלית, 28, עמ' 45-83.
- בנבנישתי, ר', זעירא, ע' (2008). לקראת יציאה לחיים עצמאיים: הערכת מוכנות וצרכים של מתבגרים בפנימיות שבפיקוח משרד הרווחה- דוח ממצאים. ירושלים: האוניברסיטה העברית, בית הספר לעבודה סוציאלית.
- בסרמן, ט. (2010). גורמי רקע הקשורים להפרעת קשב, ריכוז והיפראקטיביות (ADHD) בקרב ילדי פנימיות והקשר בין ההפרעה לבין התפקוד החברתי, הרגשי וההתנהגותי שלהם. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר אילן.
- הורוביץ, ד., בן-יהודה, י. וחובב, מ. (2007). התעללות והזנחה של ילדים בישראל: הנפגעים, אכיפת החוק והמשפט, רפואה, חינוך, רווחה. ירושלים: אשלים.
- שמיד, ה' (2006). דין וחשבון הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה. ירושלים: משרד ראש הממשלה.
- Action on Access (2010). *Frank Buttle Trust Quality Mark: Practice guide*. Retrieved on 13/11/2011 from www.actiononaccess.org
- Allen, J. P., & Philliber, S. P. (2001). Who benefits most from a broadly targeted prevention program? Differential efficacy across populations in the Teen Outreach Program. *Journal of Community Psychology, 29*, 637-655.
- Barth, R. (1990). On their own: The experiences of youths after foster care. *Child and Adolescent Social Work, 7*, 419-440.
- Barth, R. P., Greeson, J. K., Green, R., L., Hurely, S., & Sisson, J. (2007). Outcomes for youth receiving intensive in-home therapy or residential care: A comparison using propensity scores. *American Journal of Orthopsychiatry, 77*, 497-505.
- Barton, P., E. (2003). *Parsing the achievement gap: Baselines for tracking progress*. Princeton, NJ: Policy Information Center.
- Bebbington, A. and Miles, J. (1989) The background of children who enter local authority care, *British Journal of Social Work, 19*, 349-68.
- Biehal, N., Clayden, J., Stein, M. & Wade, J. (1995) *Moving on young people and leaving care schemes*. HMSO, London.
- Courtney, M., & Dworsky, A. (2006). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the USA. *Child and Family Social Work, 11*, 209-219.

- Courtney, M. E., & Iwaniec, D. (Eds.) (2009). *Residential care of children: Comparative perspectives*. New York: Oxford.
- Davidson-Arad, B. (2005). Fifteen-month follow-up of children at risk: Comparison of the quality of life of children removed from home and children remaining at home. *Children and Youth Services Review*, 27, 1-20.
- Davidson-Arad, B., Englechin-Segal, D., & Wozner, Y. (2003). Short-term follow-up of children at risk: Comparison of the quality of life of children removed from home and children remaining at home. *Child Abuse and Neglect*, 27, 733– 750.
- DCFS (department of Children and Family Services) (2008). *Children looked after in England (including adoption and care leavers) year ending 31 March 2008*. Retried on 20/11/2011. <http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/SFR/s000810/sfr23-2008.pdf>.
- Dolev T., Ben Rabi D., & Zemach-Marom T. (2009). Residential care for children 'at risk' in Israel - current situation and future challenges. In M. E. Courtney & D. Iwaniec (Eds.), *Residential care of children - comparative perspectives* (pp. 72-88). London: Oxford University.
- Downs, S. W., Moore, E., & McFadden, E. J. (2009). *Child welfare and family services: Policies and practices (8th Ed.)*. Boston: Pearson.
- Dubowitz, H. (2009). Tackling child neglect: A role for pediatricians. *Pediatric Clinics of North America*, 56, 363-378.
- Ejrnæs, M., Ejrnæs, M., and Frederiksen, S. (2009). Risk factors of entry in out-of-home care: An empirical study of Danish birth cohorts, 1981–2003. *Child Indicators Research*, 4, 21 – 44.
- Franzen, E., and Vinnerljung, B. (2006). Foster children as young adults: many motherless, fatherless or orphaned: a Swedish national cohort study. *Child and Family Social Work*, 11, 254-263.
- Franzen, E., Vinnerljung, B., and Hjern, A. (2008). The epidemiology of out-of-Home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of Social Work (2008)* 38, 1043– 1059.
- Guo, S., & Fraser, M.W. (2010). *Propensity score analysis: Statistical methods and applications*. Thousand Oaks: Sage.
- Larson, A. M. (2010). Cross system comparisons of children in treatment foster care: Using agency data to study cross-system child outcomes . *Children and Youth Service Review*, 32, 89-97.
- Lindsey, D. & Shlonsky, A. (2008). Closing reflections: Future research directions and a new paradigm. In In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.) *Child welfare research: Advances for practice and policy* (pp. 375-378). Oxford.
- McMillen, J. C., Lee, B. R., & Jonson-Reid, M. (2008). Outcomes for youth residential treatment programs using administrative data from the child welfare system: A risk-

- adjustment application. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 35, 189–197.
- Needell, B., Cuccaro-Alamin, S., Brookhart, A., Jackman, W., & Shlonsky, A. (2002). Findings using linked administrative data. Center for Social Services Research, University of California at Berkeley.
- NOSOSCO (the Nordic Social-Statistical Committee) (2007). Protection in the Nordic Countries—Scope, Expenditure and Financing. Copenhagen: NOSOSCO. Retrieved on from <http://nososco-da.nos.dk/default.asp?side=209>. Accessed 01.03.2010.
- Ozawa, M.N., & Lee, Y. (2008). The effect of children on the income status of female-headed households: An intercountry comparison. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.), *Child welfare research: Advances for Practice and Policy* (pp. 357-373). New York: The Oxford University Press.
- Pecora, P., Whittaker, J., Maluccio, A., & Barth, R. (2000). Family foster care. In P., Pecora, J., Whittaker, A., Maluccio, & R., Barth, (Eds.). *The child welfare challenge* (2nd ed., pp. 314–318). New York: Aldine DeGruyter.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. C., Dowens, C. A., O'brien, K., Hirpi, E., (2003). *Assessing the effects of foster care: Early results from Casey National alumni study*. Seattle: Casey Family Programs.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. C., Dowens, C. A., O'brien, K., Hirpi, E., English, D., White, J. & Herrick, M. (2006a). Educational and employment outcomes of adults formerly placed in foster care: Results from the Northwest Foster Care Alumni Study. *Children & Youth Services Review*, 28, 1459-1481.
- Pecora, P. J., Williams, J., Kessler, R. J., O'Brien, K., & Emerson, J. (2006b). Assessing the educational achievements of adults who formerly were placed in family foster care. *Child and Family Social Work*, 11, 220-231.
- Pelton, L., H. (1987). Child abuse and neglect: The myth of classlessness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 48, 608-617.
- Pelton, L. H. (2008). Informing child welfare: The promise and limits of empirical research. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.) *Child welfare research: Advances for practice and policy* (pp. 25-48). Oxford.
- Raghavan, R. (2010). Using risk adjustment approaches in child welfare performance measurement: Applications and insights from health and mental health settings. *Children and Youth Services Review* 32, 103–112
- Sieving, R. E., McMorris, B. J., Beckman, K. J., Pettingell, S. L., Secor-Turner, M., Kugler, K., Garwick, A. W., et al. (2011). Prime Time: 12-Month sexual health outcomes of a clinic-based intervention to prevent pregnancy risk behaviors. *Journal of Adolescent Health* 49, 172–179.

- University of Strathclyde (2008). *The educational attainment of looked after children - Local authority pilot projects: Final research report*. Scottish Government Social Research, Edinburgh.
- Vinnerljung, B., Franzen, E., and Danielsson, M. (2007). Teenage parenthood among child welfare clients: A Swedish national cohort study of prevalence and odds. *Journal of Adolescence*, 30, 97 – 116.
- Vinnerljung, B., Öman, M., & Gunnarson, T. (2005). Educational attainments of former child welfare clients – a Swedish national cohort study. *International Journal of Social Welfare*, 14, 265-276.
- Weiner, A., & Kupermintz, H. (2001). Facing adulthood alone: The long-term impact of family break-up and infant institutions, a longitudinal study. *British Journal of Social Work*, 31, 213-234.
- Weitoft, G. R., Hjern, A., Batljan, L. and Vinnerljung, B. (2008). Health and social outcomes among children in low-income families and families receiving social assistance—A Swedish national cohort study. *Social Science & Medicine*, 66, 14–30.
- Wulczyn, F., Barth, R., Yuan, Y. Y., Harden, B. J., & Landsverk, J. (2005). *Beyond Common Sense: Child Welfare, Child Well-being, and the Evidence for Policy Reform*. New Brunswick, NJ: Aldine Transaction.
- Wulczyn, F., Chen, L., & Hislop, K.B. (2007) *Foster care dynamics 2000–2005: A report from the Multistate Foster Care Data Archive*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago.
- Wulczyn, F., Hilsop, K. B., & Goerge, R. (2000). *Foster care dynamics, 1983- 1988: An update from the Multistate Foster Care Data Archive*. Chicago: Chapin Hall Center for Children, University of Chicago.
- Wulczyn, F., Chen, L., & Orlebeke, B. (2009). Evaluating contract agency performance in achieving reunification. *Children and Youth Services Review*, 31, 506–512.
- Zeira, A. (2009). Alumni of educational residential setting in Israel: A cultural perspective. *Children and Youth Service Review*, 31, 1074-1079.

Abstract

Aims and Objectives

The study aims a) to describe the extent and types of involvement of a national birth cohort with child welfare in the community and in a range of out of home placements; b) Identify family background characteristics associated with types of child welfare involvement; c) Associate between types of involvement and educational outcomes, controlling for background.

Methods

A national birth cohort (born 1989;N = 125,982) was (back)tracked from 0 to 18 years old. Records from multiple data bases (e.g., census, welfare, education, health, police, and treasury) were merged, based on unique ID's. A logistic regression was used to estimate propensity score, and 'nearest neighborhood' technique was employed to identify matches, yielding very good matching between welfare-involved and non-involved children.

Findings

The probability of Israeli children to enter educational residential care throughout their childhood is 3.9%, religious boarding school 3.8%, welfare residential care 1.3%, youth authority facilities (juvenile delinquency) 0.4%, foster care 0.2%, and 1.4% to receive child welfare services in the community, without ever being placed. Parents' education and family income are much lower and rates of criminal involvement are much higher among children in care. Educational achievements of children in welfare placements, and especially in youth authority, are much lower compared with other children (e.g., 46.4% of the population completed matriculation exams successfully, whereas only 11.9% in residential care and 4.3% in youth authority facilities did).

Conclusions

Educational outcomes for children in placement are low even after controlling for background. Changes in policy and practice are suggested.

Key words: Keywords: education, *delinquency, legal abortions, teen birth, immigration, Propensity Score Matching (PSM).*

This report is based on cooperation between the Central Bureau of Statistics and Haruv Institute which funded the research. We thank our colleagues in the Ministry of Social Affairs and Social Services for their assistance and cooperation throughout the study. We wish to thank Yosi Gidanian, Yaffa Schiff and Dano Ben Hur from the Central Bureau of Statistics for their helpful suggestions and support. Special thanks to Prof. Shimon Shapiro for his wise comments.

The Central Bureau of Statistics (CBS) encourages research based on CBS data, such as this work. Works of research of this sort are not official publications of the CBS, and therefore the opinions and conclusions expressed in these publications are those of the authors and do not necessarily represent those of the CBS.

**Published by the Central Bureau of Statistics, 66 Kanfe Nesharim St.,
Corner Bachi St., P.O.B 34525, Jerusalem 91342, Israel
Tel. 972-2-6592666; Fax: 972-2-6521340
Internet Site: www.cbs.gov.il
E-Mail: info@cbs.gov.il**

WORKING PAPER SERIES

NO.70

A follow up on a cohort of maltreated and 'at-risk' children
treated in the community and in out of home placements:
Background, status, and educational outcomes

Edna Shimoni* Rami Benbenishty**

August 2012